

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2018

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2018

SUMAR

februarie

2018

4 Constituția
cea mai bună este nimic,
dacă guvernul o lovește
D. BOLINTINEANU

ROMÂNIA CENTENAR

5 O enigmă
și un miracol
*Statalitate românească
în „Mileniul întunecat“*
M. E. IONESCU

10 Ce se învață
dincolo de Prut
despre 1918?
S. MUSTEAȚĂ

15 Idealul național,
convergent cu valorile
democrației occidentale
*Despre Cele 14 puncte
la Universitatea București*
B. MURGESCU

29 Celebrăm
Centenarul
prin Educație
D. TOMA

55 Atunci
ne-au chemat în ajutor
*Armata română
în Basarabia, 1918*
I. GIURCĂ

60 Sfatul Țării,
după un secol
*Sesiune științifică
la Chișinău*
V. BUGA

74 Proiectele
recunoștinței
*Departamentul Centenar
vă prezintă*
C. OPREA

18 O viziune
americană sumbră
România anului 1948
A. POP

21 „Chestiunea
se urmărește“
*Dimitrie Gusti
sub trei dictaturi*
I.C. POPA

25 Un pas înainte,
doi pași înapoi
*Exilul lui Wilhelm al II-lea
și relațiile cu Hitler*
M. MANEA

31 Savantul
*Mărturie despre
profesorul Virgil Cândea*
V. PRUNĂ

33 Patru ani
în cinci volume
În oglinda Securității
E. H. LATHAM Jr.

magazin istoric

Anul LI – serie nouă – nr. 2 (611)

februarie 2018

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 În Evul Mediu erau răspândite așa-numitele cărți ale orelor, ce conțineau îndeobște un calendar al sărbătorilor bisericești, psalmi și rugăciuni, extrase din cele patru evanghelii. În jurul anului 1500, exemplarele copiate de mână și miniate au fost înlocuite cu cărți tipărite. S-au mai realizat de maeștrii Școlii de la Ghent și Bruges câteva exemplare splendid miniate, destinate unor familii foarte bogate. Între acestea și exemplarul numit „cartea de rugăciuni Rothschild”, din care vă prezentăm această miniatură

2 Maioneza este subiect de dispută, nu numai istorică, ci s-ar putea chiar să sfârșească la tribunal. Originea ei constituie motiv de aprinse discuții, între spanioli și francezi. Au totuși și un punct comun: Louis-François-Armand de Vignerot du Plessis, duce de Richelieu, aici într-un tablou realizat de pictorul francez Jean-Marc Nattier (1685 – 1766)

3 Legenda spune că în 1191, ducele Berthold al V-lea a decis ca primul animal care îi va ieși în cale la vânătoare să devină simbolul noului oraș întemeiat de el. A fost un urs și animalul a dat și numele orașului: Berna. În *Spiezer Chronik* a lui Diebold Schilling cel Tânăr (1460 – 1515) figurează și această miniatură ce înfățișează urșii din Berna care se încolonează pentru a lua parte la lupta de la Laupen (1339), între ale cărei consecințe s-a numărat și intrarea orașului Berna în Confederația Elvețiană în anul 1353

4 Sfântul Gheorghe cu scene din viața sa, icoană de Ne'meh al-Musawwir (1666 – 1724), Școala din Alep, tempera pe lemn

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotessei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit la CNL CORESI SA

PIERZANIA STATULUI

DIMITRIE BOLINTINEANU

I națiune are tinerețea, maturitatea și bătrânețea sa, ca și omul, dar, ca și omul, o națiune are fazele sale de energie și moliciune, virtuți și viciuri, mărire și cădere. Societatea nu se pierde. Statul se pierde, guvernul, legile, limba, datinele se schimbă. Omul este un animal social, va căta totdeauna a trăi cu semenul său.

S-au văzut multe staturi decăzute. Dar trebuie să știm dacă un stat ca un individ cată a se resigna spre a muri într-o zi, cu alte vorbe dacă are și el o junie și o bătrânețe, dacă căderea lui este inevitabilă sau se poate înlătura. Diferitele faze ale vieții unui stat sunt primite, căci istoria ne arată staturi care au început, progresat, slăbit și încetat de a mai trăi; căci ideile de progres și de decadență sunt pozitive. Statul, ca omul, naște, trăiește și pierde, ca corpul omului, statul este supus la stricăciune; un stat, ca un om, poate pieri înainte de a ajunge la toată a sa dezvoltare. Dacă în om este sângele sau nervele, mușchii sau oasele ce pot să se strice, dacă un organ vital este împiedicat în exercițiul său, astfel și societatea poate să vază unul din elementele sale de viață zdrobit [...]

Datinele rele sunt minciuna, desfrânarea, lenca și ne-voința de a munci, egoismul, sunt cauze de compoziție pentru orice comunitate omenească. Aceste viciuri pregătesc pe un popor pentru a fi rob, ridicându-i din sufletul lui energia sacrificelor trebuitoare ca să se libereze.

Constituția cea mai rațională, cea mai bine echilibrată, cea mai avută în garanții este nimic dacă guvernul o lovește, dacă spiritul public nu îi dă viață și sprijin. Să vedem chiar la noi, în ce servă drepturile înscrise în ea [...]

Una din cauzele cele mai grave ale decadenței noastre este pierderea sentimentului de sacrificie pentru binele public. Nu se mai interesează nimeni într-o țară unde lipsește dreptatea, unde națiunea își ia aerul de două taberi, învinși și învingători, despoiați și despoitori. Oamenii încep a trăi în țara lor ca într-o țară streină și robia lor este venită înainte de a se arăta streinul. Tirania, ori de unde vine, de la al tău sau de la strein, este tiranic, este rău.

Țara noastră, protejată de toată Europa, se ucide ea singură în interiorul ei. Binele ne-a venit de-afară, niciun sacrificiu pentru el. Poate de aceea nu știm a-l prețui. Cei puternici nu au

altă misiune decât să lupte spre a lua puterea ca să tiranizească. Cei învinși nu au altă idee decât să dea să scape de tirani. Conștiința drepturilor lipsește popoarelor și conștiința datoriilor lipsește guvernelor.

Trebuie să se pătrundă odată orice român că este liber, că națiunea este stăpână, că orice român naște cu drepturi și datorii, cu dreptul de a lua parte la lucrurile publice, și nu este privilegiu decât pentru aptitudine, adică talente și onoare, că orice nedreptate adusă unui om privește pe societatea întreagă, că orice nedreptate, insultă făcută societății, privește pe fiecare român în parte. Că oricine se unește și servă călcătorii legilor patriei face o crimă și abdică astfel nația dreptul ei de la viață, de la libertate, de la suveranitate.

(Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români, Editura Gramar, 2007; fragmente)

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

38 Războiul
de 7 ani, cu topping
de maioneză

T. STĂNESCU-
STANCIU

EXCLUSIVITATE

43 Orlando Figes:
„Statul proletariatului
aparține trecutului“

AL. GOGUN

48 Duhovnicul
Rugului Aprins

M. VASILEANU

52 Complimente
din exil

Constantin Xenii
îi scrie lui Petru Groza

C. NIȚULESCU

62 „Nimeni să nu fie
ocărit pentru religie
de nimeni“

Edictul de la Turda, 1568

H.E. MÁRKOS

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ...

66 Albina, cea iubită
de Dumnezeu

G. ROȘU

69 „Caton cenzorul“
de la Miclăușeni

D.A. Sturdza

N. STAN-ȚURCANU

75 Doamne
ale școlii românești

M. NICOLAU

POVEȘTILE ANIMALELOR

82 Moș Martin

D. MIHALCEA

CHIPURI UITATE

87 Un astronom
cu... termometru

D. IONESCU

91 Addenda
et corrigenda

A.-S. IONESCU

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

79 În București,
acum 50 ani

92 Telex

A fost găsit Moș Nicolae?

91; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Cercetarea întreprinsă până acum a căzut de acord asupra unei chestiuni esențiale: chestiunea originii (formarea și continuitatea de existență) poporului român a dat naștere unei literaturi extrem de bogate, practic unice în această parte a continentului, dezvoltată însă „pe două căi, bătute și răzbătute“, pentru a împrumuta formula unui cercetător al dosarului (învățătură ungar Mathias Gyoni). Cea dintâi cale este de a face o cartografiere a surselor istorice scrise și a stabili detaliat, conform acestora, o dată ce ne semnalează existența românilor/vlahilor, să știm tot mai multe despre ei, teritoriile pe care le-au locuit și evoluția lor în timp sub diverse aspecte. Dezavantajele ei sunt clare: nu se poate stabili cu precizie momentul apariției vlahilor ca popor format, strămoșii lui și, eventual, cum s-a ajuns la extensia lui geografică (din Europa Centrală la Marea Egee, de la Adriatică până dincolo de Nistru). Totul ar începe să se deruleze din momentul primei știri scrise

despre existența vlahilor (secolul al X-lea), înainte de care este așa-numitul „mileniu întunecat“, practic câteva secole, străbătute de migratori veniți de pretutindeni, ca și cum am avea de a face cu o apariție istorică misterioasă.

A doua cale, care cumulează și coroborează date ale arheologiei, antropologiei, lingvisticii, hi-

**O agendă
de dezbatere,
impusă de alții
și de lungă durată:
originea
poporului român**

dronimiei și toponimiei pentru a arunca lumină în „mileniu întunecat“, odată abordată, ne duce – afirmă același învățat – pe terenul nesigur al ipotezelor istorice, care se clasifică în funcție de puterea imaginației, așadar, care trebuie refuzat – sau acceptat cu mari rezerve – în lipsa evidențelor clare. Rămâne doar calea – susține același – a avansului cunoașterii în dosarul în cauză pe măsura evidențelor câștigate din exploatarea surselor istorice diverse aflate la dispoziție, legitimate științific. Ceea ce ne întoarce riguros la amintita „dispariție“ istorică și o generare spontană în secolul al X-lea a românilor, odată cu primele știri scrise despre ei (vlahi).

O cauză primară a acestei „fundături“ în cercetare este refuzul pozitivismului seco-

lului al XIX-lea – inerțial utilizat și azi, când interdisciplinaritatea cercetării trecutului este o lege de neocolit – de a asuma ceea ce logica istorică, la rândul ei valabilă și legitimă prin comparații cu situații similare, impune a fi fiind în firescul evoluției. Cum ar fi, de pildă, că reglementarea juridică a unui statut social sau a obligațiilor/drepturilor unor segmente sociale trebuie să se aplică îndeobște unei/unor situații de existență îndelungată, și nicidecum socotit axiomatic că declanșează ele însele atunci, în momentul edictării, noi evoluții istorice. Absența evidențelor scrise este desigur un obstacol major în detalierea sau fixarea precisă a evoluției istorice, dar alte elemente ajutătoare ne pot deschide o cale de înțelegere a unor fenomene istorice de mari dimensiuni și semnificații, cum este cel al originii și vechimii existenței vlahilor pe un întins teritoriu continental.

De ce vecinii au numit cu etnonimul vlah, atunci când apar știrile scrise despre el – subliniem: toți vecinii, fie că sunt la sud de Dunăre sau la nord de fluviu, fie în Tesalia sau în Croația ori în sudul Galiției, așadar fie vecini slavi, greci, germani sau unguri ori bulgari, chiar apusenii în anii cruciadelor inițiale –, poporul astfel identificat? Cu alte cuvinte, de ce l-au numit vlah și nu altminteri? Evident,

Bătălia de la Mohacs din 1526 a dus la dispariția Regatului Ungar; din 1867 s-a creat dubla monarhie austro-ungară, iar statul ungar de sine stătător s-a constituit după Primul Război Mondial

„MILENIUL ÎNTUNECAT” ȘI VECHIMEA STATALITĂȚII LA ROMÂNI

MIHAIL E. IONESCU

Revolta condusă de Asan și Petru, care a dus la constituirea celui de Al Doilea Țarat Valaho-Bulgar; tablou de pictorul bulgar Vasil Goranov

Aniversarea unui secol de la legitimarea internațională a României Mari – decembrie 1918 – este un bun prilej de a dezbate vechimea statalității la români. Neîndoiește, pentru orice român educat, celebrarea Centenarului nu înseamnă defel că statul român are doar această vârstă. De altfel, întregul continent celebrează Centenarul Primului Război Mondial, ca expresie a unei experiențe ce nu trebuie repetată. Așadar, acesta este Centenarul – sfârșitul în 1918 al Marelui Război –, care a coincis cu reînțregirea vetrei naționale a românilor. România a existat ca stat, cu această denumire, și ca actor deplin, de sine stătător, al concertului de putere european încă din secolul al XIX-lea. Unirea Moldovei și Țării Românești în 1859 a fost un prim pas, independența din 1877 un al doilea, în fine Marea Unire din 1918 a întregit politic vatra strămoșească.

Statalitatea românească a avut o lungă viață medievală, sub forma pluralismului statal. Țara Românească și Moldova au ființat încă din secolul al XIV-lea, iar Transilvania, ca străveche vatră originală a neamului, a avut o mai îndelungată existență, întâi ca voievodat românesc, ocupat apoi de Regatul Ungar – în secolele XI – XII, când românii erau menționați expres în cronici ca fiind prezenți aici ca băștinași –, pentru a reveni la statutul internațional al celorlalte două țări românești odată cu prăbușirea Ungariei sub înaintarea otomană (Mohacs, 1526). Așadar, românii au trăit în principate/țări europene autonome, care se conduceau singure în contextul dominației/ocupației otomane în cea mai mare parte a Estului și Centrului Europei.

O mențiune se impune însă și în acest punct: autonomia Țărilor Române în Imperiul Otoman era rezultat al unor acte acordate de sultani (ahidname), care consfințeau statutul lor, recunoscute în secolul al XVIII-lea în dreptul public european. Deci nu țări ocupate, părți componente ale imperiului, ci de sine stătătoare și recunoscând tradiționalul primat al imperiului cu capitala la Constantinopol, devenit Istanbul.

În cele ce urmează ne propunem să investigăm, sub un alt unghi, cum a viețuit istoric neamul românesc de la nașterea sa până în secolele XII – XIV, pentru că rezistența și continuitatea lui istorică nu pot fi lămurite în absența unui stat ocrotitor.

sau de recrutare militară – în zonele părăsite de armata și administrația imperială sub presiunea migratorilor vremelnici. Este cazul Daciei imperiale, care a alimentat neîncetat efectivul demografic imperial la sud de Dunăre și nicidecum o migrație a acestuia spre nord, cum susțin unele teorii interesate politic. Ceea ce face greu de înțeles și, mai ales, de demonstrat, pentru că este practic necorespunzătoare adevărului istoric, este străduința de a arăta/demonstra științific că formarea poporului român a avut loc pe un anumit teritoriu și că de acolo acesta s-a răspândit, a migrat apoi pe întinderea imperiului, de preferință la nord de Dunăre, în vechea Dacie. Dimpotrivă, mult mai simplu este să accepți evidența că stăpânirea romană a făcut posibilă răspândirea populației latinofone de diversă origine, dar comunicând în limba latină vulgară cu particularități regionale, și care a dat naștere

Monetă de aur
bătută în vremea
lui Ioan Asan al II-lea

treptat, dar nu foarte târziu, unui popor, anume vlahii, populație romanică. Acolo unde aceasta era de o consistență numerică remarcabilă și s-a și vădit istoric a fi fiind statornică și durabilă, s-au clădit Vlahiile, fie că erau în Tesalia sau în Rodopi, fie că erau la nord de Dunăre până la limesul din fața barbarilor. Nu înseamnă însă că aceste „vlahii“, mai mari sau mai mici, presărate într-o mare de migratori, au stăpânit acest teritoriu vast – de altminteri dominat de imperiu (Bizanțul din secolul al V-lea), căruia

aceste vlahii i-au păstrat tradițional loialitate.

Adevărul este că ele erau forme de organizare/agregare ale latinofonilor amenințați de migratori, dar și puncte de sprijin ale Imperiului – Roman la început, apoi Bizantin – în tentative ulterioare de recuperare a puterii. De altfel, despre natura acestor imperii/regate constituite de barbari din secolele VI – VII, până târziu în secolul al XIII-lea, având relații de putere schimbătoare cu Bizanțul, dar de sumisiune culturală indiscutabilă față de acesta (confesiunea ortodoxă, limba de cancelarie și cult slavă și primat de structură bisericească similar, din secolul al XI-lea, celui al Papei de la Roma în Vestul Europei), scria la 1900 istoricul francez Alfred Rambaud: „Nici imperiul grec, nici imperiul bulgar nu erau absolut naționale. Întâi de toate, întâlnim numeroase enclave slave, fără a

Românii nu și-au spus niciodată „vlahi“ sau „valahi“. Iar cea dintâi țară pe care au întemeiat-o, în epoca fragmentării imperiale în Balcani (secolele XII – XIV) s-a numit firește, după cum își spuneau ei înșiși, Țara Românească, la nord de Dunăre, la adăpost de tulburările balcanice.

Există o singură titulatură oficială în care se regăsește și este acceptat până azi acest nume dat de străini acestei Vlahii Mari de la nord de fluviu, dar acest lucru își are o explicație simplă, dar vădit corespunzătoare liniei de demonstrație a tezei noastre. Este vorba de titulatura actuală a patriarhului României, care preia titlul celui dintâi mitropolit al Țării Românești – „al Ungro-Vlahiei“, adică al Vlahiei de lângă Ungaria –, titlu dat în secolul al XIV-lea (1359), prin care Patriarhia de la Constantinopol, suverană în Estul Europei, numea poporul român în concordanță cu tradiția greacă/romeică, veche de mai multe secole, pentru a marca propria sa – și unica, fără competitor – legitimitate imperială. Această titulatură, prezentă și azi în suita de titluri a patriarhului României, este amintitoare a localizării geografice a unei Vlahii – este adevărat, cea dintâi înzestrată cu un mitropolit ortodox, pentru că regatul româno-bulgar al lui Ioniță se unise deja religios cu Roma, la început de secol XIII –, dar deopotrivă și a faptului că și atunci, în secolul al XIV-lea, existau și alte Vlahii în Balcani, astăzi dispărute sub asaltul asimilaționist al secolului naționalităților și al construcției statale în Balcanii moderni.

pentru că li se impunea o tră-sătură particulară și identitară extrem de puternică pentru a-i diferenția de alții, anume limba vorbită (chiar dacă ei înșiși își spuneau români, cu variante regionale). Vlah este termenul prin care în acele secole – unele națiuni numesc și azi cu acest termen vorbitorii de limbi neolatine – desemnau pe latinofoni. Limba acestora se asemăna, la început până la identitate, cu latina populară, limba vorbită a Imperiului Roman, ulterior cristalizându-se într-un veșmânt lingvistic nou, aparținător totuși originii romane/latine până azi. Așadar, în cazul vlahilor, o limbă moștenitoare a latinei populare, într-un spațiu care în acele secole, posterioare abandonării Daciei de către Roma (secolul al III-lea) și potrivit retragerilor și înaintărilor succesive ale Imperiului Roman sau Bizantin, era străbătut, în lung și în lat, de popoarele migratoare, de origine germană, hunică, iraniană (avară), slavă sau alta.

O altă evidență care se impune este aceea că vlahii, cum erau numiți de vecinii lor toți latinofonii întâlniți odată ce treceau fruntariile imperiale, nu se găsesc decât aici, adică în spatele limesului roman la extensia lui maximă, din Germania până în Crimeea, unde au avut loc modificările nenumărate de granițe imperiale, așadar unde a stăpânit Bizanțul. Imperiul, întâi Roman, apoi din secolul al V-lea cel Bizantin, a înaintat sau s-a retras, dar aceste pulsații teritorial-administrative

Vlahiile, forme de organizare/agregare ale latinofonilor amenințați de migratori, dar și puncte de sprijin ale Imperiului

frecvente nu au inclus – în fața migratorilor – retragerea/înaintarea întregii populații (nici nu ar fi fost posibil), ci doar a segmentelor reduse numeric comparativ ale armatei, administrației și cetățenilor bogați. Așa s-a întâmplat în Galia și Spania în spatele limesului, tot astfel trebuie să s-a întâmplat în Dacia sau în Balcani ori în Europa Centrală. Fluviul Dunărea a fost în acea perioadă a marilor migrații un hotar imperial neîndoielnic, o ultimă linie de rezistență până la accesarea către centrul imperial, dar dincolo de această linie se întindea până la limes un teritoriu de siguranță imperială, obligatoriu de controlat, sub cele mai diverse forme –

„state de procură“, regate barbare securizate prin subsidii împărătești sau altfel –, din rațiuni de supraviețuire a imperiului. Sunt frecvente menționări ale izvoarelor cum că aveau loc transferuri de „transdanubieni“ de masive proporții în provinciile de interior ale imperiului, din acest teritoriu de siguranță (în anii 278, 296, 376, 382, potrivit știrilor scrise care au supraviețuit).

Pe lângă aceasta, denumirea ulterioară a unor teritorii din sudul Dunării drept Dacia impune să acceptăm că aceste transferuri de populație erau practicate, măcar în parte, din interiorul limesului, din teritorii locuite cu siguranță și de populație latinofonă (așadar, ușor acomodabilă în noile condiții), care aparținuseră și aveau rutina administrației imperiale. Cu alte cuvinte, aceste transferuri reprezintă indiciul existenței unui amplu izvor uman de latinofoni oricând la îndemână – din rațiuni fiscale

Ruinele cetății de la Păcuil lui Soare, insula de pe Dunăre de lângă Ostrov, ce adăpostea în secolul al X-lea o garnizoană bizantină

ANUL 1918 ÎN MANUALELE ȘCOLARE DIN REPUBLICA MOLDOVA

SERGIU MUSTEAȚĂ

Pentru poporul român anul 1918 reprezintă o etapă istorică deosebită, care a generat crearea României Mari. În predarea-învățarea istoriei în școală astfel de evenimente nu pot fi evitate, însă abordarea lor necesită o atenție aparte, pentru a exclude aprecierile unilaterale.

Congresul învățătorilor moldoveni, 25 mai 1917

In perioada totalitară acest subiect era abordat doar din perspectiva istoriografiei sovietice. Odată cu democratizarea societății moldovenești și obținerea suveranității și independenței, istoricii, pe lângă faptul că au fost unii dintre cei mai activi membri ai mișcării de eliberare națională, au încercat să restabilească adevărul istoric în programele școlare și să ofere elevilor studierea unor teme interzise de regimul sovietic sau tratate unilateral.

Cursurile Istoria U.R.S.S. și Istoria R.S.S.M. au fost înlocuite cu Istoria universală și Istoria românilor. Novatoare în acest sens au fost subiectele

despre etnogeneza românilor, politica țarismului față de Țările Române, anexarea Basarabiei, mișcarea de eliberare națională, formarea statului unitar român etc. În perioada independenței Republicii Moldova învățământul istoric a trecut prin mai multe reforme și antireforme: 1995 – 2001, 2001 – 2006, 2009 – 2010.

Conform curriculumului valabil în perioada 1999-2006, începând cu clasa a IV-a, elevii erau informați printr-o temă separată despre „Marea Unire de la 1918”, după care urma în clasa a VIII-a un capitol întreg dedicat „Făuririi statului național unitar român”. În clasa a IX-a

elevii aflau impactul transformărilor politice din 1918, studiind capitolul „Statul național unitar român în perioada interbelică (1918 – 1939)”. După același principiu, aplicat în clasele a VIII-a și a IX-a, elevii reveneau la subiectul Marii Uniri în clasele a XI-a și a XII-a.

Prin curriculumul din 2006 s-a introdus un singur curs de istorie, care se limitează la informații foarte generale. Problema Unirii din 1918 dispărește totalmente dintre subiectele sugerate pentru structurarea conținutului istoriei contemporane în clasele liceale X – XII.

menționa masa albaneză de nedoborât. În al doilea rând, ele nu se bazau pe o rasă omogenă; trebuie să ținem cont de croați, sârbi, albanezi; enclavile și coloniile valahe trebuie că deveniseră deja numeroase, pentru că al treilea imperiu bulgar [sfârșitul secolului al XII-lea – n.n.] avea ca fondatori aventurieri de sânge latin“ (Alfred Rambaud, *Hellènes et Bulgares. La Guerre de races au Xe siècle*, Eleni și bulgari. Războiul raselor în secolul al X-lea, în *Revue des Deux Mondes*, 4e période, tome 161, 1900, p. 455). Și pentru a fi evidentă natura acestor regate barbare, utilizând al doilea țarat bulgar (secolul al X-lea) ca exemplu, același A. Rambaud arăta că „Bulgaria avea doar o singură limbă: slava; o singură credință: ortodoxia. Cu toate acestea, din punct de vedere topografic, Bulgaria a fost triplă: a existat o țară bulgărească dunăreană, care, în sudul Balcanilor, s-a întins peste Tracia până la Mărița și Salonic; a existat o Bulgarie trans-dunăreană care se extindea până în Moravia și Polonia; a existat o a treia țară care se întindea peste Macedonia și Albania, pe ambii versanți ai Pindului, în jurul lacurilor Prespa și Ohrida, unde rasa cuceritoare se suprapunea sau se amesteca cu alte rase“.

Dacă este evidentă existența unei Bulgarii nordice, așadar dincolo de Dunăre înainte de secolul al X-lea, iar izvoare scrise o confirmă, atunci de ce această înverșunare „științifică“ de a arăta că vlahii/latinofonii s-au

Vlah = latinofon

aflat doar la sud de Dunăre, unde vor trebui să aștepte vreo două-trei secole pentru a fi menționați în izvoarele scrise? De ce acest interes de a oculta o istorie care nu poate fi evitată fără a păgubi adevărul și doar pentru a plasa fenomenul istoric normal și obiectiv al formării poporului român câteva veacuri mai târziu?

Alfred Rambaud

Acastă Bulgarie nord-dunăreană de care pomenește istoricul francez – și pe care o recunoaște corespondența târzie a papilor Romei cu liderii ai dinastiei valahe a Regatului Asăneștilor, recunoscut în Europa (secolele XII – XIII) – nu este altceva decât acea „Vlahie Mare“, similară celorlalte din Pind sau Rodopi de la sud, dar situată la nord de Dunăre. Istoricul Aloisie Ludovic Tăutu arată, într-un studiu publicat în 1975 într-o revistă a Vaticanului, următoarele: „N-am înțeles bine niciodată de ce istorici iluștri de ai noștri, ca Xenopol, Iorga, Bănescu, Giurescu, au voit să

restrângă rolul acestor iluștri trei frați ai geniului românesc numai la Peninsula Balcanică, când ei, și mai ales Ioniță, au jucat un rol european în mijlocul evenimentelor din vremea lor. Poate numai un orgoliu național, rău înțeles și deplasat, a oprit pe acești iluștri istorici ai noștri să admită că al doilea imperiu valaho-bulgar (1185 – 1396), ca și cel dintâi de altfel (669 – 1018), s-a extins și la stânga Dunării, cuprinzând și ducatele noastre valahe care s-au format în urma părăsirii Daciei de către Aurelian la anul 270, în cazul primului imperiu, și ducatele formate și existente în obscuritate pe vremea ulterioarelor invazii barbare și mai ales ale cumanilor și tătarilor, în cazul celui de al doilea.“ (Aloisie Ludovic Tăutu, *Devotamentul lui Ioniță Asan către Scaunul Apostolic al Romei*, în *Omagiu canonicului Aloisie Ludovic Tăutu cu ocazia împlinirii etății sale de 80 de ani*, Opere, vol. 1, Istorie, în *Buna Vestire*, organ de zidire creștină, XIV, ianuarie – martie 1975).

Trebuie, în acest caz, să facem dreptate marelui istoric Nicoale Iorga, care a intuit acest fenomen de coagulare statală românească la nord de Dunăre post-270, iar în formula de el consacrată a „Romaniilor populare“ a demonstrat formarea și dezvoltarea stăruțelilor numite de Tăutu „ducate“ valahe după retragerea aureliană, dezvoltate apoi în afara, dar și în lăuntrul Bulgariilor balcanice sud-dunărene în „despotate“ sau „Vlahii Mari“.

(Va urma)

Ion Inculeț

Revenind în rândurile următoare la problema basarabeană, autorii manualului susțin că, în contextul schimbărilor politice din Rusia din 1917, „în Basarabia câștigă tot mai mult teren ideea autodeterminării, potrivit căreia popoarele erau libere să-și hotărască soarta”, evidențiind rolul de lider în această mișcare a „Partidului Național Moldovenesc, constituit în primăvara anului 1917”, care în scurt timp reușește să deschidă secții în toate județele Basarabiei. În partea a doua se prezintă mișcarea națională în vara și toamna anului 1917 și crearea Sfatului Țării. Din start, autorii conchid că activizarea mișcării naționale din Basarabia s-a datorat în mare măsură intențiilor Ucrainei de a anexa Basarabia. Sunt amintite, în ordine cronologică, evenimentele care au condus la constituirea Sfatului Țării: Comitetul central executiv al deputaților soldați și ofițeri moldoveni (iunie 1917), Congresul Militar Moldovenesc (20 – 27 octombrie 1917), proclamarea autonomiei Basarabiei în componența Federației Democratice Ruse (21 octombrie 1917).

Autorii accentuează că „Sfatul Țării a fost format conform principiului democratic optim de respectare a echității sociale și naționale. La bază a fost pus principiul reprezentării proporționale a tuturor naționalităților, confesiunilor, partidelor politice, asociațiilor profesionale și culturale, județelor și orașelor. Din 120 de locuri, 84 erau rezervate românilor (10 locuri românilor transnistreni), 36 reprezentanților altor etnii”. Ei concluzionează că „prin constituirea Sfatului Țării românii basarabeni au făcut un pas decisiv spre autodeterminarea națională”. Textul de bază al lecției este susținut de două extrase din documente: „Din hotărârile Congresului Militar Moldovenesc. 21 – 27 octombrie 1917” și „Din cuvântarea lui Ion Pelivan la ședința de deschidere a Sfatului Țării, 21 noiembrie 1917”.

În paragrafele 2 – 4 autorii descriu procesul de realizare a Marii Uniri, pornind de la „Proclamarea Republicii Democratice Moldovenești (R.D.M.) și Unirea Basarabiei cu România”, continuând cu „Unirea Bucovinei și Transilvaniei cu România” și „Importanța istorică a Marii Uniri” și încheind cu „Însemnătatea și consecințele Unirii de la 1918 și recunoașterea ei internațională”. În privința Basarabiei, autorii prezintă corect succesiunea evenimentelor și transformărilor politice privind proclamarea R.D.M. (2 decembrie 1917), Declarația de independență (24 ianuarie 1918), decizia Sfatului Țării din 27 martie 1918 și autodizolvarea lui din 2 decembrie 1918, însă ei prezintă actul din 27 martie

Ion Pelivan

1918 drept „Unirea Basarabiei cu România”, și nu a Republicii Democratice Moldovenești, cum este scris în Declarația Sfatului Țării, un extras din care este prezentat la finalul lecției. Acest moment a fost corectat în noua ediție a manualului din 2003. Lecția se încheie cu o afirmație care ar necesita o explicație privind situația și atitudinea celorlalte grupuri etnice din Basarabia față de actul Unirii: „Unirea Basarabiei cu România a stimulat lupta de eliberare națională a tuturor românilor”.

In cazul unirii Bucovinei și Transilvaniei, autorii observă corect că acest fapt s-a datorat Primului Război Mondial, care a adâncit criza ce a dus la destrămarea Imperiului Habsburgic. În același timp, se menționează interesul Ucrainei față de Bucovina și al maghiarilor față de Transilvania, ceea ce a necesitat implicarea și în aceste teritorii a Armatei Române. Se prezintă „lupta diplomaților români” pentru recunoașterea internațională a Unirii, iar textul lecției este susținut de un extras din Tratatul de la

Curriculumul la disciplina Istorie, modernizat în anul 2010, a readus în manuale tema Marii Uniri. În anul 2011 s-a modificat doar denumirea cursului, care se folosește până astăzi: Istoria românilor și universală. Astfel, în clasele a VIII-a și a XI-a, în contextul Primului Război Mondial, se discută despre anul 1918 și o temă aparte este dedicată Unirii: „Formarea statului unitar român” și respectiv „Formarea statului național român”.

Autorii curriculumului precum și ai manualului de istorie pentru clasa a IV-a, elaborat și editat cu un credit al Băncii Mondiale în 1999, au inclus în partea a II-a a manualului *File din istoria românilor*, tema 23 fiind dedicată Marii Uniri de la 1918. Ei încearcă să explice elevilor din clasa a IV-a legătura între anul 1859 și anul 1918: „România a fost creată ca stat după Unirea din 1859 a Țării Românești și a unei părți a Moldovei”; aceste fapte istorice se pot urmări și pe linia timpului, propusă în

partea de jos a aceleiași pagini. Fraza următoare: „Românii din Transilvania, Basarabia și Bucovina, rămași sub dominație străină, nutreau speranța de a se uni și ei cu Țara”, evidențiind „dorința românilor”, lasă în umbră celelalte comunități etnice din aceste regiuni, care au jucat un rol important în transformările de la începutul secolului XX. Textul oferă, în continuare, date succinte despre procesul de unificare a României, menționând hotărârile de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, arătând schimbările de hotare ale României Mari pe harta de la pagina următoare. Pentru Ora de lectură, autorii au propus un text despre Ion Inuleț, „unul dintre inspiratorii și condu-

cătorii multor transformări care au marcat cursul dezvoltării Basarabiei în anii 1917 – 1918”.

Subiecte privind „făurirea statului național unitar român” au fost introduse în programele școlare începând cu anul 1990, însă un prim manual de istorie a românilor pentru clasa a VIII-a apare cu titlu de experiment abia în anul 1997, după care au urmat edițiile din 2000 și 2003. Capitolul III din manualul experimental *Mișcarea națională din Basarabia, Transilvania și Bucovina (1917–1918). Făurirea statului național unitar român* a rămas practic neschimbat în ediția din 2000. Capitolul III, de 16 pagini, este structurat în patru paragrafe, care reflectă succesiv transformările politice din Basarabia, Transilvania și Bucovina din 1917 – 1918, ce au condus la formarea statului unitar român. Astfel, în paragraful 1, *Mișcarea pentru autodeterminarea națională a Basarabiei din anul 1917*, autorii urmăresc evenimentele social-politice produse pe teritoriul Basarabiei în perioada primăvara – toamna 1917. Deși anunță „Începutul luptei pentru autodeterminarea Basarabiei din primăvara anului 1917”, autorii pornesc de la premisa că „în pofida Păcii umilitoare de la București din 1918 și a prezenței trupelor străine pe o mare parte a teritoriului național, România continuă să existe ca stat de sine stătător. Paralel cu lupta politico-diplomatică a României pentru supraviețuire, s-au desfășurat și acțiunile românilor din provinciile ocupate pentru eliberarea națională...”.

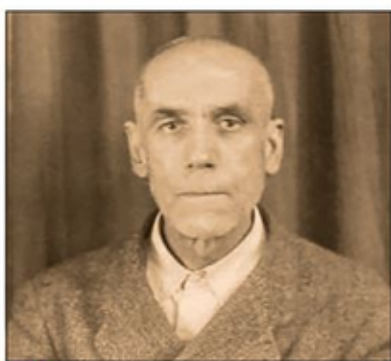
Palatul în care și-a desfășurat lucrările Sfatul Țării și Actul Unirii Basarabiei cu România

nu se interesează de nevoile noastre. El ne-a întors spatele. De fiecare dată, venind în capitală pentru a rezolva vreo chestiune, ni se spune: așteptați”.

Autorii nu au oferit o alternativă de poziții față de impactul Unirii asupra Basarabiei, ceea ce evidențiază intenția lor de a construi o narațiune negativă asupra acestei probleme, ca dovadă fiind și citarea opiniei lui C. Stere despre situația politică a Basarabiei în cadrul României regale.

Autorii manualului sus-numit au încercat în cadrul temei 3 să elucideze problemele „Mișcării pentru emancipare națională din Basarabia” și „Proclamarea Republicii Moldovenești”, în ambele cazuri evidențiindu-se intenția acestora de a scoate în prim-plan „dreptul moldovenilor la autodeterminare” și necesitatea creării „republicii democratice”, concluzionând unilateral că „proclamarea Republicii Democratice Moldovenești a semnat renașterea statalității moldovenești...” (sic!). Același lucru se observă și în tema 4, unde autorii pornesc de la premisa că soarta R.D.M. a fost hotărâtă de Germania, care „a permis României să încorporeze R.D.M. în schimbul Dobrogei pe care o cedau Bulgariei” și a înțelegerilor secrete între Sfatul Țării și Guvernul de la București. Autorii manualului încearcă să arate eșecul „ofensivei trupelor românești” venite din Ucraina și din România la începutul anului 1918, calificând-o drept „intervenție românească” și afirmând că cei care nu erau de acord cu

Pan Halippa, fotografie din dosarul întocmit după arestarea lui de către autoritățile sovietice

această stare „au fost executați, printre care și mulți oameni de vază”. Astfel de afirmații controversate nu sunt admise în manualele școlare.

Pe de-o parte, autorii încearcă să arate „complicitatea conducătorilor Sfatului Țării vizavi de invitarea intervenționiștilor”, „Sfatul Țării există numai în cuvinte” (citat după N. Iorga), iar pe de altă parte, promovarea de către Sfatul Țării a independenței R.D.M. Fără a dispune de date statistice, autorii concluzionează că „majoritatea covârșitoare a populației Basarabiei era împotriva acestui act, însă în condițiile unei terori cumplite orice acțiune de protest era pedepsită cu moartea”. Cât privește „Actul Unirii”, se menționează următoarele: „La 27 martie/9 aprilie 1918, cu 86 de voturi pentru, 3 împotriva și 36 abțineri, Sfatul Țării a decis unirea condiționată a Basarabiei cu România. În cuvântarea sa C. Stere a spus că dacă deputații nu vor vota «benevol unirea», România va fi nevoită să anexeze Basarabia fără consimțământul nostru. Prin aceasta el a recunoscut public că Sfatul Țării s-a transformat într-o marionetă în

mâini străine, o mașinărie de votare a intereselor elitei guvernatoare a statului vecin. La banchetul organizat după votare, primul ministru al României, Alexandru Marghiloman, a declarat că «unirea Basarabiei s-a făcut la București». Ca urmare, Basarabia devine o provincie a României. La 27 noiembrie/10 decembrie 1918, Sfatul Țării, cu 39 voturi pro (din 160), a adoptat o declarație prin care renunță la condițiile fixate anterior în actul de unire”.

Putem concluziona că autorii acestui manual au pornit din start de la premisa unei uniri forțate și au căutat să demonstreze „începuturile statalității contemporane moldovenești” odată cu „proclamarea de către bolșevici a drepturilor națiunilor la autodeterminare”, lucru evidențiat atât în textul de bază, cât și în sarcinile didactice, care în mare parte sunt provocatoare. Autorii nu vorbesc despre complexitatea Marii Uniri și nu amintesc despre unirea Bucovinei și Transilvaniei cu România. Așadar, autorii acestui manual propun, în mare măsură, o abordare unilaterală, de pe poziția istoriografiei sovietice și a adeptilor curentului moldovenist.

In final, putem constata că problema unirii românilor din 1918 este prezentată destul de variat în manualele școlare din Republica Moldova. Rămân actuale un șir de aspecte legate de abordări unilaterale, tendențioase, de cele mai multe ori fără a se respecta principiul pluralismului. ■

Paris, încheiat între România pe de o parte și Anglia, Franța, Italia și Japonia de cealaltă parte, la 28 octombrie 1920.

Edițiile din 2003 ale manualelor de istorie a românilor pentru clasa a VIII-a sunt mai reușite decât manualul analizat mai sus atât din punct de vedere al designului, cât și al modului de prezentare a subiectelor dedicate unirii românilor din 1918. Lecțiile propuse în capitolul III încep de la situația spațiului românesc în anii Primului Război Mondial, după care urmează abordarea „Mișcării naționale în Basarabia și Transnistria în 1917”, „Unirea Republicii Democratice Moldovenești (Basarabia) cu România”, „Unirea românilor din Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș cu România” și se încheie cu tema „Recunoașterea internațională a Unirii românilor din 1918”. O astfel de structurare a temelor oferă elevilor posibilitatea de a urmări într-o ordine evolutivă situația din regiunile românești în contextul Primului Război Mondial și al mișcărilor naționale din regiunile românești aflate sub ocupație străină.

In clasa a IX-a elevii studiază istoria contemporană pornind de la anul 1918 și ajungând până în zilele noastre. Pentru clasa a IX-a au fost publicate în ultimii ani mai multe manuale școlare de istorie.

Istoricul B. Vizer, în manualul pentru clasa a IX-a din 1997, menționează: „Nu toată populația provinciilor noi a acceptat Unirea. Reprezentanții populației alogene din Basarabia, cu excepția obștii

poloneze, s-au opus Unirii...”. Fără a da explicații de ce anumite comunități s-au împotrivit Unirii, totuși textul oferă cititorului oportunitatea cunoașterii complexe a procesului de integrare a statului român. Din păcate, acest moment a fost exclus din ediția manualului din 2003.

Problema recunoașterii internaționale a Marii Uniri este prezentată în detaliu în ediția din 2002 a manualului pentru clasa a IX-a, realizat de istoricii Gh. Palade și I. Șarov. Autorii au plasat pe coperta manualului, alături de alte imagini semnificative pentru istoria secolului XX, Actul Unirii Basarabiei cu România. Textul de bază este susținut de un șir de documente care facilitează însușirea complexă a situației internaționale a României în perioada interbelică, un loc aparte fiind dedicat relațiilor româno-sovietice și problemei Basarabiei. Elevilor li se propun mai multe opinii contradictorii pe marginea problemei basarabene expuse în anul 1924. O

astfel de abordare permite elevilor să realizeze o analiză critică a problemelor istorice. Ceea ce se poate observa în mai mică măsură în manualele aprobate și recomandate de Ministerul Educației și Tineretului.

Deși manualul de istorie integrată pentru clasa a IX-a tipărit în anul 2006 nu abordează separat problema Unirii din 1918, asupra acesteia autorii se referă în mai multe rânduri. Manualul chiar începe cu un citat din discursul lui P. Halippa de la Lăpușna din 17 iunie 1934 pentru a evidenția insatisfacția acestuia față de politica guvernului de la București din perioada interbelică: „Din momentul Unirii și până în timpul de față s-a făcut puțin pentru Basarabia. Când ne adresăm fraților noștri de peste Prut, ei ne sfătuiesc să mai așteptăm... Pe vremea țarismului n-am avut școli, spitale. Dar și după unire nu se vede măcar o urmă de progres. Guvernul României

Alexandru Marghiloman (cu papion) și Ion Inculeț (cu cravată), în centrul imaginii, alături de membri ai Sfatului Țării, după votarea Unirii

Momentul rostitii în fața Congresului american a celebrului discurs al președintelui american

în fundamentarea angajamentului Statelor Unite în Europa.

Doamna Abigail Rupp, adjunct al șefului Misiunii diplomatice a Statelor Unite în România, a insistat asupra însemnătății apărării comune a statului de drept și a continuării ferme a acțiunilor de combatere a corupției, iar rectorul Mircea Dumitru a subliniat că Universitatea din București va fi un aliat ferm în aceste demersuri, evidențiind totodată temelia conceptuală a acestei opțiuni: „ar trebui să privim din trecut spre viitor, să comemorăm eroii care au făcut posibilă existența României așa cum o știm noi, dar și să ne gândim la ce am putea face noi ca ea să continue să existe”.

Dezbaterile, moderate de profesorul Mircea Dumitru, au început printr-o rundă de puncte de vedere expuse de spe-

cialiști reunind expertize și experiențe din domenii diverse, cum ar fi istoria gândirii politice și a relațiilor internaționale, dreptul internațional și filosofia politică. Dr. Trygve Throntveit (Universitatea din Minnesota), autorul unei monografii importante despre politica președintelui Wilson la finele Primului Război Mondial, a subliniat rădăcinile intelectuale ale concepției acestuia, faptul că discursul rostit în fața Congresului nu a fost un manifest general pentru autodetermi-

De la stânga la dreapta: dr. Stephen Wertheim, rectorul Mircea Dumitru, doamna Abigail Rupp, adjunct al șefului misiunii diplomatice a Statelor Unite în România, și dr. Trygve Throntveit

nare națională, ci un rezultat de etapă al unei viziuni evoluționist-pragmatice, în care formularea țelurilor de război ale Statelor Unite era menită să contribuie la așezarea lumii de după război pe baze mai echitabile și mai stabile.

Prodecanul Facultății de Istorie a Universității din București, lect.dr. Alin Matei, a evidențiat că trebuie distins între procesul genezei și formulării discursului președintelui Wilson și impactul său asupra contemporanilor. El a reliefat și faptul că prin respingerea diplomației tratatelor secrete și prin imprecizia unora dintre cele 14 puncte președintele Wilson a contrariat pe mulți diplomați și politicieni ai vremii, inclusiv pe oamenii politici români aflați în acel moment în refugiu de la Iași.

Profesorul Bogdan Aurescu (Facultatea de Drept, Universitatea din București) a contextualizat discursul din 8 ianuarie 1918, evidențiind atât evoluția atitudinilor americane față de problematica naționalităților din Austro-Ungaria și rolul viitorului președinte cehoslovac Tomáš Garrigue Masaryk, cât și faptul că, fie și cu întârziere, concepția lui Wilson că tratatele dintre state trebuie să fie publice s-a impus ca standard în practica relațiilor internaționale, fără ca aceasta să excludă discreția în legătură cu negocierile care au

Eveniment

ANIVERSAREA CENTENARULUI MARII UNIRI LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI SUB SEMNUL CELOR 14 PUNCTE ALE PREȘEDINTELUI WILSON

BOGDAN MURGESCU

Luni, 8 ianuarie 2018, Universitatea din București a deschis seria de manifestări dedicate aniversării Centenarului Marii Uniri prin organizarea, în parteneriat cu Ambasada Statelor Unite ale Americii în România, a unei mese rotunde intitulată President Wilson's Fourteen Points Speech and the Rise of Nation-States in Central and Eastern Europe (Discursul celor 14 puncte al președintelui Wilson și nașterea statelor naționale în Europa Centrală și de Est).

Prelejuț de împlinirea a 100 de ani de la celebrul discurs rostit la 8 ianuarie 1918 de președintele Woodrow Wilson în fața celor două camere reunite ale Congresului Statelor Unite (*Magazin istoric*, nr. 1/2018), evenimentul a dorit să marcheze faptul că realizarea idealului național al româ-

nilor a fost strâns legată de convergența cu valorile și acțiunea democrațiilor occidentale și totodată a fost parte a unui proces mai larg de destrămarea imperiilor și de reasezare a hărții politice a unei părți semnificative a Europei pornind de la principiul autodeterminării popoarelor. Focalizând discuția

asupra unui moment crucial al istoriei noastre naționale, evenimentul a prilejuit și reflecții asupra rolului concepției președintelui Wilson în constituirea sistemului instituțiilor internaționale din secolele XX – XXI, asupra evoluției în timp a relațiilor româno-americane și asupra rolului valorilor democratice

24 august 1948

„TELEGRAMA LUNGĂ“ DE LA BUCUREȘTI

ADRIAN POP

Documentul pe care îl prezentăm – raportul din 24 august 1948 al șefului Legației americane în capitala României, Rudolf E. Schoenfeld, către Departamentul de Stat, aflat la National Archives at College Park, College Park, MD, Records of the U.S. Department of State relating to the Internal Affairs of Romania, Department of State Decimal File 871.00/8-2448, ff. 1 – 33 – descrie, cu lux de amănunte, modul de derulare în România a celei de a treia etape de sovietizare a Răsăritului Europei, caracterizată de istoricul britanic Hugh Seton-Watson, în lucrările pe care le-a elaborat la scurtă vreme după instaurarea comunismului în estul continentului, drept „faza emergenței blocului monolitic“.

Miting în Piața Victoriei, organizat cu prilejul sărbătoririi zilei internaționale a femeii, în 1950. În tribună, de la stânga la dreapta: Petru Groza, C.I. Parhon, Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Lothar Rădăceanu, Iosif Chișinevschi

În primul rând, documentul suscită interes prin caracterul său comprehensiv analitic-interpretativ și proporțiile sale neobișnuit de mari pentru un raport diplomatic, care fac din el un fel de replică la faimoasa „telegramă lungă“ trimisă Departamentului de Stat la 22 februarie 1946, de la Moscova, de diplomatul, strategul și istoricul american George Frost Kennan (1904 – 2005), considerat părintele strategiei îndiguirii/îngrădirii (*containment*) promovate de Administrațiile Truman și Eisenhower în raporturile cu Uniunea Sovietică (*Magazin istoric*, nr. 6/2005).

Fragmentele citate în continuare atestă faptul că nimic

din ceea ce s-a constituit în eveniment politic cu adevărat crucial în România sfârșitului de an 1947 și a primei jumătăți a anului 1948 nu a scăpat filtrului analitic-interpretativ al lui Rudolf E. Schoenfeld. Abolirea monarhiei și proclamarea republicii la 30 decembrie 1947, precum și înființarea noului partid – Partidul Muncitoresc Român (P.M.R.) –, rezultat din fuzionarea Partidului Comunist Român (P.C.R.) cu Partidul Social-Democrat (P.S.-D.) la Congresul din 21 – 23 februarie 1948, drept unică forță politică a țării și instituirea *de facto*, pe această cale, a monopartidismului (în condițiile în care membrii Frontului Democrat Popular erau „toți comuniști

sau oportuniști, urmând fidel ordinele comuniștilor“) sunt interpretate corect drept sfârșitul etapei de acaparare integrală a puterii politice de către comuniști.

Noua lege a educației, ce a interzis învățământul privat și educația în domeniul artelor liberale, precum și noua lege a cultelor religioase, ce a denunțat Concordatul încheiat cu Vaticanul în 1927, ca și obligativitatea tinerilor – prezentată ca voluntariat – de a intra în brigăzi de muncă sau propaganda anticatolică și antioccidentală sunt văzute ca tot atâtea elemente ale unei campanii atent orchestrate menite „a distruge ideea occidentală“ în România. Raportul denunță, rând pe rând,

Bogdan Aurescu

pus la perfectarea tratatelor respective.

Profesorul Adrian Paul Iliescu (Facultatea de Filosofie, Universitatea din București) a pus accentul pe deschiderea marcată de discursul lui Wilson, ca și pe tensiunea dintre primul drepturilor naturale ale oamenilor și popoarelor, promovate de președintele american, și drepturile istorice asupra unor teritorii și populații, care erau centrale în argumentările din acea vreme ale majorității puterilor europene.

Dr. Stephen Wertheim (Birkbeck, University of London) a insistat asupra faptului că viziunea lui Wilson nu trebuie creditată cu o coeziune logică fără fisuri; având în vedere faptul că viziunea sa despre stat și societate refuza contractualismul și privilegia evoluția graduală, organică. Wilson era, potrivit

afirmației istoricului american, animat de „optimism filosofic” și convins că evoluția istorică și acțiunea oamenilor încurajați de discursul său avea să impună depășirea contradicțiilor interne ale politicilor promovate de el.

Discuțiile au fost extrem de vii, atingând elemente precum analogia dintre ideile filosofului Immanuel Kant și cele ale lui Wilson despre organizarea păcii, modelul politic reprezentat de omul politic britanic William Gladstone, discuțiile despre diversitatea religioasă în 1918 și în anii ce au urmat, sau modul în care Wilson a trebuit să-și abandoneze unele dintre principii în negocierile de la Paris din 1919 – 1920.

Profesorul Liviu Maior a insistat asupra receptării entuziaste de care s-au bucurat ideile lui Wilson în rândurile românilor din Transilvania și în general în rândurile populațiilor care nu se bucuraseră de drepturi în monarhia austro-ungară. Astfel, avioanele aliate au împrăștiat manifeste cu traducerea celor 14 puncte peste linia frontului din nordul Italiei, iar memorialistica vremii subliniază

faptul că mulți dintre oamenii de la 1918 vedeau în președintele american un veritabil Mesia, care avea să aducă sfârșitul războiului și o lume mai bună pentru toți cei lipsiți de putere în societățile tradiționale.

In acest context, am evocat diversitatea atitudinilor și opțiunilor oamenilor de la 1918 și am postulat că modul în care s-au raportat la ideile lui Wilson a fost atunci, și poate fi și în zilele noastre, un veritabil turnesol, care separă pe adepții structurilor și practicilor oligarhice axate pe extracția de rente și monopolizarea puterii de un grup restrâns de privilegiați de promotorii aspirațiilor și valorilor democratice, ai reînnoirii sociale sub semnul unor instituții moderne, echitabile și inclusive.

Participanții – profesori, cercetători, studenți, ziariști și diplomați – au avut un bun prilej de a afla informații relevante, de a fi martori ai controverselor dintre specialiști și de a decide care dintre opinii și argumentări li se pare convingătoare. Dar, mai ales, mulți dintre cei care au participat în sală la masa rotundă sau i-au urmărit transmisiunea online au rămas cu dorința de a afla mai multe despre trecut, de a reflecta împreună la acțiunea oamenilor care au făcut România Mare și de a conlucra pentru consolidarea instituțiilor și valorilor democratice în lumea secolului al XXI-lea. ■

Imagine din sala unde s-a desfășurat masa rotundă

În 1951, ierarhia liderilor comuniști nu se schimbese încă; de la stânga la dreapta: Petru Groza, Ana Pauker, C.I. Parhon, Petre Constantinescu-Iași, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Miron Constantinescu, Vasile Luca, Gheorghe Vasilichi, Teohari Georgescu

referitoare la integrarea activă a autorităților de la București în campania propagandistică de discreditare a guvernului grec și de ajutorare a gherilelor comuniste grecești conduse de Vafiadis Markos. Raportul explică sistemul „voluntar-obligatoriu” care a stat la baza colectării banilor destinați „Ajutorului pentru Grecia”: cetățenii au fost obligați să cedeze o parte din retribuțiile lunare și/sau să muncească fără plată duminicile și sărbătorile legale, sumele de bani pentru munca suplimentară fiind vărsate automat de stat în acest fond, sub formă de „donații”.

În al patrulea rând, raportul diplomatic american schițează o adevărată galerie de portrete de lideri politici ai momentului. Caracterizările sunt succinte, dar deosebit de elocvente și sugestive. Ana Pauker, „matriarha comunistă a României” este „persoana cea mai urâtă în România de azi”, iar Gheorghe Gheorghiu-Dej, „cel puțin nominal, țarul economic” al acesteia. Gheorghe Tătărescu se dove-

dește a fi un „oportunist”, C.I. Parhon, un „senil și confuz profesor”, Emil Bodnăraș, un „zelos cetățean sovietic”, Chivu Stoica, „un vechi agitator sindicalist”, iar Gheorghe Vasilichi, „probabil cel mai dezagreabil comunist dintre

toți”, „unul dintre cei mai furioși și inflexibili comuniști dezlănțuiți ai lumii de azi”.

Nu în ultimul rând, documentul oferă o explicație pertinentă binecunoscutei butade a „mămăligii” (care clocoțește, dar nu explodează), ce pare a fi însoțit implacabil destinul românilor în istorie. Deși ostil regimului comunist în proporție covârșitoare, po-

porului român „nu-i trece prin minte că un regim urât poate fi atacat, cu succes sau nu, din interior”, imaginându-și răsturnarea acestuia doar prin acțiuni externe. De aici și concluzia corectă și, întrucâtva, profetică, a raportului: „dacă poporului român nu i se dă o anume speranță de eliberare pe care ei înșiși nu sunt capabili să și-o dea singuri, deopotrivă prin forța împrejurărilor și lipsa voinței necesare, pe parcursul următorilor ani el se va acomoda unei dictaturi comuniste și o va accepta fără protest”.

Estimând sintetic situația politică din acel moment și prefigurând perspectivele sale de evoluție, raportul sublinia că „România este practic un singur partid-stat și această terminologie este fără îndoială potrivită. [...] Guvernul român devine tot mai mult un simplu agent al «Partidului» și funcțiile sale sunt minimalizate în materialele oficiale pregătite de morile propagandei [...] România se află durabil în sfera sovietică și nu există posibilitate de deviere. Nu pot exista aici evoluții precum au avut loc recent în Iugoslavia, iar România poate fi considerată complet loială și servitorul obedient al stăpânului sovietic până în momentul când condiții externe permit o schimbare. Actualii stăpâni ai Partidului Muncitoresc Român și guvernului român sunt practic oficiali sovietici și vor lua în considerare interesele sovietice în orice întreprind [...] Sub conducerea Uniunii Sovietice, România se va îndrepta, în afacerile interne, către țelul statului colectiv, iar în relațiile externe, se va face, fără a exprima un gând propriu, ecoul opiniilor și dorințelor Uniunii Sovietice”. ■

Prima pagină a ziarului
Scanteia, din 27 martie 1948

„spectacolul ieftin“ pe care l-au oferit alegerile măsluite din 28 martie 1948 – dominate de apatia electoratului și acțiunea de intimidare a posibililor opozanți ai regimului –, instituția „asesorilor populari“, ca expresie la superlativ a unei justiții aservite total puterii politice comuniste, atmosfera de teroare și valul de arestări politice ce s-a abătut asupra României.

În al doilea rând, deosebit de interesantă se dovedește analiza consacrată impactului publicării Rezoluției Cominformului – considerată, „din punct de vedere intern românesc, evenimentul culminant al perioadei în discuție“ – asupra ierarhiei de partid și subordonării depline a Bucureștiului față de Moscova. Schoenfeld consideră că poziția până de curând de vârf a lui Gheorghiu-Dej în cadrul P.M.R. a devenit, după publicarea Rezoluției, „atât de neclară, încât nicio estimare clară nu poate fi făcută, deși este în chip rezonabil cert că influența sa în consiliile partidului s-a diminuat într-o măsură considerabilă. Pe bună dreptate sau nu, poporul român consideră acest personaj un «naționalist» și oricine se bucură de această reputație în

România lui 1948 nu se poate aștepta să se bucure de încrederea totală a Kremlinului [...] Pare improbabil, totuși, că va exista o epurare pe față a lui Gheorghiu-Dej și a adeptilor săi, din moment ce aceasta ar distruge ani întregi de muncă propagandistică și ar cauza probabil o anume nemulțumire în rândurile muncitorilor comuniști, care îl privesc ca pe un fel de erou“.

În evaluarea Legației americane, topul primilor șase lideri ai comuniștilor români, în funcție de importanța lor relativă, arăta în acel moment în felul următor: Iosif Chișinevski; Ana Pauker; Vasile Luca; Emil Bodnăraș; Mircea Constantinescu; Teohari Georgescu.

Plasarea lui Iosif Chișinevski, un pion al Kremlinului, la vârful piramidei puterii de la București indică, o dată în plus, controlul deplin exercitat de Moscova asupra liderilor comuniștilor români, îndreptățind caracterizarea României drept „cel mai docil și servil dintre toți sateliții sovietici și singurul care nu va disputa sau contrazice o decizie sovietică“, o țară „complet și fără rușine obedientă acum față de stăpânii săi sovietici“, a cărei încorporare formală în Uniunea Sovietică nu s-ar justifica „din moment ce practic se află deja în această situație“.

În al treilea rând, documentul vizează o serie de aspecte care doar de puțină vreme fac obiectul unor investigații serioase ale istorio-

grafiei consacrate perioadei comuniste. În această categorie se înscriu pasajele dedicate raporturilor statornice între religie și noul regim politic din România, în general, și Biserica Ortodoxă Română și acesta din urmă, în special. Schoenfeld face o distincție clară între clerul ortodox de rând, „adus pe linie în maniera obișnuită: amenințarea cu demiterea sau arestul“, și înalții ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, înclinați spre colaboraționism. Diplomatul american denunță crearea de către P.M.R., cu ajutorul acestora din urmă, a unor organizații-satelit precum „Uniunea Preoților Democrați“ și nu se sfiește să-l catalogheze pe Patriarhul Iustinian Marina drept „o marionetă stridentă“ a regimului, subliniind că „admonestările sale patriarhale către credincioși au fost pline de vituperarea comunistă uzuală împotriva Occidentului“ și că „a apărut cu un considerabil caracter bombastic orice decizie legată de politica guvernamentală“.

Din aceeași categorie de informații fac parte și cele

Imagine din sala Ateneului,
unde s-au desfășurat,
la 21 – 23 februarie 1948,
lucrările congresului de unificare
a P.C.R. cu P.S.-D.,
rezultând Partidul Muncitoresc Român

● Creatorul Muzeului Satului ● Primit de președintele F.D. Roosevelt ● Institutul Social al Națiunilor, un proiect românesc ratat din cauza instaurării comunismului ● Discreditat de legionari ● Regimul Antonescu îi interzice să predea în S.U.A. ● Deși „face parte din grupul de savanți români care au îmbrățișat actuala democrație“, pus sub supraveghere

De la moartea sa până astăzi, adevărul despre supliciile suferite de savantul D. Gusti în ultimii ani de viață au rămas ascunse în paginile unor dosare de arhivă. Din materialele care au mai ajuns la C.N.S.A.S. aflăm că, într-o formă sau alta, pentru motive diferite, profesorul D. Gusti s-a aflat în atenția organelor de urmărire informativă ale statului român sub toate cele trei regimuri care s-au succedat în România după 1930.

D. Gusti (primul din stânga) și A.I.G. Donescu, primarul general al Capitalei, în ziua inaugurării Muzeului Satului, 17 mai 1936; fotografie de Iosif Berman

Astfel, pe timpul regelui Carol al II-lea, deși s-a bucurat de încrederea acestuia, mai multe note informative ce poartă sigla Poliției de Siguranță din cadrul Direcțiunii Generale a Poliției păstrează însemnările agenților puși cu discreție pe urmele sale. Una dintre note semnaleză, de pildă, prezența profesorului Gusti, alături de alte personalități române, la Cetatea Albă și în comuna Olănești pentru a inaugura o serie de așezăminte culturale inițiate de grupurile studențești trimise să efectueze cercetări monografice în localități basarabene de pe malul Nistrului. Începând din 1937, mai multe note ilustrează o campanie

virulentă declanșată de cercurile legionare, mai ales prin ziarul *Porunca Vremii*, pentru discreditarea profesorului D. Gusti. Furia legionarilor se dezlănțuie și mai puternic după ajungerea lor la guvernare, în prima parte a mandatului lui Ion Antonescu, când, timp de patru săptămâni, savantul este nevoit să-și părăsească locuința și să se ascundă împreună cu soția pentru a scăpa de represiunile declanșate de poliția legionară.

Sub regimul lui Ion Antonescu, deși pus sub o strictă supraveghere informativă și i se refuză viza pentru a merge să predea cursuri de sociologie în S.U.A., D. Gusti își recapătă dreptul de a profesa în învățământul superior românesc, să coordoneze în continuare editarea *Enciclopediei României* și să inițieze mai multe campanii de cercetare privind populația română din Transnistria și de dincolo de Bug. Corpul Detectivilor (structură informativă din cadrul Direcției Generale a Poliției) este însă mereu pe urmele sale și înregistrează orice pas al profesorului, inclusiv dedicațiile sale pe diferite cărți oferite prietenilor.

In vara anului 1944, când situația României pe front se agravase considerabil, Corpul Detectivilor semnaleză, la 8 iunie, din surse gazetărești cu legături în rândul legionarilor, faptul că „dl. prof. Dimitrie Gusti ar întreprinde o acțiune politică, în sensul de a cunoaște atitudinea partidelor politice în chestiunea monarhică și mai ales în cazul când s-ar produce revenirea în țară a fostului rege... Chestiunea se urmărește“.

Câteva zile mai târziu, la 14 iunie 1944, Corpul Detectivilor revine cu o Notă detaliată, dactilografiată pe două pagini, privitoare la interesul lui D. Gusti pentru eventuala revenire în țară a fostului rege Carol al II-lea:

SUPRAVEGHEAT DE TREI DICTATURI

Dr. IOAN C. POPA

Profesorul Dimitrie Gusti (1880 – 1955) a fost una dintre personalitățile reprezentative ale culturii române în perioada interbelică. După studii universitare în Germania și un doctorat obținut în 1904 sub conducerea lui Wilhelm Wundt, renumit filosof și psiholog german în epocă, tânărul D. Gusti revine în țară, la sugestia lui I.L. Caragiale, autoexilat la Berlin. Își începe cariera universitară la Iași, apoi se transferă la București, unde se va desfășura cea mai mare și importantă parte a carierei sale. Ridicarea nivelului de cultură al populației satelor va deveni unul dintre scopurile vieții sale. Pentru un popor, scria savantul, „robia neștiinței este cea mai lungă și cea mai josnică“.

În 1921 va înființa Institutul Social Român, o instituție emblematică pentru rolul și viziunea lui Gusti asupra rolului activ al științei în viața socială, precum și o serie de reviste cu profil sociologic. În 1925 începe seria de cercetări sociologice despre satele românești din toate provinciile istorice ale țării, pe baza metodei monografice, reprezentativă pentru Școala sociologică de la București, recunoscută de întreaga comunitate științifică internațională.

În 1936, împreună cu scriitorul Victor Ion Popa și Henri H. Stahl, unul dintre discipolii săi preferați, D. Gusti întemeiază Muzeul Satului din București, iar în perioada 1938 – 1943 va conduce echipele care au editat Enciclopedia României (patru volume), rămasă până astăzi un fenomen singular în cultura română. În anii 1937 și 1939 a fost comisar general al României pentru pavilioanele de la expozițiile mondiale de la Paris și New York, ambele finalizate cu rezultate memorabile.

La începutul lunii iunie 1939, pe timpul prezenței în S.U.A., savantul român a fost primit în audiență la Casa Albă de președintele Franklin Delano Roosevelt, care, va scrie Gusti mai târziu, „a arătat o deosebită solitudine și un real interes pentru România. Era în timpul când se vorbea despre un ultimatum dat de Germania (Magazin istoric, nr. 5/2000), așa cum obișnuia să-l dea tuturor țărilor pe care le voia cوتropite. Mai mult încă, domnia sa a adăugat că va vorbi despre situația României și cu M.S. regele Angliei, care era așteptat să viziteze Expoziția de la New York“.

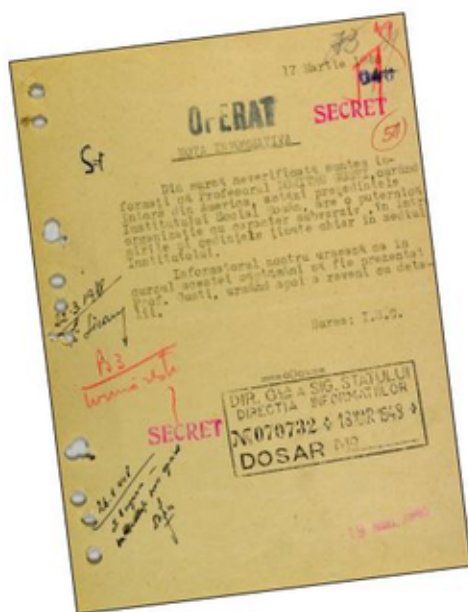
După încheierea războiului, Dimitrie Gusti a sperat într-o reînnoire a prieteniei dintre România și S.U.A. și a încercat să-și aducă contribuția în acest scop, folosind mai ales relațiile bune stabilite anterior în comunitatea științifică americană. În 1946, a participat, cu un mandat din partea Academiei Române, la deschiderea părții a doua a primei sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. și a obținut acordul reprezentanților S.U.A. și ai altor state vestice pentru înființarea unui Institut Social al Națiunilor, după un concept românesc, sub egida noii organizații mondiale în curs de constituire.

Inițiativa românească nu a mai fost concretizată, iar Dimitrie Gusti, întors în țară, va suferi rigorile noului regim, fiind exclus din Academia Română, în 1948, eliminat din viața științifică și pus sub o cruntă supraveghere informativă de către noile organe ale Securității Poporului. Este capitolul cel mai dramatic al biografiei sale de savant, supus la o moarte lentă de noul regim, deși el încercase să servească în continuare știința și cultura română cu toată capacitatea intelectuală de care era în stare.

cizează că este vorba despre „președintele as. amicii St. Unite“, documentul este favorabil profesorului D. Gusti și nu anticipează o schimbare dramatică a „tratamentului“ la care urma să fie supus.

Un an mai târziu, D. Gusti devine țintă a organelor noi puteri. O Notă (nr. 4.260/16 decembrie 1947) face o enumerare succintă a câtorva „motive“ care ar putea să-l incrimineze pe savant ca element dușmănos. „Prof. Dimitrie Gusti, azi pensionar, fost titularul catedrei de sociologie de la Facultatea de Litere din București, fost pe timpul lui Carol II președintele Fundațiilor Regale și ministru al Culturii Naționale, și-a făcut studiile universitare în Germania. După Primul Război Mondial, făcându-se cunoscut prin publicațiile sale în materie de sociologie, este invitat în America, unde ține câteva conferințe plătite de americani așa de bine, încât, odată întors în țară, devine unul din cei mai aprigi propagandiști ai «democrației americane». Cu ocazia expoziției de la New York, este trimis de fostul rege Carol II să organizeze acolo standurile românești. De data aceasta este primit și în audiență de președintele Roosevelt, despre care scrie apoi un articol. Se bucura de simpatia și încrederea lui Carol II, pentru faptul că soția lui, care este evreică, era rudă cu dna Lupescu. Deși carlist, pe timpul lui Antonescu n-a avut nimic de suferit. Nu i s-a permis să plece însă în America în anul 1941, când a fost chemat ca profesor de sociologie

Dimitrie Gusti (în centru),
la Expoziția Mondială de la New York, 1939

Notă din 17 martie 1948,
consemnând informația potrivit căreia
Gusti avea o „puternică organizație
cu caracter subversiv“

la facultatea din New York. După 23 August 1944, a fost ales președintele Academiei Române, în care calitate a fost și la Moscova. De altfel este și membru la A.R.L.U.S. Pe tărâm politic, nu s-a manifestat de la 23 August 1944 încolo. A activat însă intens în cadrul «Asoc. Amicii U.S.A.», al cărei președinte este și în prezent.

La S.S.I. are dosar personal nr. 18.085, fiind cunoscut și din alte circa 60 dosare [...]

La D.G.P. [Direcția Generală a Poliției – n.n.] este cunoscut din dosarul 31.272“.

Deși, aparent, documentul este redactat într-o tonalitate neutră, aluziile privind studiile în Germania și simpatiile pentru S.U.A., în special categorisirea ca fiind unul dintre cei mai aprigi propagandiști ai «democrației americane», ilustrează clar intențiile cu privire la ceea ce avea să urmeze. Oricum, unul dintre șefii din structurile Securității care au avizat Nota a dispus: „Dosar“, iar un subaltern a adăugat „lucrat“, ceea ce însemna că savantului i s-a deschis dosar de urmărire și a fost luat în lucru.

(Va urma)

Profesorul în timpul unei anchete pe teren

„Zilele trecute prof. Dim. Gusti a stat câteva zile la București cu care prilej a prezidat ședințele Academiei Române, având și înțelegere cu anumite personalități din viața universitară și cari activează și pe teren politic [...] În ce privește atitudinea sa față de fostul rege Carol al II-lea, aceasta, după constatările noastre, este cât se poate de favorabilă, fiind un profund carlist și dacă împrejurările îl fac să nu poată activa fățiș, nu e mai puțin adevărat că, în viitor, sub alte vremuri, va fi cel mai mare propagandist carlist“.

Agenții Corpului Detectivilor își propuneau să urmărească îndeaproape acțiunile profesorului Gusti privitoare la Carol al II-lea. Evenimentele de la 23 August 1944 au schimbat radical situația.

D. Gusti credea sincer în revenirea României alături de Națiunile Unite și își puna mari speranțe într-o revigorare a prieteniei cu America, fără a ignora realitatea prezenței copleșitoare a sovieticilor și rolul tot mai puternic al U.R.S.S. în desenarea noului destin al României. Așa se explică faptul că îl găsim ca președinte al Societății Amicilor

Statelor Unite ale Americii din România – YMCA (înființată la 3 noiembrie 1944), dar și ca participant activ la înființarea Asociației Române pentru strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică – A.R.L.U.S. (12 noiembrie 1944). În calitate de președinte al Academiei Române dă curs invitației de a participa la celebrarea la Moscova a două secole de la înființarea Academiei de Științe a Rusiei.

Intr-o Notă dactilografiată pe două pagini, datată 6 aprilie 1946, Dimitrie Gusti este prezentat, alături de alte trei personalități, într-o lumină favorabilă. D. Gusti, menționau autorii

Notei, „face parte din grupul de savanți români care au îmbrățișat actuala democrație“. Tot la capitolul „faptele bune“ ale profesorului erau menționate vizita în U.R.S.S. și participarea la aniversarea celui de-al doilea centenar de la întemeierea Academiei de Științe Ruse, participarea la o recepție dată de A.R.L.U.S., în decembrie 1944, precum și faptul că, în 1941, a fost împiedicat de regimul antonescian să dea curs unei invitații de a ține cursuri de sociologie la New York.

Într-o altă Notă dactilografiată pe două pagini (nr. 2.178/10 decembrie 1946), sunt reluate, aproape în aceeași termeni, unele aprecieri formulate în luna aprilie. Astfel, autorii documentului semnalează că Dimitrie Gusti, profesor universitar, cu domiciliul în str. Armindenului nr. 4 (Parcul Jianu),

este autor a numeroase lucrări traduse în diferite limbi străine, „fapt ce a permis ca țara noastră să fie cunoscută cât mai bine în străinătate“. D. Gusti „face parte din grupul de savanți români care au îmbrățișat actuala democrație“. Pe ansamblu, în afară de unele adnotări, cum ar fi o însemnare scrisă de mână în titlu, sub Notă, care pre-

Nicolae Titulescu (în centru), cu ministrul de Externe turc, Teyfik Rüşü Aras (în dreapta), și Dimitrie Gusti (în stânga), ieșind de la „Săptămâna cărții“, organizată la Cercul Militar Național

Wilhelm al II-lea și Augusta-Victoria

Regina Olandei refuză extrădarea

Situația internă din Germania se agravase. La 3 noiembrie 1918 a izbucnit revolta marinarilor din portul Kiel, care a cuprins apoi bazele marinei imperiale germane de la Bremen, Lübeck, Rostock, Hamburg. Sub impulsul victoriei revoluției bolșevice din 1917 în Rusia și a răspândirii ideologiei bolșevice, s-au constituit în Germania soviete ale muncitorilor și soldaților, care au solicitat abdicarea împăratului, vot universal, libertatea presei.

La 9 noiembrie 1918 a izbucnit revoluția la Berlin. În aceeași zi, cancelarul Max von Baden a anunțat demisia guvernului și abdicarea împăratului. Aceasta cu toate că Wilhelm al II-lea nu semnase încă un act de abdicare. Evoluția rapidă a evenimentelor și indecizia împăratului au ruinat iremediabil planul lui Max von Baden de a păstra instituția monarhiei și trecerea coroanei imperiale către prințul moștenitor. Socialistul Philipp Scheidemann a proclamat republica în Germania și s-a constituit un nou guvern.

La 10 noiembrie 1918, pus în fața situației fără de ieșire, fostul împărat a trecut, cu trenul, frontiera cu Olanda, țară

care fusese neutră în Primul Război Mondial. La finele ostilităților și încheierea păcii, Wilhelm al II-lea era un personaj hulit și condamnat în Europa. Astfel, regele George al V-lea

al Marii Britanii îl considera pe Wilhelm, deși acesta din urmă era vărul său, „cel mai mare criminal din istorie”, dar se opunea propunerii premierului David Lloyd-George de a-l executa prin spânzurare pe fostul împărat. Articolul 227 al Tratatului de Pace de la Versailles din 1919 a prevăzut punerea sub acuzație a lui Wilhelm al II-lea „pentru jignirea supremă adusă moralei internaționale și caracterului sfânt al tratatelor internaționale”. Woodrow Wilson, președintele S.U.A., a refuzat să accepte punerea sub acuzație a fostului împărat al Germaniei. S-ar fi ajuns, spunea Wilson, „la destabilizarea situației internaționale”. La rândul său, regina Olandei, Wilhelmina, a refuzat extrădarea fostului împărat german către Aliații victorioși în război.

Să fie pregătiți să fie puși la zid

Wilhelm s-a stabilit inițial la Amerongen, unde la 28 noiembrie 1918 a semnat o declarație oficială de abdicare, pu-

nând capăt dinastiei de Hohenzollern. „Prin aceasta renunț pentru totdeauna la pretențiile asupra tronului Prusiei și a tronului Imperiului German. În același timp, eliberez din funcție pe toți oficialii Imperiului German și ai Prusiei, ca și pe ofițerii și trupele aliate Imperiului German, de jurământul de fidelitate pe care l-au rostit față de mine, în calitate de rege, împărat și comandant șef. Aștept de la aceștia ca până la restabilirea ordinii în Imperiul German să ofere sprijin actualei puteri din Germania, protejând poporul german de pericolele amenințătoare ale anarhiei, foametei și dominației străine”.

În anii 1920 situația sa financiară s-a îmbunătățit și Wilhelm a cumpărat de la baroneasa Heestra de Beaufort, mătușa viitoarei actrițe americane Audrey Hepburn, castelul Doorn, pe care l-a mobilat cu piesele aduse în 50 de vagoane de marfă din Germania. În 1921 soția sa, Augusta-Victoria, a murit și Wilhelm s-a recăsătorit cu prințesa Hermine Reuss de Greitz.

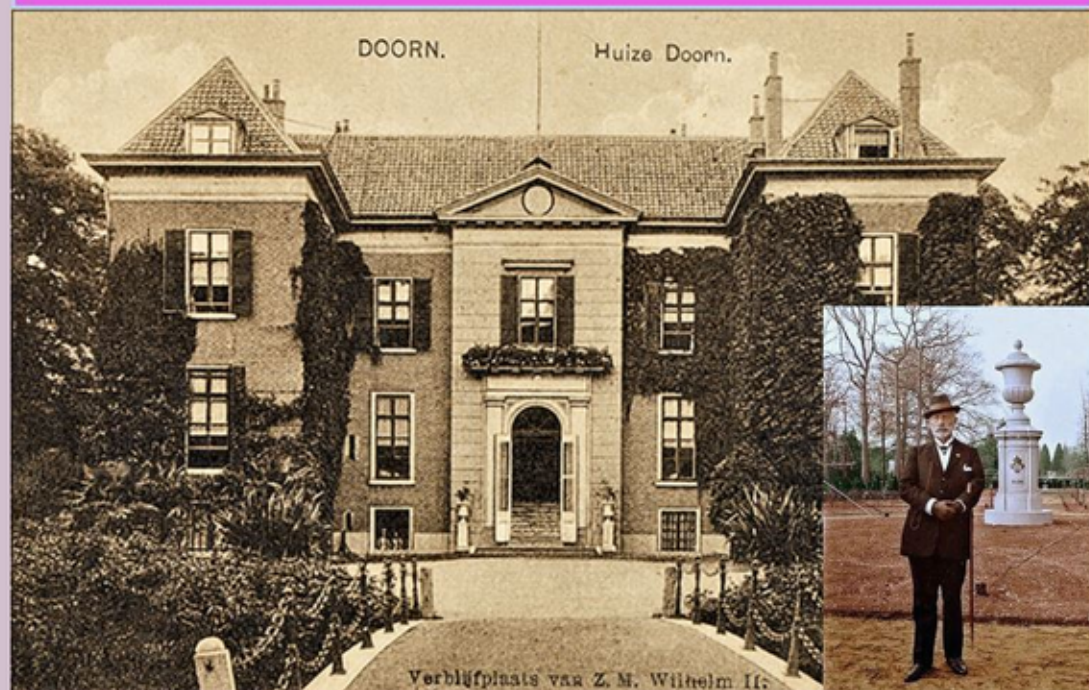
Stabilit la Doorn, Wilhelm a dus o viață destul de activă, primind oaspeți și participând la evenimente mondene. De când a pus piciorul pe pământ

La granița cu Olanda, 10 noiembrie 1918

EXILUL ÎMPĂRATULUI WILHELM AL II-LEA

Dr. MIHAI MANEA

În anul 2000, cotidianul britanic The Telegraph anunța izbucnirea unei veritabile crize în relațiile diplomatice dintre Germania și Olanda. Cauza ar putea părea la prima vedere hilară: locul de veci al fostului împărat al Germaniei, Wilhelm al II-lea, care a murit în exil, în 1941, la Doorn, în Olanda. Guvernul de la Haga amenința că va închide pentru public locul exilului fostului monarh german, în timp ce Berlinul refuza să primească rămășițele sale pământești.

Palatul Doorn (Huis Doorn), construit la finele secolului al XVII-lea, cuprinde un complex cu 24 de camere, aflat într-un parc cu o suprafață de 56.000 m². Acesta se află situat la răsărit de Utrecht și este vizitat anual de circa 45.000 de vizitatori, în majoritate amatori de suveniruri ce poartă stema casei imperiale a Hohenzollernilor. Încăperile palatului sunt pline de uniforme, portrete, mobilier, lucruri personale ale fostului împărat german și ale primei sale soții, împărăteasa Augusta-Victoria.

Dar, haideți să vedem cum a ajuns împăratul Germaniei, Wilhelm al II-lea, să trăiască în exil la Doorn.

Wilhelm al II-lea de Hohenzollern a fost rege al Prusiei și împărat al Germaniei (1888 – 1918). Ofițer de carieră, a promovat o politică ce a impus Germania drept o mare putere politică, economică, militară

și colonială. A fost considerat unul dintre principalii responsabili pentru izbucnirea Primului Război Mondial.

La 2 noiembrie 1918, în numele cancelarului Max von Baden, ministrul de Externe

al Germaniei, Wilhelm Sof, a cerut la cartierul general al împăratului de la Spa abdicarea lui Wilhelm. Suveranul german a răspuns că „un successor al lui Frederic al II-lea nu capitulează”.

Führer, vă felicit și sper că sub conducerea voastră minunată monarhia din Germania va fi restaurată". Aceasta deși fiul cel mare al împăratului a căzut pe câmpul de luptă în Polonia.

La 10 mai 1940, când trupele naziste au invadat Țările de Jos și Franța, guvernul olandez a decis să îi retragă paza fostului suveran german, i-a întrerupt legăturile telefonice și a impus restricții de circulație în zonă. Wilhelm a refuzat să accepte azilul oferit de Marea Britanie, prin intermediul premierului Winston Churchill. Wilhelm încă credea ceea ce susținuse întotdeauna: „Germania era țara monarhiei și deci a lui Hristos, iar Marea Britanie era țara liberalismului, deci a Satanei și a lui Antichrist...". Într-o scrisoare adresată surorii sale, prințesa Margareta de Hohenzollern, în 1940, fostul împărat scria: „Mâna lui Dumnezeu făurește o nouă lume, cea a miracolelor. Devenim Statele Unite ale Europei, un continent unit al Europei, sub conducerea Germaniei". Totodată, la sosirea la Doorn a trupelor germane, i s-a transmis oferta

lui Hitler de a reveni în Germania, dar fostul împărat jurase să nu se mai întoarcă pe pământ german decât în condițiile restaurării monarhiei. Ca atare, a refuzat.

Loc de pelerinaj pentru monarhiști

La 17 iunie 1940, aflat sub impresia capitulării Franței în fața Germaniei, Wilhelm al II-lea i-a trimis o telegramă lui Hitler, în care scria: „aflat sub puternica impresie a capitulării Franței, vă felicit pe Dumnezeu și întreg Wehrmachtul pentru strălucita victorie oferită de Dumnezeu... Inimile tuturor germanilor... cântă acum să îi mulțumim lui Dumnezeu". Sursele istorice ale epocii nu indică în mod clar dacă Hitler a trimis un răspuns sau a fost impresionat în vreun fel.

Fostul împărat al Germaniei Wilhelm al II-lea a murit la 4 iunie 1941, la 82 de ani, suferind de o pneumonie, doar

Monarhiști germani la Doorn

prin aceasta, Führerul dorea să ofere lumii o imagine a descendenței celui de al Treilea Reich din fostul Imperiu German (Reich).

Dorița lui Wilhelm a fost însă să fie înhumat la Doorn, până când în Germania se va restaura instituția monarhică. Ca atare, autoritățile militare naziste au organizat o paradă militară restrânsă. Printre cei care au participat la funeralii au fost amiralul Wilhelm Canaris, șeful serviciului de spionaj al armatei germane (Abwehr), feldmareșalul August von Mackensen, Arthur Seyss-Inquart, comisarul Reichului în Olanda. Hitler a trimis o coroană de flori și a insistat ca drapelul cu svastica și însemnele naziste să fie expuse cu prilejul funeraliilor. Trupul a fost depus într-un mic mausoleu pe domeniul de la Huis Doorn, care astăzi încă constituie loc de pelerinaj pentru monarhiștii germani.

Personalitate complexă, deseori deopotrivă arogant și indecis, măcinat de numeroase îndoieli, frustrări și dezamăgiri, Wilhelm al II-lea a părăsit această lume în tumultul unui nou conflict mondial, urmare directă a primei conflagrații mondiale, de izbucnirea căreia a fost responsabil, alături de numeroși alți lideri politici și militari. ■

Mausoleul în care își doarme somnul de veci

olandez și până în ultima clipă a vieții, el a trăit convins că va veni o zi când va reveni într-o Germanie monarhică. În același timp, a continuat să vâneze cu pasiune și să colecționeze trofee de vânătoare. Și-a schimbat înfățișarea, lăsându-și barbă și mustață mare. A prins gustul pentru arheologie și a cumpărat palatul Achilleion din Corfu, care aparținuse Elisabetei de Austria (Sissi; *Magazin istoric*, nr. 11/2017), împărăteasa Austriei și soția lui Franz Iosif, împărat al Austriei (1848 – 1866) și, respectiv, al Austro-Ungariei (1867 – 1916). A deprins limba olandeză. A spart numeroase lemne și a tăiat numeroși copaci la Doorn. Aflat în exil, Wilhelm a publicat două volume: *Memorii* (1922) și *Viața mea de mai înainte* (1926).

Atitudinea sa față de regimul național-socialist din Germania condus de Adolf Hitler a fost ambivalentă. Pe de o parte a criticat adoptarea svasticii ca simbol al regimului nazist și s-a arătat gata, după 1933, chiar să adăpostească refugiați din Germania. Concomitent, Wilhelm nu a arătat o prea mare încredere în Hitler. Mai mult, fostul împărat a reacționat în stilul său la evenimentele din Germania după instaurarea nazismului.

... și pe străzile localității Doorn

Aflând despre asasinarea, în „Noaptea Cuțitelor Lungi” (30 iunie – 2 iulie 1934; *Magazin istoric*, nr. 3/1967), a generalului Kurt von Schleicher, fost cancelar al Germaniei, și a soției sale, a declarat: „Am încetat să mai trăim sub imperiul legii și toți trebuie să fie pregătiți ca naștii să îi pună la zid”.

Oferta lui Hitler

În condițiile pogromului din „Noaptea de Cristal” (9 – 10 noiembrie 1938), dezlănțuit de naști contra evreilor din Reich, Wilhelm scria: „Pentru prima dată îmi este rușine că sunt german... Tocmai i-am spus lui Auwi [al patrulea fiu – n.a.] părerea mea, în prezența fraților săi. Acesta a avut îndrăzneala să spună că este de acord cu pogromurile împotriva evreilor... Când i-am spus că orice om normal ar descrie aceste acțiuni drept fapte ale gangsterilor, mi-a părut complet indiferent. E complet rupt de familie”. În decembrie 1938 Wilhelm i-a declarat adjutantului său că Hitler „are doar o grămadă de gangsteri bine îmbrăcați! Acest om ar putea aduce victorii poporului său în fiecare an. Dar, Germania noastră, care a fost o națiune de poeți și muzicieni, de artiști și soldați, a devenit o națiune de isterici..., o mie de mincinoși sau fanați”.

Pe de altă parte, l-a primit în vizită pe liderul nazist Hermann

Cu a doua soție, prințesa Hermine Reuss de Greitz, ...

Göring, despre care a spus: „Este o creatură vagă, un oarecare căpitan de armată, care va reveni în anonimat de îndată ce împăratul va reveni pe tron la Berlin”. Mai mult, în anii 1933 – 1937, pe măsura ascensiunii în Germania a Partidului Nazist, Wilhelm s-a legănat în iluzia că se poate produce în Germania o restaurare a monarhiei. A doua soție a scris deseori unor demnitari naști, solicitând restaurarea monarhiei în Germania. Dar Hitler l-a considerat pe Wilhelm drept unul dintre vinovații înfrângerii Germaniei în Primul Război Mondial și nu a luat niciodată în considerare aceste solicitări.

În condițiile victoriei fulgerătoare a naștilor contra Poloniei în septembrie 1939, adjutantul lui Wilhelm al II-lea, generalul von Dommes, scria lui Hitler în numele fostului împărat că „este bucurios să știe că Hohenzollernii vor rămâne loiali și că nouă prinți prusaci, inclusiv fiul împăratului, se aflau pe front”. Wilhelm a salutat bucuria victoriile trupelor naziste în anii 1939 – 1940. Astfel, i-a scris o telegramă, în care declara: „Mein

inițiatorii MERITO, s-au reîntors în anii de școală înarmați cu sentimente de admirație față de profesorii care le-au marcat evoluția. Extragerea din cancelarii a unor profesori exemplari și prezentarea publică în fața comunității, pot reprezenta vectori de schimbare a percepțiilor asupra școlii și asupra calității oamenilor ei, dar și căi de a promova acele rețete, strategii sau seturi de metode, instrumente și valori, care pot genera învățare eficientă, dezirabilitate pentru educație și succes. S-ar contracara astfel știrile negative despre școală, cu care publicul larg este atât de obișnuit. Principalele consecințe ale acestui fenomen sunt pierderea încrederii, a demnității, care dezumanizează și îndepărtează, care conduce la disprețul pentru școală și educație.

Reprezintă o realitate faptul că profesorii au fost educați să trudească singuri la succesul proceselor de învățare ale elevilor, pentru că normele profesionale solicită rareori colaborarea cu ceilalți colegi de breaslă, iar interesul pentru activități în regim de colaborare este strict vocațional, nefiind cultivat sistematic, nefiind solicitat sau recunoscut în diferențierea salarială. Lipsa de apreciere a colegilor valoroși se măsoară uneori în superficialitatea cu care profesorii tratează cursurile de formare, fiind ținute mai curând avantajele colaterale (credite, certificate etc.). dificultatea de a asimila și multiplica exemplele pozitive, refuzul de a accepta modele comportamentale profesionale care să crească atractivitatea școlii și a proceselor de învățare din sala de clasă. În sens contrar, succesul celor recunoscuți de comunitate ca profesori valoroși poate fi transferat către succesul personal, dacă este precedat de un exercițiu corespunzător de admirație. Acesta este un dar care se oferă elevilor și colegilor și care se întoarce prin dragostea și prețuirea

...și cu elevii clasei a XII-a
(specializarea Pedagogie) de la Grupul Școlar
„Horia, Cloșca și Crișan”, din Abrud, Alba...

acestora, uneori la distanțe de ani sau chiar decenii.

Povestea proiectului *Celebrăm Centenarul prin Educație* vă propune să reflectați asupra următoarelor întrebări: Educația își schimbă valoarea atunci când ne schimbăm perspectiva asupra ei? Cum am putea să prețuim munca profesorilor dacă proiectăm public doar eșecurile, insuccesele, tristețile și neajunsurile lor? Pot exista învățare, adaptare, transformare, în rândul tuturor profesorilor, dacă secăm izvorul admirației față de profesorii valoroși, fie ei tineri sau seniori? Există vreo certitudine că atitudinea profesorilor față de ei înșiși și față de discipolii lor se poate schimba dacă sunt pregătiți să realizeze exerciții de admirație și în afara propriei persoane? Există progres la scară națională în lipsa prețuirii pentru strădaniile înaintașilor, a fidelității față de proiectele și valorile lor? Cât ne asumăm din moștenirea lor și cât ne este îngăduit să răstăcim, alergând după moștenirile altora? Reprezintă oamenii meritorii din comunitate parteneri în educație pe care școala are a se sprijini? Poate să-și îndeplinească școala misiunile dacă are ușile închise în fața comunității? Care sunt pașii de urmat pentru ca școala să-și câștige relevanța pentru societate? Cum pot fi valorificate la nivel școlar nevoile mediului social de a crește calitatea pregătirii și activității profesorilor?

Atelierele MERITO cu studenții Universității
„1 Decembrie 1918”, din Alba Iulia...

Dacă aveți răspunsuri la aceste întrebări sau, din contră, dacă ele v-au stimulat alte interogații, vă propunem să deschideți site-ul proiectului „Celebrăm Centenarul prin Educație”, la adresa www.centenar-edu.ro. Puteți să propuneți subiecte pentru pagina de facebook a proiectului (www.facebook.com/CelebramCentenarulPrinEducatie) și să distribuiți materiale sau postări cu tematică educațională. ■

DUMITREL TOMA

În cadrul întâlnirii „Romanian Business Leaders” din 2015, liderii comunității oamenilor de afaceri din România au folosit o cretă albă pentru a scrie pe o tablă numele profesorilor care le-au marcat drumul în viață. Așa s-a născut proiectul MERITO (proiectulmerito.ro), ce și-a propus să aducă în prim-plan pe profesorii cu vocație din România.

„MERITO Summer Camp 2017”, de la Moeciu de Sus, a fost momentul în care cinci profesori, dintre care patru laureați MERITO pentru Excelență în educație, și-au propus să vină cu mai multe idei pentru a schimba școala din interior. Mariana Rusu, profesor pentru învățământ primar din Cluj-Napoca, a propus programe de încurajare a atașamentului elevilor pentru propria lor țară și pentru a reduce fascinația străinătății. Profesoarele Eva Pinteș, din Alba Iulia, și Angela Berindei, din Zlatna, au susținut această idee, având în vedere și apropierea Centenarului Marii Uniri. Dumitrel Toma, din Călărași, a considerat că o cale spre schimbarea școlilor ar putea fi reprezentată de deschiderea lor față de reacția comunității.

S-a propus crearea unei platforme online care să permită evaluarea școlilor de către beneficiari. Profesoara Măriuca Talpeș, liderul

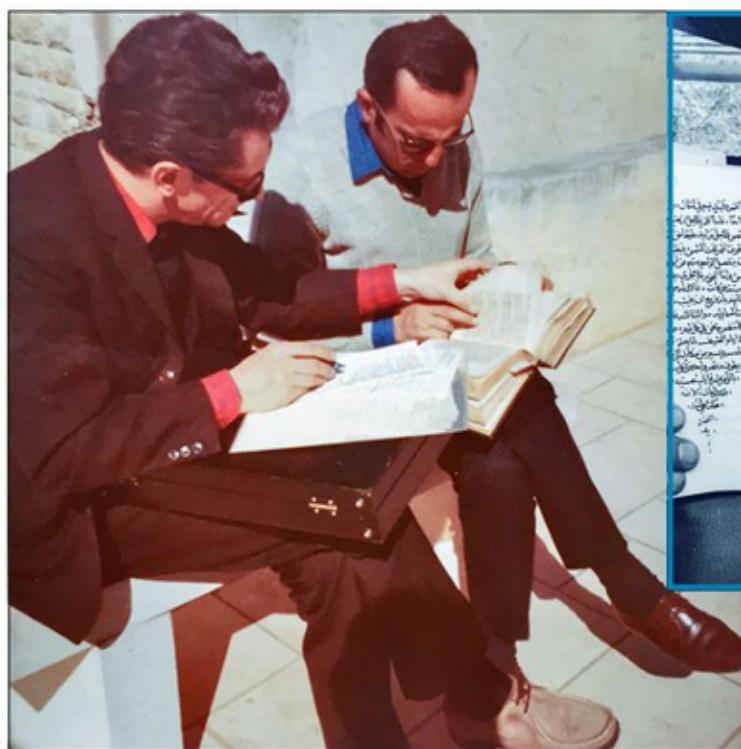
Imagine de la lucrările Școlii de Vară MERITO de la Moeciu, de anul trecut

MERITO, s-a alăturat acestui proiect. Ulterior, constatând că existau deja instrumente online dedicate evaluării școlilor, s-a impus transformarea proiectului. Profesorul Vasile Solcanu, de la Bogdănești, Suceava, a propus încurajarea unui dialog între părțile interesate din educație, pentru ca deciziile să fie fundamentate pe nevoile autentice ale comunităților care gravitează în jurul școlii. Proiectul „Celebrăm Centenarul prin Educație” reprezintă o sinteză a tuturor acestor propuneri și idei.

La acest moment, proiectul urmează modelul generat de liderii comunității de afaceri din România, care s-au întors la originile succesului lor. Astfel, Măriuca Talpeș, Dragoș Neacșu, Aurelian Chioveanu, Cosmin Chiriță, Dan Berteanu, Andreea Roșca, Angela Roșca, Mădălina Marcu, Ioana Filipescu,

În cadrul proiectului MERITO au fost premiați 10 profesori de nota 10

În 1970, la Mănăstirea Deir eș-Sir din Munții Libanului, cu Saleh Sa'ad, interpretul de arabă, citind un manuscris arab privitor la istoria românilor

Ierusalim și Iordan, Arhimandritul Ieronim Crețu – astăzi Prea Sfințitul Ieronim Sinaitul, episcop-vicar patriarhal – avea la biserica română ortodoxă de la Ierusalim, la slujba de duminică și la agapa

cucerit, prin ținuta sa academică și rigoarea științifică, admirația spontană a asistenței libaneze culte din acel amfiteatru universitar improvizat. Timp de aproape o oră, depășind durata clasică a unei prelegeri universitare obișnuite, domnul Virgil Cândea a vorbit liber într-o impecabilă limbă franceză. A fost aplaudat îndelung, apoi a răspuns cu modestie la întrebări, stând tot în picioare.

Pe urmă gazda – directorul principalului muzeu de artă privat din Beirut (Musée Surosock) – m-a invitat și pe mine, diplomatul care ocupam al treilea scaun de la prezidiu, să-mi rostesc „cuvântul“. M-am ridicat și am spus în limba arabă: „Eu sunt doar unul, necunoscut, dintre elevii domnului profesor!“. Traducându-i în română vorbele mele spuse în arabă, profesorul mi-a strâns mâna; am înregistrat pe nobila-i față o mare mulțumire.

Tot într-o zi de primăvară, de data aceasta în 1998, după alți mulți ani, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române și superior al așezămintelor românești de la

frățescă, oaspeți de vază. Îmi amintesc, în primul rând, de vicepreședintele Academiei Române, profesorul Virgil Cândea. I-am însoțit apoi în pelerinajul pe Calea Crucii. În centrul istoric religios al Ierusalimului se află moscheea Al-Aksa și Domul Stâncii. Nouă românilor, străini și creștini ortodocși, nu ni se permite accesul liber în moschee. Domul Stâncii era vizitat, ca și astăzi, numai de credincioșii musulmani.

Profesorul Virgil Cândea îndrăzni să-mi propună să încerc accesul în acest sanctuar al musulmanilor. Înainte mă încumetasem să intru de mai multe ori în Domul Stâncii, chiar și cu soția mea, reușind doar pentru că vorbeam limba arabă. Rugămintea profesorului Virgil Cândea am comunicat-o direct unui portar. Acesta s-a simțit obligat să transmită rugămintea noastră, a unor creștini, șecului care avea în grijă Domul Stâncii. Acesta a cerut informații despre al doilea oaspete creștin și apoi ne-a dat de îndată un ghid musulman poliglot. ■

PROFESORUL VIRGIL CÂNDEA

VASILE PRUNĂ,
ministru consilier

După șapte ani de la angajarea mea în Ministerul Afacerilor Externe, am fost trimis în noiembrie 1970 ca atașat cultural și de presă la Ambasada României la Beirut, capitala Republicii Liban.

Trăiam atunci primii ani în care politica externă și diplomația noastră se manifestau de sine stătătoare. Se produsese deja „Declarația de independență”, în aprilie 1964, și alegerea uimitoare a ministrului român de Externe Corneliu Mănescu în funcția de președinte al Adunării Generale a O.N.U., în 1967.

Biserica Ortodoxă Română participa și ea la fructificarea legăturilor cu Bisericele din străinătate, îndeosebi din sud-estul european. Vrednicul de pomenire Patriarh Justinian îi trimisese pe părintele Sofian Boghiu și pe pictorul Mihai Moroșan în Orientul Mijlociu, în Liban, Siria și Cipru, pentru zugrăvirea și restaurarea de picturi bisericești. Mihai Moroșan împreună cu fratele său aveau să repicteze Biserica Bunei Vestiri din Nazaret la începutul anilor '90 ai secolului trecut. Părintele Sofian Boghiu și pictorul Mihai Moroșan au poposit, într-o zi din primăvara anului 1972, la Ambasada României de la Beirut. I-am primit eu, cu încuviințarea ambasadorului Ștefan Gleja.

La scurt timp după aceea vizită, același distins

diplomat și ambasador român m-a trimis să reprezint misiunea noastră diplomatică la susținerea unei prelegeri universitare

a profesorului Virgil Cândea, aflat în Liban într-un stagiul de documentare și cercetare privind arta icoanelor melkite și legăturile ei cu arta bisericească românească. Aceste cercetări aveau să constituie mai apoi un important capitol din importanta sa lucrare *Prezențe românești peste hotare*.

Prelegerea universitară din 1972 a fost ținută de profesorul român într-un spațiu generos, oferit de un hotel de lux de pe malul Mediteranei. Acum, la 46 de ani de atunci, depun mărturie: profesorul Virgil Cândea a

*Sfântul Simeon Stâlpnicul cel Bătrân
și Sfântul Simeon Stâlpnicul cel Tânăr,
icoană arabă ortodoxă*

Profesorul cu soția, Sanda, la Beirut, în 1969

*Cu Camille Aboussouan, ambasadorul Republicii Liban la UNESCO,
la vernisajul expoziției din 1982, la Paris*

ALBUM ISTORIC

Ilustrăm planșele acestui număr cu fotografiile puse la dispoziție de fiica profesorului Virgil Cândea, doamna Ioana Feodorov, realizate cu prilejul vernisărilor, la 16 mai 1969, la Muzeul Nicolas Ibrahim Sursock din Beirut, a expoziției de icoane arabe ortodoxe și a expoziției „Cartea și Libanul“, la Paris, în 1982

*Președintele Republicii Liban, Charles Helou,
la vernisajul expoziției de la Beirut*

*La Paris, la expoziția „Cartea și Libanul“;
în centru, aplaudând, ministrul francez al Culturii, Jack Lang*

*Decernarea de către președintele Libanului, Charles Helou,
a „Ordinului Cedrului“, acordat lui Virgil Cândea
la vernisajul expoziției de la Beirut*

După ceremonia decorării

*În două ipostaze cu Patriarhul Maximos al Bisericii Greco-Catolice Melkite,
la vernisajul expoziției de la Beirut*

„Ceaușeștii nu s-au mulțumit cu manifestările acestea doar în țară, și-au extins bufoneriile și în străinătate“

adăuga stilul bombastic al Ceaușeștilor, portretele președintelui cu buzduganul în mână, care se autointitula „Geniul Carpaților“. Și mai ridicolă era soția lui, Elena, care nu se știe dacă absolvise școala primară, dar se prezenta drept savantă de renume mondial, doctor în chimie macromoleculară. Și-a împănât ficțiunea devenind membră în diverse societăți științifice. Rolul ei public, vast, cuprindea funcția de membră a Comitetului Central, lucru neobișnuit în tradiția comunistă, conform căreia soțiile rămăneau practic invizibile sau erau, cel puțin, discrete. Ceaușeștii nu s-au mulțumit cu manifestările acestea doar în țară, și-au extins bufoneriile și în străinătate, vânturându-și pretențiile în capitale ale lumii, inclusiv Londra și Washington.

Când sosecam eu la București, România era deplânsă nu numai pentru sărăcia autoindusă, dar și pentru conducerea ei arbitrară, tiranică și absurdă. Țara ajunsese obiect de glume

și ridiculizare nu numai în Vest, dar și printre cei care-i erau prieteni, printre aliații din Est. În 1983 românii erau jenați, umiliți, nesiguri de ei. O asemenea depresie îți oferea ocazia să încerci să ridici moralul românilor, sperând totodată să creezi prin asta o reciprocitate – afecțiune și respect față de Statele Unite.

Unele dintre demersurile mele în acest sens au fost de o natură modestă. În 1985, într-o seară, m-am oprit la magazinul diplomatic, să cumpăr o sticlă de vin, în drum spre casă. Am găsit un cabernet sauvignon de Babadag din 1974, era excelent. A doua zi m-am întors la ma-

gazin la prima oră și, de cum au deschis, am cumpărat toate lăzile pe care le aveau, opt sau nouă, țin minte. Luni întregi după aceea, n-am mai servit oaspeții români cu vinuri americane sau vest-europene, le dădeam cabernet de Babadag, cu eticheta ascunsă în șervet. Îi puneam să ghicească ce vin este. N-au ghicit niciodată, dar cred că erau bucuroși să vadă că un străin apreciază un lucru românesc.

Mai important cu mult a fost efortul de a organiza o expoziție dedicată *Mioriței*, balada iconică a românilor. Într-o zi de vară a anului 1985, în biroul meu din strada Snagov, analizam ce moduri de acțiune să mai abordez, oco-

lind regimul, cu al lui tiranic Consiliu al Culturii, când mi-au căzut ochii pe o cutie cu diapozitive românești pe care le promisem de la Biblioteca Americană. Erau imagini realizate de fotografii americane Laurence Salzman. În 1981, Salzman a venit în România cu o bursă IREX (Comisia Internațională pentru Cercetare și

Fotografie realizată de echipa de filaj a Securității (această fotografie și cea din p. 33 ne-au fost puse la dispoziție de domnul Vadim Guzun)

Ajuns în România, diplomatul american descoperă o realitate sumbră, inclusiv „o formă de rezistență” nepracticată în vreo altă țară comunistă... corupția!

Peste ani, după decembrie 1989, consultându-și dosarul întocmit de Securitate, a aflat și ce credea regimul de la București despre activitatea lui (Magazin istoric, nr. 12/2017, 1/2018).

DOSARUL DE LA SECURITATE AL UNUI ATAȘAT CULTURAL AMERICAN

ERNEST H. LATHAM Jr.

Fondul problemei părea să fie moneda națională, leul, care avea o valoare extrem de scăzută. Guvernul comunist a stabilit o rată de schimb arbitrară de circa 10 sau 12 lei la dolar. În cadrul dat, de valori fictive, societatea avea totuși nevoie de un standard valoric pe care să se bazeze și acesta a devenit cartușul de țigări Kent 100. N-am reușit să aflui niciodată de ce Kent 100 și nu Kent obișnuit sau Marlboro sau orice alt fel de țigări ori altă marfă.

În 1983 a venit, în cadrul Programului Fulbright, un profesor de economie de la New York, care avea ca obiect de cercetare rata de schimb în România, dedusă prin analiza prețurilor la produsele de consum de bază. La masa de Ziua Recunoștinței, l-am întrebat cum merge cercetarea. Mi-a spus că de două luni a lăsat complet deoparte subiectul inițial și s-a dedicat studierii rolului țigărilor Kent 100. Mi-a explicat cu însoflete că lumea n-a mai practicat acest gen de operațiune după ce aurul a fost ales ca standard valoric universal acceptat, probabil prin mileniul VIII î.H.

Fenomenul Kent 100 a atras atenția ziarului *Wall Street Journal*, care a trimis la București o echipă de doi jurnaliști să cerceteze starea lucrurilor. Materialul lor a apărut apoi pe prima pagină a ziarului.

Kent 100 se folosea în cele mai diverse tranzacții. De exemplu, pentru două – trei pachete de Kent puteam să fac un plin de benzină și să umplu canistra de rezervă. Așa ceva se întâmpla nu numai în cadrul unor mici schimburi personale. Ministerul de Externe al României avea, în Herăstrău, un club pentru diplomații străini. Într-un an, contingentul nostru de infan-

terie de marină a închiriat clubul pentru balul anual, prin care sărbătoreau înființarea corpului lor, și chiria s-a plătit cu cartușe de Kent 100.

Pe lângă ipocrizie și corupție, al treilea element ce contribuia la dificultatea – dar și la interesul – activității atașatului cultural era absurditatea crescândă și monomania familiei Ceaușescu. Pentru români era suficient de rău că se aflau în blocul de Est, ruși de verii lor latini din Vestul Europei, de tradițiile francofile și, pentru mulți, de universitățile și instituțiile culturale potrivite pentru educația lor terțiară. Dar la toate acestea se

citade viitoare expoziții. Am vorbit despre ea cu toate ocaziile. Am distribuit afișul expoziției, care conținea un montaj din fotografiile lui Salzmänn pe o parte și textul baladei în original, cu traducerea nouă. Ne-am dus la Poiana Sibiului la un sfârșit de săptămână și am dat afișul chiar oamenilor pe care Salzmänn îi fotografiase cu puțini ani înainte. Primarul, cum era de așteptat, a fost entuziasmat și ne-a promis localul școlii pentru expoziție, la târgul anual de toamnă, cu ocazia întoarcerii în sat a păstorilor. N-avea nevoie decât de aprobarea Consiliului Culturii. În sfârșit, am făcut o pancartă mare, vizibilă pe toată strada Bibliotecii Americane, menționând expoziția deschisă înăuntru.

Au fost expediate invitațiile la vernisaj, a sosit și seara deschiderii, luni, 7 aprilie 1986. A fost, clar, un succes. Au venit mulți, chiar

Păduri de antene acopereau blocurile pentru a putea „prinde bulgarii, sârbii sau rușii”, în condițiile în care programul televiziunii naționale era de două ore pe zi

majoritatea celor invitați. La intrare am pus un caiet de impresii. Comentariul pe care mi-l amintesc cel mai bine, judicios anonim, spunea: „Putem aștepta și 100 de ani și Ambasada sovietică n-ar face o asemenea expoziție.” Remarca m-a convins că ne atinsesem scopul.

Astfel că, începând cu a doua zi, aveam mari așteptări să vedem venind publicul larg. Am așteptat și-am tot așteptat, în zadar. Publicul nu-și făcea apariția. Unii dintre românii care au venit la seara deschiderii – și îi cunoșteam personal – au fost chemați într-un fel sau altul la apel de temuta Securitate și chestionați de ce au organizat americanii o expoziție „Miorița”. Ce însemna de fapt și ce doreau să realizeze cu asta? Una dintre fotografiile arăta un cioban răsând, cu un dinte metalic la vedere. Nu cumva americanii ironizează stomatologia românească?

Pancarta a fluturat deasupra Bibliotecii Americane mai multe săptămâni. Dedesubt nu s-au adunat vizitatorii interesați pe care speram să-i vedem, dar celor mulți care o vedeau ori auzeau de asta le amintea, fără cuvinte, că le era interzis accesul la o expoziție dedicată baladei lor naționale. „Vocea Americii” și „Ra-

Notă a informatorului „Luca Lovinescu” privind participarea la un dineu oferit de Ernest Latham și discuțiile purtate pe teme de istoria românilor.

La masă am discutat și problema contribuției românești la războiul antihitlerist. Eu am exprimat cu tărie ideea că „în lume” nu se apreciază suficient (și corect) această contribuție, iar d-l LATHAM a fost de acord, adăugând că, totuși, în ultima vreme, se fac eforturi de apreciere obiectivă, inclusiv de reconsiderare a rolului jucat de mareșalul ANTONESCU.

La un moment dat, d-l LATHAM s-a sculat de la masă și a adus o carte scrisă de LARRY

WATTS, de fapt, lucrarea de doctorat pe care acest american și-a susținut-o la Universitatea din Cluj (teza se ocupă de diplomația noastră negermană, în esență, în perioada războiului). Mi s-a părut ciudat că mi-a arătat volumul pe sub masă (ședeam în stânga lui), drept care eu am pus-o pe masă (deși pentru o clipă m-am gândit că nu ar dori s-o vadă NINA CASIAN, așezată pe dreapta d-nei BUȘULENGA, care era vis-à-vis de mine, la dreapta d-lui LATHAM). Oricum, cartea nu a rămas mult pe masă, d-l LATHAM a dus-o înapoi (probabil în bibliotecă). Cartea e tipărită la München, în limba română.

(Dosarul de Securitate al unui diplomat american: Ernest H. Latham jr., 1979 – 1987, ediție alcătuită de Vadim Guzun, Editura Militară, 2017)

Schimburi) și o vreme a stat la Poiana Sibiului, 40 de km la vest de Sibiu, un sătuc pastoral izolat, de ciobani transhumanți. Fotografiile, se vedea din prima clipă, erau extrem de frumoase și de emoționante; Salzmann ilustra prin ele viața pastorală neschimbătoare, atemporală. Erau însușiri pe care le știam din *Miorița*, descoperită de mine când învățam româna la Washington. Lucrurile mi s-au asociat în minte și așa s-a născut ideea unei expoziții dedicate *Mioriței*. Am selecționat 38 de fotografii și am atașat imaginilor textul *Mioriței*, secvențial, cu o nouă traducere a baladei în engleză, la

care am lucrat în colaborare cu asistenta mea, Kiki Munshi.

Ideea unei asemenea expoziții în România, în toiul Războiului Rece, a fost extrem de tentantă și ca soluție la problemele pe care le aveam cu Consiliul Culturii, când trebuia să obțin aprobarea pentru expoziții americane. Foloseam chiar armele Consiliului Culturii. Puteau accepta ca expoziția să fie itinerantă prin țară, riscând să genereze entuziasm și să atragă un numeros public românesc. Entuziasm care ar duce și la respect față de cultura americană: iată că niște americani au căutat și fac public un palier al creativității

românești prea puțin cunoscut în afara granițelor țării.

Pe de altă parte, Consiliul Culturii putea foarte bine să observe intenția implicită și să respingă proiectul. Și asta aducea un câștig. În situația în care Consiliul Culturii refuza să aprobe o expoziție „Miorița”, însemna că respinge o valoare arhetipală a culturii române. Nu putea ascunde că este ceea ce noi o consideram a fi: o instituție anticulturală și antiromânească.

Pentru a ridica ștacheta, am făcut tot posibilul, într-o societate atât de controlată, să dăm un maximum de publi-

**Raport informativ
al Direcției a IV-a
(Contraintformații
militare)
privind recepția
organizată
la domiciliul
ambasadorului american,
la 12 februarie 1985.**

La terminarea activității s-au produs unele incidente la garderobă, cum ar fi schimbări de galoși și fulare, dispariția căciulii de uniformă a cpt. PĂDURARIU NECULAI.

În timp ce căutam căciula, fiind ultimii oaspeți în garderobă, am găsit într-un cuier materialul anexat, împăturit în 4. Presupunând că este vorba de un material informativ, l-am luat pe neobservate, ascunzându-l în haine.

Materialul cuprinde xerocopia capitolului „Anexarea Basarabiei și Bucovinei de către Uniunea Sovietică” din cartea în limba germană *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu*, prezentând relațiile româno-germane în perioada 1938 – 1944. Xerocopia este semnată cu cerneală roșie „E. TALHAM” [!].

Capitolul tratează în detaliu presiunile făcute de U.R.S.S. asupra României în anii

1939 – 1940 și până la ultimatumul de preluare a Basarabiei și Bucovinei.

Este foarte probabil ca materialul să fi fost pregătit de un străin pentru a fi predat altei persoane – posibil român – și a fost pierdut în busculada creată la sfârșitul activității. Se confirmă astfel ipoteza că la garderobă se fac schimburi de materiale.

Propun:

- traducerea materialului de către un bun cunoscător al limbii germane;
- expl.[oaterea] materialului în buletin, problemă și Dir. a III-a [Contraspionaj]

Cpt. Coruț Pavel

[adnotare pe document] 311/M.A. [indicativul Serviciului 1 din Direcția a III-a]

Materialul aparține atașatului cultural ERNEST LATHAM, care voia, probabil, să-l dea unui cetățean român (părerea ofițerului de la Dir. a IV-a). Părerea mea este că un istoric român a vrut să dea acest material lui LATHAM și l-a răstăcit la vestiar.

(Dosarul de Securitate
al unui diplomat american:
Ernest H. Latham jr., 1979 – 1987,
ediție alcătuită de Vadim Guzun,
Editura Militară, 2017)

**Așa
vă place
istoria?**

BĂTĂLIA PENTRU... MAIONEZĂ

THEO STĂNESCU-STANCIU

Fără îndoială, sosurile reprezintă unul dintre elementele importante ale patrimoniului culinar, asigurând, de cele mai multe ori, reușita unei farfurii. În orice colț al lumii însă ne-am afla, unul este, de departe, vedetă: maioneza! Conform unei statistici realizate la finele lui 2015, printre cei mai mari consumatori ai sosului galben catifelat se numără rușii (de departe, pe prima poziție), urmați de lituanieni, letoni, estonieni, polonezi, belgieni, olandezi, dar și chilieni sau japonezi (ultimii inventând chiar și o supă de... maioneză!).

Mulți îi apreciem gustul sau textura, preferăm variante mai ușoare sau, dimpotrivă, ca la mama acasă; alții căutăm rețete sau trucuri pentru a o face perfectă; iar alții – o asociem aproape cu orice... Puțini însă îi știm istoria!

Obârșia maionezei reprezintă, poate, unul dintre cele mai controversate aspecte din istoria culinară. Două state și-o clamează, preconizându-se, în viitorul nu prea îndepărtat, chiar și intentarea unui proces cu daune calculate retroactiv ce ating miliarde de dolari... Cum a apărut acest nou măr al discordiei?! Și cine sunt protagoniștii?!

**Două povești,
aceleași
personaje,
perspective
total diferite**

29 iunie 1756: cea mai estică insulă din Baleare, Menorca. Soldații francezi, 15.000 la număr, în frunte cu ducele de Richelieu (nepotul cardinalului), reușesc să o

cucerească. O victorie de proporții a Războiului de șapte ani (1756 – 1763), chiar dacă viza o posesiune atât de mică din Mediterana, căci importanța îi era conferită atât de poziția strategică, cât și de cea comercială. Francezii nu vor rămâne aici prea mult timp (aproximativ șapte ani). În 1763, după ce a fost semnat Tratatul de la Paris (10 februarie), o vor da la schimb

„Captura zilei”: hârtie igienică

dio Europa Liberă” le-au transmis românilor, în emisiuni repetate, care era situația: regimul, prin Consiliul Culturii, interzicea oamenilor accesul la patrimoniul lor cultural național, se dezicea de legătura cu națiunea pe care pretindea că o servește, astfel că nu se mai putea considera a fi autoritatea culturală.

Cu ocazia unei întâlniri pe care am avut-o ulterior la Consiliul Culturii, înainte de a-mi încheia misiunea în România, am fost invitat să iau expoziția cu mine, fiindcă nu avea să fie niciodată deschisă public în România. Niciodată a însemnat cam doi ani și jumătate, până când revoluția din decembrie 1989 a trans-

format acești oficiali comuniști și măruntele lor tiranii în amintire și avertisment. Expoziția a fost scoasă din cutii, a fost deschisă în mai multe puncte din țară și s-a întors în locul în care se născuse, Poiana Sibiului.

Un demers în care n-am reușit, dar a devenit apoi motiv de satisfacție și o realizare de preț, a fost încercarea mea de a avea acces la cercurile studențești și universitare, în general. Gândind că pot ocoli birocrăția Ministerului Învățământului devenind student eu însumi, am cerut permisiunea de a mă înscrie la doctorat. Ambasada mea a acceptat ideea, cu condiția să renunț de bună voie la doctorat dacă simt vreo presiune asupra mea din partea autorităților române. Spre încântarea mea, Ministerul Învățământului mi-a aprobat cererea, cu condiția să mă înscriu la secția de Filologie. Am protestat, spunând că studiile mele, univer-

sitare și postuniversitare, erau de istorie și că nu făcusem filologie niciodată. N-am înțeles de ce ministerul a insistat pe filologie. Poate se temeau să nu contaminez intelectual istoria, o disciplină pe care comuniștii o considerau de importanță vitală, după principiul marxist: „Cine controlează trecutul controlează viitorul.”

Sigur că Securitatea sau ce alte puteri se mai aflau au înțeles imediat care era planul. Au aranjat lucrurile în așa fel, încât n-am putut avea niciun contact cu studenții români. De fapt, n-am călcat în clădirea Universității decât de patru ori în perioada aceea. Ca să mă izoleze cât mai bine, au desemnat un profesor pensionar să-mi conducă doctoratul. Ceea ce a fost un adevărat dar pentru mine, fiindcă profesorul era Leon Levițchi, personalitate fermecătoare, shakespearolog erudit, universitar de substanță. De vreme ce nu ne puteam întâlni în universitate, eu am decis că vom lua regulat prânzul la Capșa, poate cel mai bun restaurant al momentului din centrul Bucureștiului. Lungile după-amiezi petrecute cu profesorul Levițchi la o cafea și coniac, discutând despre literatură și multe alte subiecte, sunt dintre cele mai plăcute și durabile amintiri pe care le păstrez de atunci. Sper că au fost și pentru el o răsplată a faptului că era deranjat la pensie. Și ofițerii de Securitate plantați la mesele din jur se bucurau, probabil, de ocazie, dat fiind că dosarul meu e presărat cu notele lor de plată.

Ore de așteptare prin stații, pentru a prinde un loc pe scara autobuzului

(Va urma)

rante madrilene, a pledat pentru înlocuirea franțuzismului, prea sofisticat, *mayonnaise*, cu naționalul *salsa mahonesa*!

Și alte voci s-au ridicat pentru varianta spaniolă. Unul dintre cei mai cunoscuți scriitori culinari, Tom Nealon (care, de curând, a lansat *Food Fights and Culture Wars*, Luptele din bucătărie și războaiele culturale), a înclinat vizibil balanța, plecând de la analiza celor mai importante lucrări gastronomice franceze de secol al XVII-lea, care nu conțin, niciuna, indicii de pregătire a maionezei.

Au existat însă și susținători ai taberei adverse. Editorul uneia dintre cele mai citite Enciclopedii dedicate alimentelor și băuturilor consumate în Statele Unite ale Americii, Andrew Smith, nu s-a putut declara de acord cu spaniolii, dându-le mai multă crezare francezilor, renumiți pentru savoarea și știința sosurilor.

Pentru a-și face vocea mai ușor auzită și a-i conferi mai multă putere, bucătarii din Menorca s-au reunit într-o asociație, sub numele călugărului Francisc. Una dintre primele acțiuni a vizat publicarea cărții franciscanului, din păcate doar în varianta catalană. Pasul următor se pare că vizează intentarea unei acțiuni în justiție îndreptată atât împotriva urmașilor ducelui de Richelieu, pentru violarea dreptului de proprietate intelectuală, cât și împotriva celor mai importanți producători francezi și americani de maioneză, precum Amora, Maille sau Hellmanns, pentru utilizarea comercială frauduloasă a numelui. Operând câteva calcule retroactive, membrii asociației Fra Francisc vizează daune ce s-ar ridica la miliarde de dolari!

Mayenne, Bayonne sau generalul Mac-Mahon

Dar istoria controversată nu vizează numai un conflict între țări – Franța și Spania, în speță –, ci și între regiuni. S-au format tabere, fiecare susținând cu febrilitate o variantă sau alta.

Astfel, pentru locul de naștere al maionezei, doar în ultimii ani, au fost propuse: fie un sătuc din zona Lot-et-Garonne, de doar 850 de locuitori, Magnon; fie chiar orașul Bayonne, cu sosul bayonez, devenit, prin corupere și modificare ortografică, maioneză!

Alții au oferit ca posibil părinte un anume bucătar Magnon, originar din sudul Franței.

Istoricul și lingvistul Nicolas Lepreux a optat pentru o altă variantă: întreaga regiune Mayenne. Acolo, odată cu trecerea timpului, *e*-ul s-a transformat în *o*. O poveste de pe acele meleaguri spune chiar că, prin 1589, în bătălia de la Arques (15 – 29 septembrie),

în care s-au confruntat regele Henric al IV-lea (1589 – 1610) și Carol al II-lea duce de Lorena (1554 – 1611), primul a ieșit învingător pentru că ducele ar fi abuzat, cu o seară în urmă, de deliciosul sos și nu a mai fost în stare să lupte la adevărata sa valoare.

Tot o perspectivă etimologică a fost oferită de autorul *Larousse*-ului gastronomic, Prosper Montagné. Conform acestuia, în vechea franceză, gălbenușul de ou se numea *moyen*, apărând, astfel, *moyennaise* sau *moyeunaise*.

Încă din epocile de glorie ale Marii bucătării, din veacurile trecute, fiecare mare „chef” a încercat să găsească propriile explicații. Renumitul Carême (*Magazin istoric*, nr. 8/2017) a intervenit și el în controversă, sugerând că verbul *magner* (sau cu varianta *manier*, a te grăbi, a face ceva în mare viteză) ar reprezenta originea cuvântului *magonnaise*.

Alexandre (numit greșit uneori André) Viard, autorul unei enciclopedii culinare a cărei primă ediție a văzut lumina tiparului în 1820, a folo-

Bătălia de la Arques, câștigată de regele Henric al IV-lea pentru că ducele de Lorena, Carol al II-lea, ar fi abuzat, cu o seară înainte, de maioneză

englezilor pentru Belle-Île en Mer (cea mai mare insulă din arhipelagul Ponant).

Dar probabil că vă întrebați ce are a face o bătălie de acum mai bine de două veacuri cu sosul galben-auriu?! Ei bine, acolo, în îndepărtata soră a mult mai cunoscutei Mallorca, s-ar fi născut maioneza.

Intervin acum variantele...

Pentru francezi este foarte simplu. Înfiomtat, dar și exultând în urma victoriei, ducele de Richelieu i-a cerut bucătarului personal, pe care îl lua peste tot, un fel special de mâncare. După zile întregi de conflict, pe insulă aproape că nu mai rămăsese nimic. Așa că trebuia să se descurce doar cu singurele două ingrediente locale: ouă și ulei de măsline. O mixtură ce l-a cucerit pe dată pe Louis-François-Armand de Vignerot du Plessis, duce de Richelieu, care s-a și decis să îi dea un nume după cel al capitalei Menorcăi, Mahon. La întoarcere, comandantul a adus și rețeta noului preparat. Iar, cu timpul, „mahoneză” a devenit maioneză...

Însă, la fel de simplu, este și pentru spanioli! Același duce, același Mahon, același fel de mâncare, numai contextul este cu totul și cu totul altul. La debarcare, Louis-François-Armand este atras de aromele unei mici locașe din port, unde comandă meniul zilei. Și cum nu se mai găsea mai nimic prin cămară, cărciumarul a pregătit rapid un sos pe cât de gustos, pe atât de sățios. Richelieu a fost surprins, dar, totodată, complet cucerit de acest fel total necunoscut. Mare gurmănd, va duce cu el rețeta în Franța și o

va face cunoscută lumii întregi!

Recapitulând – o invenție franceză sau una spaniolă?! Fiecare parte își susține, cu toate puterile, drepturile de proprietate. Au fost aduse în sprijin opere scrise. Francezii au venit cu un poem scris în primii ani ai secolului al XVII-lea, care ar fi conținut și câteva referințe cu privire la rețeta în sine.

Spaniolii nu s-au dat bătuți și au demarat o anchetă extrem de serioasă, implicând istorici cunoscuți. În urma cercetărilor, care s-au întins pe durata a mai multor ani, au putut veni cu, spun ei, o concluzie certă: maioneza le aparține.

În primul rând, poemul la care făceau referire vecinii se pare că era un fals, unul bine realizat, dar, totuși, un fals. Experții lingviști au subliniat că nu a putut fi scris în prima parte a secolului al XVII-lea, ci, mult mai târziu, prin secolul al XIX-lea, de un anume poet-bucătar, care a îndeplinit și funcția de „chef” al regelui Greciei, Achille Ozanne (1846 – 1896). „În bolul tău de porțelan/ Un gălbenuș proaspăt așezi/ Sare, piper, apoi puțîn oțet/ Și munca începe./

Uleiul se toarnă picătură cu picătură/ Și sosul începe să prindă formă...” (Poeme gurmănde, 1900).

Apoi, forțele s-au reunit pentru a-i descoperi maionezei strămoșii locali. Unul dintre cei mai fervenți apărători ai tradiției în Menorca, Pep Pelfort, directorul Centrului de cercetări gastronomice din insulă, ce a participat cu tot sufletul la ancheta gastronomo-istorică, a postat, în 2013, rezultatele pe un cunoscut blog local (restaurantesconhuerto.com).

Una dintre primele dovezi prezentate ar data tocmai din antichitatea romană. *Istoria naturală* a lui Pliniu cel Bătrân (23 – 79), care a petrecut o bună bucată din viață ca procurator în Hispania Tarracensis, una dintre cele trei provincii romane din Hispania, conține și unele referiri la un sos pe bază de usturoi, amestecat și bătut bine cu ulei și oțet.

Proba decisivă ar fi o lucrare – *Art de la Cucina* (Arta bucătăriei, 1750) – aparținând unui călugăr franciscan de la mănăstirea din Santa Clara, din veacul al XVIII-lea, Francisc Roger, unde, dintr-un total de 209 de feluri de mâncare, este consemnat, în 25 de rețete, și sosul *aïoli Bo*, care poate fi considerat străbunicul maionezei. Frecvența ridicată a acestuia poate reprezenta un indiciu al popularității lui în zonă.

Disputa a prins, uneori, și urme de fină ironie. Prin 1920, un mare „chef”, disputat de marile restau-

Locul de unde ar fi pornit totul, Mahon (așa cum arată azi) și personajul principal, și în varianta spaniolă și în cea franceză: cardinalul de Richelieu

GOODNESS GRACIOUS, CHILD!

There just isn't any substitute
for real mayonnaise

Doamne, Dumnezeuule, copilă!

Nu există înlocuitor pentru adevărata maioneză!

dra, și-a petrecut aproape tot timpul învățând: atât noua limbă, cât și trucuri din bucătărie, dar și din administrația complexei companii. Spirit jovial, și-a făcut și mulți prieteni, mai ales printre colegii emigranți, o legătură specială stabilind-o cu un francez, Matt Martinez, a cărui familie se ocupa cu aprovizionarea câtorva hoteluri și cluburi pariziene cu fructe și alimente proaspete.

Încetul cu încetul, o idee de afacere îi tot dădea ghes. Nu erau însă nici resursele financiare, nici locul... Totul s-a schimbat odată cu propunerea unui american de a-l angaja la compania sa din San Francisco. Richard s-a îmbarcat și, în octombrie 1903, a sosit la New York. Era doar o oprire spre destinația finală. Dar destinul a intervenit din nou: văzând sigla unei importante firme ale cărei produse le vânduse foarte bine la Londra, Hellman s-a gândit să intre și să le dea binețe. Uimit de curajul și inițiativa tânărului german, vicepreședintele i-a oferit o slujbă. Erau 9 dolari pe săptămână și Richard a bătut imediat palma. Manhattan-ul îl atrăgea ca un magnet... După doi ani, a reușit să strângă ceva bani și să în-

chirieze un mic magazin în zonă. Era începutul unui mare succes, bazat tot pe o maioneză, creată și pregătită de soție. Numai că, pe zi ce trecea, Margaret se vedea nevoită să bată din ce în ce mai multă maioneză. O făcea proaspătă, căci produsul se putea altera repede. Lui Richard i-a venit o nouă idee și, în 1912, a introdus și el sosul în sticle, adăugându-i unele ingrediente care să-i asigure o perioadă de păstrare mai mare.

Pasiuni prezidențiale și decrete regale

La 16 septembrie 1923, *The Baltimore Sun* titra cu litere mari: „Este o nouă mătușă la Casa Albă”. Președintele Calvin Coolidge (1923 – 1929), „Cal” pentru apropiați, își declarase deja în nenumărate rânduri dragostea pentru unul dintre produsele ieșite din mâinile mătușii Mary – sosul cremos, ușor, catifelat și galben. „Mătușă Mary este regina maionezei!” Tot așa cum, cu câteva decenii în urmă, un alt președinte, William Howard Taft, o încoronase pe mătușă Delia pentru delicioasa plăcintă cu mere făcută în casă.

Multora dintre personajele scriitorilor români dintre cele două războaie mondiale le-au fost transmise obiceiurile culinare ale autorilor. Iar maioneza a reprezentat unul dintre ingredientele ce puteau face diferența dintre o masă bună și una delicioasă, mai ales

când era vorba de pește: cegă, șalău sau păstrăv. O atestă, de pildă, Gorică Pîrgu al lui Mateiu Caragiale, din *Craii de curte vechi*, sau Corbeiu, din nuvela cu același nume a lui Ioan Slavici.

Astăzi, dacă treci pragul oricărui fast food, patiserie sau restaurant de cartier din Belgia, marea majoritate a felurilor sunt inundate de-a dreptul de sosul galben-auriu. Spirite aplicate și extrem de serioase, belgienii nu se joacă nici în ceea ce privește maioneza. Un decret regal îi stabilea, încă din 1955, compoziția: 80% materie grasă și 7,5% gălbenuș de ou – nici mai mult, nici mai puțin. Însă, pe actualul fundal, când lupta împotriva obezității a devenit un deziderat mondial, iar produsele încep să capete variante din ce în ce mai ușoare, Federația belgiană din industria alimentară a tras, încă din urmă cu câțiva ani, un semnal de alarmă. Autoritățile au răspuns, prin introducerea, în iunie 2017, a unei noi legi, conform căreia sosul atât de consumat în regat poate să coboare spre 70% materie grasă, iar ou – până la 5%. Ministrul Economiei și al Consumului, Kris Peeters, a propus și introducerea unui amendament pentru așa-numita „maioneză tradițională”, care poate să fie grasă ca altădată, dar pentru care consumatorul trebuie să scoată mai mulți bani din buzunar.

Reforma s-a dovedit total... indigestă pentru belgieni, oamenii manifestând împotrivă atât pe străzi, cât și pe rețelele de socializare. În unele postări, vocile au fost virulente: „Când îi va ajunge la urechi marelui chef bucătar Escoffier (renumit gastronom francez, 1846 – 1935), se va răsuci în mormânt!”. ■

sit, inițial, negru pe alb, varianta *mayonnaise*. O formă prost înțeleasă, după cum a replicat aproape imediat un alt publicist și gastronom, Maurice de Courchamps (1783 – 1849), care, la rândul său, a folosit *bayonnaise*. La o ediție ulterioară, Viard și-a schimbat opinia, abandonând *mayonnaise*, pentru *magnonnaise*, mergând, astfel, pe varianta lui Carême, susținută și de alți renumiți gastronomi, precum Louis-Eustache Audot (1769 – 1846).

Unele opinii merg și mai departe... Celebru sos ar fi preluat numele unei personalități din istoria militară, generalul Patrice Mac-Mahon (1808 – 1893), care l-ar fi descoperit, grație unei ordonanțe, originară tocmai din Mayenne, și care i l-ar fi preparat în timpul unei campanii.

Din păcate, nici până astăzi nu s-a putut cădea de acord asupra unei variante comune și a rămas extrem de dificil să se distingă istoria de legendă.

După *Oxford English Dictionary*, cuvântul, în varianta actuală, a intrat în limba engleză destul de târziu, abia prin 1840. Și asta grație popularizării franceze. Încă din

Mrs. Schlorer's Mayonnaise and Olive-Naise

THE SCHLORER DELICATESSEN CO.
PHILADELPHIA, PA.

Maioneza doamnei Schlorer

primii ani ai veacului al XIX-lea, termenii de *mayonnaise* sau *magnonnaise* au început să apară și în cărțile de bucate germane.

Afaceri de succes din maioneză!

Îndrăgostiți de gustul special al sosului, emigranții francezi l-au adus și pe pământ nord-american. Printre ei, au rămas în istorie și doi frați elvețieni, Giovanni (1788 –

1842) și Pietro Delmonico (1783 – 1861), unul specialist în vinuri și celălalt patiser, patronii unui restaurant din Manhattan, Delmonicos (frecventat de mari personalități ale artelor sau politicii americane, precum Mark Twain, Charles Dickens, Napoleon al III-lea sau Abraham Lincoln, ultimul îndrăgostit de friptura casei), care, în 1838, oferea în meniu și o combinație de maioneză cu homar sau pui. Și nu au fost singurele specialități lansate de cei doi elvețieni – printre altele, ei au servit pentru prima oară ciocolată caldă, dar au și introdus conceptul de *fine dining* sau pe cel de *business lunch*.

Prima încercare de a comercializa maioneză, la nivel industrial, aparține tot spațiului nord-american și datează din 1907. Pe coasta de est, la Philadelphia, Amelia și Edward Schlorer au pus la punct un sistem de fabricare și îmbuteliere a foarte cerutei *Mrs. Schlorer's Mayonnaise* (Maioneza doamnei Schlorer), fabricată după o rețetă de familie, la care au fost adăugați doar câțiva conservanți.

În scurt timp, un german va face carieră pe baza aceluiași sos. Richard Hellman (1876 – 1971), născut și crescut într-un orașel din apropierea Berlinului, a fost mereu un spirit aventuros. O mică prăvălie ce servea și câteva preparate culinare din Vetschau, localitatea natală, a reprezentat trambulina de lansare. Au urmat Spreewald, Halle, Hamburg, Bremerhaven și, apoi, nici Germania nu i s-a mai părut de ajuns. Un anunț într-o gazetă că se căuta mână de lucru la un important lanț alimentar britanic ce producea și comercializa în special hrană conservată l-au pus din nou pe drumuri. Ajuns la Lon-

Mark Twain la Delmonico's

Abia astăzi, când ne-am luat o distanță de un veac, conștientizăm cu adevărat colosala importanță a acestui eveniment, care are ecouri și acum.

– Bolșevismul și nazismul sunt două fenomene adesea comparate. Adepții teoriei totalitare spun că nu există diferențe de principiu între ele.

– Nu cred să fie prea fructuoasă această comparație, deși nu numai „totalitariștii” văd aceste analogii. Să-l amintim pe Vasili Grossman, cu romanul lui *Viață și destin*; în anii '40 chiar era greu să faci diferența între unele manifestări ale acestor două regimuri. Comunismul trebuie judecat în contextul originilor lui și al acțiunilor lui.

Există o diferență fundamentală între aceste două fenomene. Bolșevismul își are rădăcinile în tradiția revoluționară europeană din secolele XVIII – XIX, în iacobinismul, radicalismul Marii Revoluții franceze, în ideile Iluminismului despre ordinea socială perfectă. Fascismul și, în particular, nazismul au fost naționaliste la extrem, au respins pe față și au afurisit Iluminismul, concepția lor despre lume era rasist-ierarhică, ea admitea nimicirea unor grupuri etnice, genocidul.

– Unii cercetători subliniază apropierea comuniștilor de fundamentalismul islamic.

– Ceea ce a fost foarte important pentru revoluția leninistă din 1917 a devenit model pentru diferiți răzvrătiți din toată Lumea a treia. Mulți și-au însușit lecția lui Octombrie că

revoluția poate fi făcută „din afară” sau „din exterior”, cu ajutorul unei grupări armate puternice, dar reduse numeric. Iar faptul că „dictatura proletariatului”, cum a numit-o Lenin, se poate păstra prin nimicirea dușmanilor, dezlănțuirea și denaturarea Războiului civil, asmuțirea unor pături ale societății contra altora, întru consolidarea puterii unei minorități, spre a supune majoritatea, este ceea ce vedem în practica revoluționarilor, și nu numai a celor care vor să comită strict o revoluție socialistă. O revoluție teroristă, da; putem spune că Statul Islamic prezintă unele asemănări cu bolșevismul

Nu vreau să-l fac vinovat pe Lenin că el a creat islamismul, pentru că nu este așa, dar strategiile revoluționare ale bolșevicilor și adepților Statului Islamic sunt asemănătoare. Războiul civil, polarizarea societății, angajarea forțelor armate în zdrobirea dușmanului este exact ce observăm în nordul Siriei și Irakului.

– Care perioadă din istoria comunismului vi se pare cea mai periculoasă pentru umanitate?

– Aș spune că anii 1930, al căror apogeu a fost *ejovșcina* [perioada când în fruntea NKVD s-a aflat Nikolai Ejov, o radicalizare a terorii în masă]. Atunci a fost cumplit, anii aceia s-au repercutat în primul rând asupra oamenilor sovietici, dar au avut și consecințe internaționale. Modelul acela stalinist de stat a fost apoi exportat și în Europa de Răsărit, și într-o serie de țări asiatice, în anii 1940.

Deși mulți consideră istoria anilor 1920 – 1930 drept un lanț de valuri ale terorii, fără legătură între ele, eu nu sunt de acord cu o asemenea abordare și socotesc că a fost manifestarea unuia și

Stalin, protectorul copiilor de toate naționalitățile, căruia ei nu pridesc să-i mulțumească pentru „copilăria veselă și fericită”

22 aprilie 1937. Vorosilov, Molotov, Stalin și Ejov, în vizită pe șantierul de construcție al canalului Volga – Moscova

Exclusivitate

100 DE ANI DE TEROARE ȘI RĂTĂCIRI

ORLANDO FIGES, născut în 1959, este profesor la University of London, reputat cercetător al revoluției bolșevice. Cartea sa *A People's Tragedy: The Russian Revolution: 1891 – 1924* (Tragedia unui popor: Revoluția rusă: 1891 – 1924), consacrată cuceririi puterii de către comuniști și perioadei ce i-a urmat, războiul civil și foametea, a fost editată prima oară în 1996, în limba engleză, a primit cinci premii și a fost publicată și în Rusia. Al doilea lui bestseller, *The Whisperers: Private Life in Stalin's Russia* (Vorbind în șoaptă: Viața privată în Rusia lui Stalin), a văzut lumina tiparului în timpul lui Putin (2007) și nu a mai putut apărea la Moscova. În loc să îndrepte unele gre-

șeli găsite în volum, editura care a cumpărat drepturile de traducere și chiar l-a tradus a refuzat să-l mai editeze, făcând să eșueze proiectul.

Să mai amintim că din pricina amestecului autorităților Federației Ruse, cititorii ruși nu au putut vedea pe rafturi o traducere demult așteptată, a unui alt bestseller, cartea lui **Timothy Snyder** *Bloodlands. Europe between Hitler and Stalin* (Tărâmul morții. Europa între Hitler și Stalin (2011)). Snyder a fost nevoit să editeze volumul în limba rusă, dar nu la Moscova, ci la Kiev, în 2015.

În interviul de față, **Orlando Figes** își exprimă credința că **Revoluția din Octombrie** încă nu a devenit istorie, și nu numai în Federația Rusă, ci și în Occident, dar comunismul nu mai are viitor.

Afiș propagandistic cu un „Tătuc” semeț, în admirația poporului ce-i stă la picioare

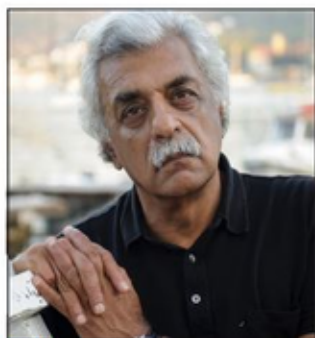
– Care este importanța istorică la nivel mondial a Marii revoluții socialiste din octombrie?

– A fost evenimentul principal al secolului al XX-lea. Trăim până astăzi în umbra lui. Războiul rece – opoziția capitalism/socialism – a început în 1917, și nu după 1945. Fascismul

în Italia și național-socialismul în Germania au fost în felul lor o contrarevoluție la bolșevism, ambele părți au recunoscut-o deschis. Și Al Doilea Război Mondial a fost o consecință a lui octombrie 1917, chiar dacă nu directă, dar el a reprezentat energia forțelor eliberate în Petrogradul acelei toamne. Și, evident, o treime din omenire a trăit, a murit, a suferit sub regim sovietic și sub alte regimuri socialiste în Asia, Europa și America Latină.

Orlando Figes

*Doi istorici,
cu viziuni diferite
despre spațiul sovietic:
britanicul Tariq Ali,
de origine pakistaneză,...*

recenta carte a lui Tariq Ali [istoric și eseist britanic de origine pakistaneză, născut în 1943, membru al comitetului editorial al *New Left Review* – Revista Noii Stângi], consacrată lui Lenin în 1917.

Cred că nu toți vor să înțeleagă

cu adevărat ce anume s-a întâmplat în 1917, faptul că bolșevicii au pus atunci bazele unei practici statale care a devenit uzuală în vremea lui Stalin. Mulți se gândesc până astăzi la Octombrie ca la un salt spre noi posibilități, ca la o mișcare de eliberare. Lor li se poate răspunde: „S-a întâmplat asta, s-a petrecut asta, câți oameni au fost uciși, chinuți, ruinați ca rezultat al cărmuirii bolșevice...”. Replica lor este: „Da.... Dar asta este Octombrie! Totul s-ar fi putut derula și altfel” (*Magazin istoric*, nr. 9 – 11/2017). Nu în socialismul real, cu betesugurile lui.

– Ce anume a fascinat cel mai mult din practica sovietică?

– În primul rând promisiunea unui ideal, în care ei credeau. Și e complicat să renunți la ce ți s-a promis, chiar atunci când te lovești de o realitate și o experiență grea, ce intră în conflict cu idealul. Pe scurt spus, este ceea ce i-a atras și pe intelectualii sovietici.

În al doilea rând, o atracție a constituit-o acțiunea puterii sovietice, putere foarte activă, care tot timpul întreprindea ceva, se răzvrătea contra vechiului sistem și ordinii învechite a lumii. Așa se explică faptul că mulți intelectuali occidentali s-au identificat cumva cu bolșevicii, pentru că au văzut că aceștia respingeau ordinea în care ei trăiseră.

Există și un al treilea plan. Sistemul sovietic a constituit o atracție pornind de la nemulțumirea față de Occident.

Să ne întoarcem la anii 1960 – 1970. Este perioada ascensiunii așa-numitei școli istorice revizioniste în S.U.A., în legătură cu larga mișcare populară de

stânga de la sfârșitul anilor 1960. Ea a încercat să explice revoluția bolșevică ca fiind exact același tip de mișcare produsă cu o jumătate de secol în urmă.

Acest fenomen a fost într-adevăr legat mai mult de politica universitară din America decât de practica sovietică. Istoricii

revizionisti „au împuns” sistemul universitar american, au organizat o frondă contra influenței vechii generații de istorici, ca Richard Pipes [născut în 1923] sau Adam Ulam [1922 – 2000], așa-numiții „istorici ai Războiului rece”. Revizionistii s-au răzvrătit nu atât legat de U.R.S.S., cât s-au ridicat împotriva sistemului propriu, din țara lor.

– Există vreo diferență între cum percep comunismul cercurile intelectuale din America și cum o fac cele din Europa?

– Semnificativă. În Europa este o mai mare varietate a spectrului politic: conservatorism, liberalism, socialism, ultimul chiar în mai multe variante, incluzându-l pe cel moderat – social-democrații din Germania, laburiștii din Marea Britanie.

În America a fi socialist înseamnă a te situa în afara spectrului politic, lateral. Acolo puterea este mai polarizată.

*... și americanul
Richard Pipes,
de origine poloneză*

Istoria l-a trimis la coșul uitării,...

O societate pradă foametei, în anii 1931 - 1933...

aceluiași fenomen, stalinismul. Desculaci-zarea, deportările, colectivizarea, foametea artificială [Holodomor, *Magazin istoric*, nr. 12/2008], industrializarea forțată, represiunile împotriva minorităților naționale, Marea teroare, toate acestea au fost aspecte ale aceleiași politici, revoluția stalinistă. I-a urmat, drept consecință, crearea unui peisaj social și politic în mâinile unui lider paranoic. De dragul securității, așa cum o înțelegea el, Stalin a distrus straturi întregi ale societății.

– Care vi se par a fi cele mai solide lucrări de istorie occidentale din ultimii ani care reconsideră nu teroarea, ci politica externă a statelor comuniste?

– Din păcate, spre deosebire de documentele privind teroarea, multe materiale de arhivă de la Moscova, referitoare la politica externă a Uniunii Sovietice, rămân închise pentru cercetători. Cu toate acestea, trebuie să amintim lucrarea lui Jonathan Haslam *Russia's Cold War: From the October Revolution to the Fall of the Wall* (Războiul rece al Rusiei: de la Revoluția din octombrie până la căderea Zidului), editată cu șase ani în urmă în limba engleză. Este o carte bazată pe rezultatele unei gigantice munci în arhive, efectuate pe câteva continente!

M-am întors de curând din America Latină, am fost în Chile, și până și acolo specialiștii studiază influența Cominternului în politica statului Chile, dar,

repet, este necesară deschiderea arhivelor rusești care privesc perioada.

– Când s-a înregistrat în Occident cea mai evidentă „cosmetizare” a comunismului de către intelectualii fascinați de fenomen?

– Vârful acestei idealizări au fost anii 1930, anii Marii Crize din Occident, cu consecințele ei. Atunci mulți americani și europeni priveau la U.R.S.S. ca la o istorie de succes și nu voiau să-i vadă părțile întunecate, la care ar fi trebuit să ia aminte cu mai mare atenție. Intelectualitatea de stânga vedea mai puțin rău în comunism decât în capitalism. Unii dintre ei călătoreau prin „satele à la Potiomkin” în Ucraina lihnită de foame, dar nu vedeau foametea, evitau să privească mai în adâncime.

Dar, într-un sens mai general, perioada „cosmetizării” experimentului sovietic a durat mult și a decedat greu. Ziaristul John Reed cu povestea lui rămâne un factor de influențare în perceperea de către Occident a revoluției ruse. Pe baza cărții lui s-a făcut filmul *Roșii*, care a rulat pe cel mai important canal de televiziune american și a primit trei „Oscaruri”. Radio BBC a transmis un program consacrat revoluției ruse tot pornind de la această carte, *Zece zile care au zguduit lumea*.

Iar asta rămâne!

Este uimitor cât de mulți intelectuali de stânga din Marea Britanie merg pe această tradiție în veacul al XXI-lea. Să amintim doar

... care iese cu pancarte cerând lichidarea chiaburilor

PĂRINTELE BENEDICT GHIUȘ, DUHOVNICUL RUGULUI APRINS

MARIUS VASILEANU

Părintele Benedict Ghiuș a fost un om de o blândețe suprafirească, un om al rugăciunii și al cărții deopotrivă. Sau, după cum nota bunul său prieten, părintele Sofian Boghiu: „Oriunde se afla, totdeauna era cu zâmbetul pe buze și cu multă pace în inimă, ca rod binecuvântat al rugăciunii neîncetate, pe care o practica cu adevărat“. Dar viața părintelui Benedict Ghiuș nu a însemnat numai atât – a fost și un om de acțiune, fapt pentru care, grație culturii, inteligenței și harurilor, a primit adesea și misiuni administrative în lăuntrul Bisericii.

S-a născut la 21 octombrie 1904 într-o familie de țărani din comuna Domnești (Vrancea). Părinții, Elena și Constantin, oameni dedicați Bisericii, i-au pus la botez numele Vasile. Despre mama sa, plecată la cele veșnice încă din copilăria viitorului părinte Benedict, aflăm că era o femeie deosebit de credincioasă și, totodată, lucru obișnuit la țară, o bună cunoscătoare a obiceiurilor populare. Vasile Ghiuș a făcut școala primară în satul său așezat în Valea Siretului (1911 – 1916). Fiind un elev foarte silitor, începând din anul 1916, este admis la Gimnaziul „Codreanu“ (Bârlad). Întrucât vocația teologică se manifesta încă de la această vârstă, familia decide să-l dea pe tânărul Vasile, din anul 1918, la Seminarul Teologic „Sfântul Andrei“ (Galați), pe care l-a absolvit ca șef de promoție.

Preot și predicator

Vasile Ghiuș urmează apoi, din 1926, cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă (București), iar începând din anul 1927 este ales de patriarhul Miron Cristea între cei câțiva studenți merituosi care vor fi trimiși să studieze

Părintele Benedict Ghiuș în tinerețe

în Occident, 14 la număr. Ajunge astfel la Facultatea de Teologie Catolică a Universității din Strasbourg, unde își va lua licența în anul 1932. Este atras în special de mistica Bisericii Romano-Catolice, pe care o studiază în paralel cu mistica Bisericii Ortodoxe.

Trebuie subliniat că studenții sosiți din România primesc o capelă în care să slujească liturgia ortodoxă, într-una dintre sălile Colegiului „Saint Basile“ – loc unde vor poposi și alți români care locuiau în oraș sau împrejurimi. După întoarcerea acasă, nu înainte de a se înscrie la doctorat, tot la Strasbourg, Vasile Ghiuș își susține și teza de licență în Teologie Ortodoxă la Chișinău (1935). Dar, în paralel, Vasile Ghiuș stăruie pentru apropierea și intrarea în viața mona-

Cum în Europa multă vreme comuniștii au fost prezenți chiar în parlamente, să amintim în special eurocomunismul, atitudinea față de comunism nu este atât de dură, își fac simțită prezența o îngăduință, o înțelegere, între altele, pentru că el se practica nu departe, din punct de vedere geografic.

Intellectualii europeni sunt mult mai aproape de lumea în care s-au mișcat marxistii ruși în veacul al XX-lea. Concepțiile politice ale unor respectabili europeni de stânga sunt mai apropiate de vederile bolșevicilor care au acaparat puterea în 1917, decât cele ale autorităților americane.

Apropierea mai vine și dintr-un alt aspect. În Marea Britanie între cercetători domină o abordare strict empirică în ce privește studierea bolșevismului, în speță a revoluției. O asemenea privire lucidă te apără de moda fascinației față de comunism, ceea ce, cum observam mai înainte, s-a întâmplat în mediul universitar american în anii 1970. Atunci în S.U.A. fenomenul s-a bazat parțial pe ideile lui Michel Foucault [1926 – 1984; istoric și filosof francez].

– Astăzi Rusia nu s-a dezis total de ideologia comunistă și din punct de vedere juridic este moștenitoarea U.R.S.S. În ce măsură pot fi comparate politica externă și internă ale autorităților lui Putin cu practica sovietică, care a urmat în bună parte pe cea imperială, adică a Rusiei țariste?

– *Putinșcina* [perioada lui Putin] strânge ca într-un ghem voluminos diferite ideologii și idei. Aș numi-o un amestec postmodern de naționalism, neosovietism, imperialism rusesc, chiar idei ale Iluminismului, neoslavofilie etc. El nu are atât un miez ideologic, cât gândul de a face Rusia măreață și puternică în această lume, așa cum o înțelege el.

... dar nostalgicii poartă portretele mareșalilor victorioși în Al Doilea Război Mondial: Konev, Malinovski, Rokossovski

Liderul de azi al Federației Ruse, Vladimir Putin, vrea să recupereze tradițiile imperiale ale Rusiei

Nu este un sistem cu o poziție ideologică solidă, dacă ne raportăm la vechile ideologii ale veacurilor XIX și XX. Este transpunerea la nivelul lexicului a istoriei și geografiei rusești. În urmă cu câteva săptămâni am fost la Moscova și am vizitat Muzeul de Istorie, unde l-am întrerupt pe ghid, care ne prezenta pe Ivan cel Groaznic ca întemeietor al democrației rusești. Pentru că el a înființat Zemski sobor [Adunarea țării, convocată în 1549 prima oară]. Istoria Rusiei a consemnat asta, e adevărat, dar acum acest act este prezentat ca o legitimare sui-generis a democrației. Linia măreției pleacă de la Ivan cel Groaznic spre Petru cel Mare, trece prin Nicolae al II-lea, Lenin, Stalin și apoi brusc apare Putin, ca o culme a istoriei rusești. Asta e salată.

– Care sunt perspectivele comunismului? Mai sunt posibile astfel de regimuri, dar și mișcări comuniste, în veacul al XXI-lea?

– China este astăzi un stat socialist, condus de partidul comunist, după cum a afirmat-o ultimul lui congres, foarte recent. Un sistem monopartid, oricare ar fi el. Există regimuri comuniste în Coreea de Nord, Cuba, Vietnam, Laos.

Dar comunismul, ca forță revoluționară, și-a încheiat existența, în sensul în care s-a bazat pe tradiția revoluționară europeană a secolelor XVIII – XIX. Da, comuniștii mai sunt pe ici pe colo la putere, dar ideea unui stat al proletariatului aparține trecutului, aproape nimic n-a rămas din ceea ce au proclamat Marx și Engels cu 170 de ani în urmă în *Manifestul* lor. Pe baza lui nu funcționează și nici nu se întrevide a funcționa vreun stat.

A consemnat Aleksandr GOGUN

În camera de lucru de la Mănăstirea Cernica

Ghiuș a fost unul dintre personajele centrale ale Mișcării Rugul Aprins. Vocația sa mistică l-a apropiat în mod special de părintele Ioan cel Străin. Părintele Benedict este unul dintre cei care au primit binecuvântarea întru rostirea rugăciunii isihaste din partea părintelui Ioan, fiind în același timp unul dintre puținii care aveau permisiunea de a transmite această binecuvântare, mai departe – alături de părintele Daniil Sandu Tudor și de părintele Sofian Boghiu. Astfel, părintele Benedict a devenit duhovnicul Rugului Aprins.

Urmare a plasării sale centrale în cadrul Rugului Aprins – studenții care-l căutau pe părintele Daniil, sus, la Schitul Rarău, erau apoi îndemnați să continue aprofundarea isihiei cu părintele Benedict Ghiuș –, blândul duhovnic este arestat la rândul său în lotul intitulat „Alexandru Teodorescu și alții” (1958). Însă poate că Dumnezeu a rânduit astfel, tocmai pentru ca bunătatea și puterea de rugăciune ale părintelui Benedict Ghiuș să aducă îmbărbătare și sărmanilor din închisorile comuniste. Iată mărturia părintelui Sofian Boghiu, el însuși arestat în același lot al Rugului Aprins, care adevărește cele spuse mai sus: „Mai ales duminicile, se formau grupuri în curtea închisorii și în fiecare grup se afla măcar un preot, pentru că, de toți, la Salcia eram în jur de 1.000 de deținuți, dintre care 100 eram

preoți. Grupul cel mai mare dintre toate era cel din jurul părintelui Benedict. Se ruga pentru toți, apoi ne vorbea din Sfânta Scriptură, din Sfinții Părinți, din istorie și din propria sa viață. Ne vorbea din bogăția inepuizabilă a cunoștințelor sale și din plinătatea inimii sale umplute de har”.

Lucrarea de după eliberare (1964) a părintelui Benedict Ghiuș a fost în continuare aceea de a sluji Biserica Ortodoxă, fiind preot la Catedrala Patriarhală. În anul 1974 s-a retras definitiv

la Mănăstirea Cernica, într-o casă alăturată celei în care locuise bătrânul mitropolit al Bucovinei, Î.P.S. Tit Simedrea. Încă înainte de 1974 aici vor fi adevărate pelerinaje ale ucenicilor. Nume sonore – precum părintele

Părintele la altar

hală, astfel încât evenimentul se produce în 26 august 1934, fiind tuns în călugărie cu numele „Benedict“, la Mănăstirea Noul Neamț (Chițcani). În ziua de 1 octombrie 1934, părintele Benedict Ghiuș este hirotonit ierodiacon de către mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei. Mitropolitul îl și păstrează diacon la Catedrala din Chișinău, căci părintele Benedict era renumit deja pentru cultura, smerenia și trăirea duhovnicească. Fapt semnificativ, ca o pregustare a viitoarelor întâlniri de suflet ale grupului Rugul Aprins de la Mănăstirea Antim (București), tânărul ierodiacon Benedict, alături de alți colegi teologi, vor pune bazele Societății „Prietenii Misiunilor“. Una dintre acțiunile de început ale acestei societăți a fost organizarea unor conferințe cu tematică creștin-ortodoxă în comuna Voinova (județul Lăpușna), în zilele de 22 – 24 iulie 1935.

La puțină vreme, în noiembrie 1935, părintele Benedict Ghiuș primea o bursă în Germania, fiind găzduit de Academia monahală a Mănăstirii „Maria-Laach“ (benedictină). Prietenii și contactele cu oamenii de seamă ai teologiei apusene îi vor fi de un real folos spiritual pentru întreaga viață, nu numai în ceea ce privește studiile. Totodată, Părintele Benedict le vorbea acestora despre comorile ortodoxiei, încă puțin cunoscute în acei ani în Occident. A revenit apoi să slujească la aceeași Catedrală Mitropolitană din Chișinău, în luna mai 1936, iar în toamna aceluiași an era hirotonit preot. În curând este retrimis în Apus, unde devine preot la Capela „Saint Basile“ din Strasbourg și continuă studiile doctorale (1937). Drumurile și ascultările părintelui Benedict vor urma un curs firesc: este chemat pentru a sluji ca prefect de studii la Internatul Teologic din Cernăuți, apoi la Seminarul liceal din Bălți ca duhovnic și, bineînțeles, profesor.

Răpirea Bucovinei de Nord și a Basarabiei îl aduce pe bunul părinte Benedict Ghiuș la Catedrala Patriarhală, unde va sluji ca preot și predicator, locuind la

Mănăstirea Antim (din octombrie 1940). În august 1943, părintele Benedict Ghiuș face parte din grupul de teologi și intelectuali invitați la Cernăuți de mitropolitul Tit Simedrea pentru o săptămână de prelegeri, meditații și rugăciune (*Magazin istoric*, nr. 8/2017).

Părintele este ales în scaunul de episcop al Hotinului, bucurându-se de simpatia majorității Colegiului Electoral Bisericesc, la 13 ianuarie 1944. Mihai Antonescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, refuză confirmarea acestei alegeri. Întrucât au loc atacuri la persoană, părintele Benedict Ghiuș, nevoit să părăsească Antimul, ajunge profesor la Seminarul Teologic din Arad. Abia în anul 1945 a revenit în Capitală și a fost chemat să predea la Facultatea de Teologie. Între altele, va ține cursul de Ascetică și Mistică Ortodoxă, timp de un an universitar. De asemenea, își va susține și doctoratul în România la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București (1946), pe tema *imnografiei ortodoxe*, publicat abia în 1998.

Bunătate și putere de rugăciune

Cercetătorii Rugului Aprins îl recunosc astăzi pe părintele Benedict Ghiuș drept unul dintre principalii fondatori și animatori ai grupului coagulat la Mănăstirea Antim în anii 1944 – 1948. Indubitabil, părintele Benedict

Sandu Tudor (în alb) alături de părintele Ghiuș, cel din stânga, la Mitropolia Ortodoxă din Cernăuți, august 1943

CONSTANTIN XENĂ ÎN SCRIERILE LUI PETRU GROZĂ

CIPRIAN NIȚULESCU

Constantin Xenă (1878 – 1963, nume real Zender) a fost un cunoscut om politic al României interbelice. Absolvent al Facultății de Drept din București (1902), doctor în științe juridice la Paris (1904), avocat, și-a început cariera politică la conservatori, devenind deputat în 1912 (din partea Partidului Conservator-Democrat), iar după Primul Război Mondial a fost ministrul Muncii și Ocrotirii Sociale în guvernul Take Ionescu (decembrie 1921 – ianuarie 1922) și ministru de Stat în guvernul Tătărescu (februarie – octombrie 1934). Este cunoscut și ca scriitor portretist al unor importanți oameni politici în preajma cărora s-a aflat. În 1940 s-a stabilit în Elveția. Diplomatul Raoul Bossy nota în jurnal, la 20 octombrie 1943, că I. Maniu, în tratativele cu Alianții, „întrebuințează acum și pe Xenă, care cere bani (deși are destui)”.

Din documentele Arhivei M.A.E. reiese că a sprijinit acțiunile Legației române din Berna după 1945. Richard Franasovici, ministru plenipotențiar în Elveția, transmitea la 23 august 1945 că pentru contractul cu firma „Straub&Mayer” (furnizare de cositor) a cerut consultanță juridică lui C. Xenă și I. Soneriu, consilier juridic în Ministerul Afacerilor Străine.

După 1947 a continuat să susțină guvernul român. În urma alegerilor din 28 martie 1948 pentru Marea Adunare Națională, 405 din 414 mandate reveneau Frontului Democrației Populare (format din P.M.R., Frontul Plugarilor, P.N.P., Uniunea Populară Maghiară), iar P.N.L. -Bejan și P.Ț.D.-dr. Lupu aveau șapte, respectiv două locuri. La 30 martie 1948 C. Xenă îi trimite o

scrisoare de felicitare președintelui Consiliului de Miniștri Petru Groza, pe care o redăm mai jos. Documentul are o însemnare marginală: „Mezincescu. Externe. Evidență. Ce face acolo?”.

Legația din Berna transmitea la 13 aprilie 1948 informații despre Xenă: „Suferă de diabet. Nu este ostil guvernului. În diferite chestiuni juridice delicate – «procesul Crețeanu» – a dat un ajutor prețios Legației noastre. Nu are

legături cu Rezistența, deși îi cunoaște pe toți. Este foarte bun prieten cu Gurănescu, fostul ministru al României la Berna, care are aceeași atitudine.”

De la stânga la dreapta: Alexandru Gurănescu, Suphi Tanrıöner, ministrul Turciei la București, doi oaspeți turci și ministrul Afacerilor Străine Victor Antonescu

Alexandru Gurănescu a fost angajat în Ministerul Afacerilor Străine în ianuarie 1902. Între 1 mai 1918 – 1 iulie 1921 s-a aflat în cadru dis-

Nicolae de la Rohia (N. Steinhardt) – sau anonimi îl căutau insistent. În aceeași casă îi găzduia părintele Benedict pe prietenii săi întru Hristos, precum profesorul Alexandru Mironescu. Părintele nu a abandonat nicidecum viața intelectuală, citea în continuare lucrări rar de găsit în acei ani ai comunismului, pe care le mai primea uneori de la prietenii teologi din Apus. În același loc binecuvântat părintele Benedict a diortosit (a pregătit pentru editare) și îmbogățit, ani în șir, într-o prea-frumoasă

Casa părintelui Benedict Ghiuș de la Mănăstirea Cernica, alături de o fotografie din perioada când a slujit acolo

limbă românească, *Proloagele*, publicate după 1989.

Părintele Benedict Ghiuș a plecat din această lume în ziua de 12 iunie 1990 și a fost înmormântat în cimitirul Mănăstirii Cernica.

Iată un fragment de mărturie despre părinte care aparține lui Andrei Pleșu (în volumul colectiv: *Pr. Benedict Ghiuș – duhovnic smerit și mărturisitor al lui Hristos în temnițele comuniste*, Editura „Cuvântul

Vieții“, Mitropolia Munteniei și Dobrogei, București, 2017, pp. 183 – 184): „[...] Ceva mai târziu, [părintele Benedict] mi-a făcut o tulburătoare confidență. Încă tânăr, se îmbolnăvise grav și fusese internat cu suspiciunea de cancer. Trecuse prin toate spaimile sfârșitului și era dizlocat interior de faptul că deprinderile lui monahale, ferma sa «angajare» creștină (era deja monah) nu reușeau să-l liniștească: se scula noaptea scăldat în sudoare, incapabil să se împace cu sine și cu destinul său. Și tocmai atunci a văzut, pe noptiera patului de lângă el, un volum de Platon. L-a deschis și a citit dialogul despre moarte, celebrul *Phaidon*. Dintr-o dată, a găsit un liman de pace. Nicio clipă, intenția părintelui nu era să sugereze că Platon oferă soluții pe care spiritualitatea creștină nu le are. Ceea ce voia să comunice tânărului încă tatonant din fața lui era

că «Duhul suflă încotro vrea», că «metodele» Lui sunt tainice, că dacă întrebarea e trăită intens și curat, răspunsul poate veni pe căi imprevizibile. Îmi cerea, de fapt, ca indiferent către ce se îndreaptă curiozitatea mea intelectuală de moment, să rămân disponibil, deschis pentru căutarea esențială a adevărului, gata să mă confrunt cu imprevizibilul edificator al oricărei întâlniri cu diversitatea oamenilor și a cărților». ■

temnițat șeful Marelui Stat Major, generalul Septimiu Pretorian (absolvent al Școlii Militare de la Saint-Cyr în 1919 – 1920, numit la 27 decembrie 1947 de E. Bodnăraș). În ianuarie 1948 era înlăturat (arestat la 5 martie 1948) secretarul general al Guvernului, Lucian Stupineanu, fost șef al Serviciului Special de Informații (S.S.I.) între iulie 1945 – decembrie 1946 (mort în închisoare în 1953). La 24 februarie 1948 era demis ministrul Justiției Lucrețiu Pătrășcanu (lichidat în închisoare în 1954), iar șeful de cabinet al lui Emil Bodnăraș în perioada mai 1945 – octombrie 1948 (la Guvern și Ministerul Apărării), Ovidiu Constantinescu, era exclus din P.M.R. și arestat în 1948 – 1949.

Constantin Xenii se afla în relații și cu Alfred Androniu, consilier de legătură la sediul O.N.U. din Geneva până în februarie 1948. Documentele Securității nu menționează vreun contact al lui Xenii cu oficialitățile R.P.R., în intervalul 1949 – 1953 fiind considerat „fugar”. În 1965 un ofițer al Direcției de Informații Externe, care lucra în Oficiul R.S.R. la O.N.U. Geneva, intră în contact cu văduva lui Constantin Xenii, cerându-i informații despre N. Titulescu. Ofițerul l-a cunoscut și pe un fotograf al lui Titulescu, două din fotografiile preluate fiind publicate în revista *Lumea* (aprilie – mai 1965). Văduva lui Xenii se afla în contact și cu Elena Romniceanu, Em. Posner (apropiat de V.V. Pella) și îndeosebi cu Jacques Vergotti (din anturajul regelui Mihai) și mama lui, Emilia Șerbănescu, din Brașov (ACNSAS, dos. I 375.165, SIE 23.780).

Grigore Niculescu Buzzești în mijlocul unor ziariști

Hotel Beau-Rivage
Ouchy –
Lausanne Suisse
30 martie 1948

Scumpe
d-le Președinte,

Citesc azi strălucitul rezultat al alegerilor parlamentare. El asigură țării o epocă de liniște și de stabilitate în care veți putea pune temeinica așezare a României

de mâine.

Generația mea a văzut România Mare, dar n-a reușit să vadă România Nouă. E sarcina celor de azi s-o întrușeze. Iar d-ta stai la locul de onoare, dar și la locul covârșitor al răspunderilor. De aceea, pentru renașterea patriei noastre, azvârlită de nebuni într-un război criminal, dă-mi voie să-ți urez toată izbânda. Constituția cea nouă sunt sigur că va fi antipodul scleratei concepții a lui Carol II. În țara bogată și frumoasă, dar și țara tuturor împilărilor și nedreptăților sociale, urez să se așeze la temelie ei Justiția și omenia. Și-ți urez încă, scumpe domnule Președinte, ca toți cei de ieri, chiar dacă ar fi oameni de ispravă, să uite în aceste zile grele crezul lor politic de altădată și să nu îngreuneze sarcina celor de azi. Timpul merge, nu stă pe loc, și ideile de asemenea. Să-și dea azi cu toții mâna, căci nu e timp de certuri și de „opozitie”. Nu e timp decât pentru îndreptarea celor stricate. Și cât mai repede.

Pătruns de aceste simțăminte și dezbrăcat de orice interes personal, îți adresez aceste urări. Și nu e nevoie să adaug că în cercul numeroaselor mele relațiuni voi acționa în folosul țării, animat de aceleași convingeri.

Primește, te rog, expresia sentimentelor mele de veche colegialitate și prietenie.

C. Xenii ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

ponibil (în urma unui incident ulterior retragerii din Odessa controlată de C. Racovski) și a fost ministru plenipotențiar la Lisabona (6 iunie 1930 – 1 ianuarie 1931), Belgrad (ianuarie 1931 – 1936), Viena (1936 – 1938) și Berna (aprilie 1938 – 1940). În timpul crizei balcanice din 1912 – 1913 a fost și însărcinat cu afaceri la Legația din Sofia, fiind decorat cu „Steaua României” și „Coroana României”. La 26 ianuarie 1941 Gurănescu îi scrie din Lausanne generalului Ion Antonescu, afirmând, printre altele: „Cred de datoria mea de patriot [...] să mă pun sub ordinele Domniei Voastre [...] fără nicio retribuție, fie în Elveția [...], fie în țară, unde sunt gata să viu imediat”. A fost pus în cadru disponibil la 15 noiembrie 1940 și în retragere la 1 mai 1941 (cu doi ani înaintea vârstei minime pentru un ministru plenipotențiar clasa I). La 6 decembrie 1944, Gurănescu cerea prin intermediul Legației din Berna să se intervină la Comisia Aliată de Control pentru a autoriza reîntoarcerea lui și a familiei în România. Răspunsul a fost negativ, pe motiv că nu mai aparținea „serviciilor oficiale”. La 1 octombrie 1947 Legația Britanică din București transmitea informația că „Gh. Tătărescu are intenția să recomande și să susțină pentru numirea la Washington pe Gurănescu, cumnatul lui Franasovici, azi diplomat pensionar”. Richard Franasovici a fost – printre altele – ministru în Elveția (1945 – martie 1946) și la Londra (1946 – noiembrie 1947), iar sora sa Tamara se căsătorise în 1927 cu Gurănescu.

Richard Franasovici

primită de la Gurănescu, care este informat de Fotici – Rezistența iugoslavă –, Niculescu-Buzești se află grav bolnav”. În aceeași zi, Mihai Magheru, ministrul R.P.R. la Berna, informa (către Gheorghiu-Dej și Al. Bârlădeanu) că „în ultimele zece zile, cel puțin zece persoane oficiale sau industriași mă întrebă verbal sau telefonic dacă vine delegațiunea noastră. Steiger și Etter, reprezentanții Ministerului Industriei, respectiv de Interne, au declarat lui Xenii și Gurănescu că guvernul elvețian a comis o mare greșală prin atitudinea ostilă față de noi [blocarea fondurilor

după naționalizarea bunurilor elvețiene din România – n.n.] și caută ieșire. Cred momentul favorabil [pentru – n.n.] discuțiuni cu poziție tare pentru noi”. Ulterior, C. Xenii și Al. Gurănescu nu mai sunt menționați în fluxul telegramelor.

În aceeași perioadă, nepoții lui P. Groza, aflați în misiune diplomatică în S.U.A., alegeau calea exilului; ministrul social-democrat de la Legația R.P.R. din Berna, Gaston Boeue (Șerban Voinea), își dădea demisia la 24 februarie 1948 (după ce la începutul lui ianuarie o serie de subordonați își prezentaseră demisiile), iar consulul general Marcel Moșoiu, instalat în Elveția la 16 ianuarie 1948, își prezenta demisia la 25 mai 1948. Interesantă este și propunerea fără efect a lui G. Boeue către Gheorghiu-Dej (6 ianuarie 1948) de a

fi numit consilier economic la Berna deputatul Blocului Partidelor Democratice Leopold Filderman („excellent economist și jurist”).

Și în instituțiile de forță ale țării situația era tulbură. Iosif Schraer, secretar general al Ministerului de Interne după 1945, fugise în străinătate la sfârșitul anului 1947. La 30 ianuarie 1948 era demis, apoi arestat și în-

De la stânga la dreapta: Vasile Sassu, ministrul Domeniilor, C. Xenii, ministru fără portofoliu, N. Theodorescu, ministru al Industriei și Comerțului, G. Tătărescu, prim-ministru, și I. Costinescu, ministrul Muncii și Sănătății

Peste câteva luni, într-o telegramă din 26 septembrie 1948 transmisă din Berna, se informa Centrala M.A.E. că „Grigore Gafencu, după vinderea bunurilor sale din Elveția, a plecat în Statele Unite. Deținem această informație de la Xenii. Din informațiunea

Generalul Ernest Broșteanu

Sedința extraordinară dedicată aceluia moment istoric a fost deschisă de către I. Inculceț, care a salutat prezența generalului E. Broșteanu în sală, a argumentat necesitatea prezenței militare române la Chișinău și în Basarabia și a vorbit despre garanțiile comandantului român în privința libertății de acțiune a Executivului și Legislativului.

În cuvântul său, generalul E. Broșteanu a mulțumit pentru onoarea care i s-a făcut prin primirea la Sfatul Țării, arătând, între altele: „Ați hotărât să vă creați o republică, dar nu aveți puteri proprii. În fiecare ceas pe teritoriul republicii se petrec prădăciuni și omoruri și nu le puteți împiedica. Iată scopul pentru care s-a trimis aici armata, singurul scop. Dar odată cu aceasta, armata română a adus alt serviciu populației din republica dumneavoastră; din momentul când armata română a intrat pe teritoriul Republicii Moldovenești, în toate punctele prin care am trecut, reprezentanții populației se prezentau și ne mulțumeau pentru noaptea liniștită petrecută. În Chișinău se petrece același lucru: populația ne mulțumește că poate

trăi liniștită sub paza armatelor române. Guvernul român pune la dispoziția dumneavoastră aceste armate, care sunt aici pentru a veni în ajutorul dumneavoastră. Creați-vă viața d-voastră cum credeți și nimeni nu se va amesteca în ea. În organizarea ei, noi nu vă vom împiedica.”

În cadrul ședinței, P. Erhan l-a asigurat pe generalul E. Broșteanu că Executivul de la Chișinău va lua toate măsurile pentru a sprijini acțiunea armatei române, explicând populației locul și rolul prezenței militare românești în R.D. Moldovenească.

Legăturile de unire, hotărâte de popor

A doua zi după primirea la reședința Sfatului Țării și instalarea cartierului general al diviziei, la 16/29 ianuarie 1918, generalul Ernest Broșteanu a emis o nouă Proclamație către populația Chișinăului, în care exprima mulțumirea pentru entuziasta primire, purtarea și încrederea acordată, transmitând: „Însărcinarea mea nu este să împiedic împlinirea soartei ce v-ați croit, declarându-vă autonomia sau neatârarea mai bine, ci dimpotrivă, de a mă sili să vă ajut pentru așezarea

întocmirii voastre pe temelii solide. Pentru aceasta va fi nevoie să iau anumite măsuri de ordine și siguranță. Toate măsurile ce voi lua vor fi în interesul vostru comun. Să ascultați și să urmați cu voce bună măsurile ce Comandamentul meu vă va adresa, căci pornesc din nevoia apărării voastre de anarhie.”

Proclamația exprima doar în parte realitatea în privința binevoitoare primiri a trupelor române. În Chișinău și împrejurimi erau numeroase forțe ostile, gata să acționeze, prin diverse forme, pentru a demonstra contrariul.

Generalul E. Broșteanu fusese informat că trupele ruse bolșevice se retrăseseră la Tighina, unde organizaseră apărarea orașului, astfel că, concomitent cu acțiunile pentru restabilirea ordinii în zona sa de responsabilitate, a organizat atacul asupra zonei ocupate de bolșevici, în scopul cuceririi acestora și luării sub control a podului peste Nistru. Luptele pentru cucerirea Tighinei s-au desfășurat între 18/31 ianuarie – 25 ianuarie/7 februarie, când, cu jertfa a trei ofițeri și 138 militari, orașul a fost ocupat prin înfrângerea rezistenței bolșevicilor.

Apelul din Proclamația generalului E. Broșteanu fusese determinat și de radicalizarea raporturilor în cadrul Sfatului Țării dintre Blocul Moldovenesc și Partidul Țărănesc. Primii erau adepți ai românismului și ai unei eventuale uniri cu România, ceilalți, aflați sub influența ideilor bolșevice, acționau pe toate căile, inclusiv militar, pronunțându-se pentru o republică în cadrul Federației Republicilor Ruse. Disputa a determi-

Ministrul Franței în România, contele de Saint-Aulaire

La 22 decembrie 1917/4 ianuarie 1918, Sfatul Țării din Chișinău trimitea ministrului de Război C. Iancovescu o cerere de sprijin militar din partea României, pentru a putea face față bandelor de dezertori din armata rusă și cetelor înarmate de bolșevici.

În numărul trecut al revistei am început să prezentăm cum s-a desfășurat această acțiune de susținere din punct de vedere militar a eforturilor autorităților de la Chișinău de a restabili ordinea.

RĂSPUNZÂND CHEMĂRII SFATULUI ȚĂRII DE LA CHIȘINĂU

Militari moldoveni pe o stradă din Chișinău

ION GIURCĂ

Decizia Sovietului Comisarilor Poporului de a rupe relațiile diplomatice cu România a fost cunoscută la Iași și Chișinău abia la 15/28 ianuarie 1918, când în capitala R.D. Moldovenești se desfășurau evenimente importante: intrarea în oraș a generalului E. Broșteanu și a principalilor săi colaboratori, desfășurarea unei ședințe extraordinare a Sfatului Țării prilejuită de acest moment, primirea la Chișinău a notei ministrului Franței în România, contele de Saint-Aulaire, privind punctul de vedere al miniștrilor Puterilor Aliate la Iași în privința intrării trupelor române în Basarabia, în care se arăta: „... intrarea trupelor române în Basarabia este o măsură pur militară, având ca obiectiv asigurarea funcționării normale a spatelui frontului ruso-român, conform regulilor stabilite pentru toate statele beligerante.”

Generalul
Constantin Coandă

Ardeal și Bucovina către locuitorii dintre Prut și Nistru. Între altele, se arăta: „A venit, fraților, vremea ca neamul moldovenesc să nu mai cunoască hotar pentru dragostea lui, pentru limba noastră cea dulce. Cultura, limba și școala noastră de acum trebuie să se unească pe veci și nedespărțiți vom rămâne până la sfârșitul sfârșitului.”

Așadar, proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești a fost posibilă datorită voinței oamenilor politici din Basarabia racordați la realitățile vremii, care, prin prezența armatei române, aveau asigurată libertatea de exprimare și acțiune, în condițiile în care se restaurase ordinea la Chișinău și în cea mai mare parte a teritoriului dintre Prut și Nistru, majoritatea deputaților luând decizia de a se renunța la ideea unei republici autonome în cadrul Rusiei.

Atitudinea agresivă a autorităților de la Kiev

Proclamarea independenței Republicii Democratice Mol-

dovenești a fost primită cu satisfacție la Iași, dar cu îngrijorare și chiar ostilitate la Kiev și Petrograd. La 2/15 februarie 1918 generalul Constantin Coandă transmitea lui I.I.C. Brătianu o informare despre situația din Ucraina, unde sovietele preluaseră pentru scurt timp puterea, cât și cerințele colonelului Mihail Artemievici Muraviov, comandantul șef al armatelor revoluționare de pe Frontul est-ucrainean, considerat un Garibaldi al Rusiei bolșevice, care cerea guvernului român „să dea un ordin categoric trupelor române care au ocupat teritoriul Republicii Federative Ruse să se retragă în granițele României, fără a aștepta din partea noastră înlocuirea trupelor care păzesc depozitele d-voastră. Numai după retragerea imediată a trupelor, relațiile normale între armata română și armata revoluționară a Republicii Federative Ruse vor putea fi restabilite. Poporul român, dar nu guvernul, poate întotdeauna să conteze pe ajutorul frățesc al Rusiei în chestiunile de aprovizionări, precum și pentru conservarea depozitelor române ce se găsesc pe

teritoriul rus ca avere publică a națiunii române. Acord 48 de ore din momentul primirii de către d-voastră a prezentei cereri pentru răspunsul guvernului de la Iași cu privire la retragerea trupelor în granițele d-voastră. Neprimirea unui răspuns afirmativ din partea guvernului d-voastră va atrage deschiderea imediată a unei acțiuni militare viguroase din partea armatei revoluționare ruse.”

Cerința era o dovadă clară a intențiilor sovietelor în legătură cu spațiul dintre Prut și Nistru, care prezenta în continuare interes pentru conducerea instalată prin forță la Petrograd, ce nu recunoștea actul de independență votat de Sfatul Țării de la Chișinău.

Răspunsul solicitat ultimativ de colonelul M.A. Muraviev a ajuns la Kiev la 9/22 februarie, generalul C. Coandă fiind împuternicit să declare ofițerului rus: „Trupele române au intrat în Basarabia la cererea formală a guvernului Republicii Moldovenești. Scopul trimiterii trupelor românești este exclusiv de a garanta securitatea depozitelor militare pe care le avem în Basarabia destinate

Militari germani pe străzile Kievului

nat o remaniere guvernamentală, astfel că la 16/29 ianuarie 1918 dr. D. Ciugureanu a fost împuternicit să formeze un nou guvern, care a acționat în direcția restabilirii ordinii în Basarabia și a unei colaborări eficiente cu armata română. În ziua de 18/31 ianuarie 1918, Congresul țărănesc a dezbătut problema prezenței armatei române în Basarabia, vorbitori, în majoritate covârșitoare elementele neromânești, aducând insulte și proferând amenințări la adresa militarilor români.

În acele zile tensionate, elementele românești din Sfatul Țării au pregătit și la 24 ianuarie/6 februarie 1918 au emis o Declarație prin care au proclamat independența Republicii Democratice Moldovenești, în care, între altele, se arăta: „Sfatul Țării și sfatul miniștrilor Republicii Moldovenești se va sili să cheme cât mai degrabă adunarea poporană pe temeiul glăsurii obștești, care va hotărî desăvârșit rânduiala lăuntrică în țară și legăturile ei de unire cu alte țări, dacă aceasta o va cere binele popoarelor republicii noastre.”

O trădare, dacă basarabenii nu-și înțeleg datoria națională

Un punct distinct al Declarației din 24 ianuarie/6

februarie 1918 l-a constituit cel referitor la prezența armatei române în Basarabia: „Prin venirea oștilor frățești române pe pământul republicii noastre s-a întocmit o stare prielnică pentru munca harnică și orânduită pe toate ogoarele vieții. Oștile românești au venit să apere drumurile de fier și magazinele de pâine pentru front; dar ființele pe pământul nostru ajută la așezarea rânduielii în țară și de azi înainte roada muncii fiecărui cetățean al republicii este cheazășuită împotriva lăcomiei răufăcătorilor. Alt scop oștile românești pe pământul republicii nu au. Toate zvonurile, cum că românii au venit să ne cuprindă țara și să ne stăpânească, nu se potrivesc cu adevărul și se împrăștie de dușmanii republicii noastre. Că oștile românești nu ne primejduiesc neatârarea, slobozenia și drepturile câștigate prin revoluție, cheazășie ne sunt Franța, Anglia și America cu mărturiile lor, precum și declarațiile împuterniciților României.”

Prezența benefică a armatei române în Basarabia a fost exprimată și într-o Declarație a unui grup de români, inclusiv din Basarabia, grupați în jurul ziarului *Ardealul*, a cărui denumire a fost schimbată în *România Nouă organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor*, chiar în ziua de 24 ianuarie/6 februarie 1918. Se arăta că

„împrejurarea că viteaza armată română astăzi este stăpână peste întreaga Basarabie ne dă oarecum putința unei desfășurări slobode a acestei lupte sfinte și drepte. Noi

Daniel Ciugureanu

socotim această armată, în care, pe lângă ostași din România, sunt și zeci de mii de români din Transilvania, Bucovina și Macedonia, ca o armată a întregului neam românesc, menită să lupte nu pentru alipirea la România a țărilor care se află încă sub stăpânire străină, ci pentru crearea unei Românie nouă, a întregului neam [...] Dacă până acum putea să însemneze o primejdie ca cineva să lupte în Basarabia pentru unirea neamului, de aici încolo, având scutul armatei române, ar fi o trădare dacă basarabenii nu și-ar înțelege datoria lor națională cea mai înaltă.”

Prezența armatei române în Basarabia și restabilirea ordinii în mediul urban și rural au asigurat libertatea de acțiune a structurilor politice și organizațiilor profesionale, libera exprimare a gândurilor pentru viitorul populației majoritare din acest spațiu. Ziarul *România Nouă*, prin articolele sale, milita deschis pentru unirea românilor de pe ambele maluri ale Prutului, publicând la 31 ianuarie/13 februarie 1918 o chemare a scriitorilor din România,

Membrii Blocului Moldovenesc din Sfatul Țării

Eveniment

CENTENARUL SFATULUI ȚĂRII

VASILE BUGA

La 21 noiembrie 2017, la Chișinău a avut loc Conferința științifică internațională „Centenar Sfatul Țării”, organizată, sub egida Academiei de Științe a Republicii Moldova și a Academiei Române, de Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Republicii Moldova, cu concursul Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău, Universității de Stat din Moldova, Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău, Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, Centrului de Cultură și Istorie Militară al Ministerului Apărării al Republicii Moldova, al altor instituții.

În prezidiul Conferinței s-au aflat academicianul Victor Spinei, vicepreședinte al Academiei Române, academicianul Alexandru Zub, prof.univ.dr. Gheorghe Cliveti, directorul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași, și prof.univ.dr. Ioan Bolovan, prorector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj.

În mod simbolic, deschiderea conferinței a avut loc în sala în care cu 100 de ani în urmă s-a întrunit, în împrejurările dramatice ale Primului Război Mondial, primul for legislativ al Basarabiei, Sfatul Țării, care și-a asumat răspunderea de a administra, în condiții vitrege, întreaga viață politică, economică și culturală a acestei provincii, care în mai 1812 intrase, fără voia ei, în componența Imperiului Rus.

Au rostit cuvântări de salut Iurie Leancă, vicepreședinte al Parlamentului Republicii Moldova, Monica Babuc, ministrul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Ion Tigheanu, prim-vicepreședinte al Academiei de Științe a Republicii Moldova, academicianul Victor Spinei, care a prezentat un cuvânt de salut din partea Academiei Române, al cărei vicepreședinte este, Valeriu Matei, directorul Institutului Cultural Român „Mihai

Eminescu” din Chișinău, membru de onoare al Academiei Române.

În acest cadru au prezentat comunicări academicianul Alexandru Zub, academicianul Mihai Cimpoi, vicepreședinte al Academiei de Științe a Republicii Moldova, membru de onoare al Academiei Române, prof.univ.dr. Gheorghe Cliveti, prof.univ.dr. Ioan Bolovan

Aspect din timpul lucrărilor

trupelor române și a celor rusești care se mai găseseră încă în România și de a asigura în același timp circulația normală pe căile ferate din Basarabia. Guvernul Republicii Moldovenești este în imposibilitatea de a lua aceste măsuri din lipsă de forțe militare organizate. Atitudinea agresivă a autorităților superioare de la Kiev cu privire la România n-ar putea fi deci justificată.

Deja membrii misiunii militare române fuseseră arestați, în timp ce generalul C. Coandă s-a refugiat la Consulatul Norvegiei, iar comunicarea cu autoritățile din Kiev a fost întreruptă pentru câteva zile.

Relațiile cu ucrainenii au fost reluate odată cu ocuparea Kievului de către trupele germane, la 17 februarie/2 martie 1918, generalul C. Coandă având contacte în ziua de 19 februarie/4 martie 1918 cu Jukovski, noul ministru de Război al Ucrainei, și cu ministrul de Externe Golubovici, primind garanții că i se va permite plecarea la Iași, ceea ce nu s-a întâmplat imediat.

Eliberarea generalului C. Coandă și revenirea acestuia în țară a fost posibilă grație includerii sale ca membru în delegația română pentru negocierea păcii cu Puterile Centrale, el plecând la 27 februarie/12 martie din Kiev spre București, unde a ajuns la 4/17 martie.

Trimisul lui Șerbacev

Așadar, după proclamarea independenței, starea de insecuritate a R.D. Moldovenești era accentuată de pretențiile teritoriale ale Ucrainei, indi-

ferent de forța politică la putere la Kiev, iar armata rusă a bolșevicilor dorea utilizarea și valorificarea acestui spațiu în interesul acțiunilor sale viitoare. La Chișinău se făceau demersurile pentru continuarea prezenței militare românești, pentru o implicare mai consistentă a trupelor române în asigurarea securității tinerei republici.

Declarația de independență a R.D. Moldovenești a fost transmisă

Ziarul România Nouă anunță Unirea

oficial la Iași abia la 17 februarie/2 martie 1917. Se anunța ruperea raporturilor de dependență față de Rusia și se transmitea asigurarea că „guvernul republicii, reprezentând un popor liber pe destinele sale, va stabili cât mai curând cu putință raporturi strânse și frățestești cu Regatul României, de care suntem legați atât prin interesele vecinătății, cât și prin comunitatea rasei”.

În condițiile unor relații tensionate cu ucrainenii, la 3/16 februarie 1918 generalul

Alexandru Averescu a primit, prin generalul E. Broșteanu, o înștiințare din partea lui D. Ciugureanu, președintele Consiliului de Miniștri, că în aceea zi sosise la Chișinău un trimis al generalului D.G. Șerbacev, „cu însărcinarea de a forma pe teritoriul republicii noastre armate rusești și de a rechiziționa depozitele de toate categoriile ce armatele rusești în retragerea lor le-au lăsat pe teritoriul nostru; prezența generalilor ruși precum și intențiile lor fiind dăunătoare intereselor superioare și siguranței Republicii Moldovenești, printr-o hotărâre anterioară, a dispus ca toate depozitele rusești ce se găsesc pe teritoriul național să rămână proprietatea republicii și a oprit provizoriu formarea de trupe rusești pe teritoriul ei. În numele guvernului Republicii Moldovenești, rog pe excelența voastră să ne informați dacă are cunoștință asupra acestor chestiuni și să ordone Comandamentului trupelor române din Chișinău ca să ne dea concursul în caz de nevoie pentru salvagardarea marilor noastre interese”.

Acțiunea generalului trimis de D.G. Șerbacev în R.D. Moldovenească a îngrijorat conducerea de la Chișinău, care la 1/14 martie 1918 solicita Guvernului român „să dea ordine armatei sale din Basarabia de a nu permite crearea de corpuri de armată rusești pe teritoriul republicii, deoarece neorânduiețile și nesupunerea au reînceput numai cât s-a știut de permisiunea acordată generalului Șerbacev de a forma unități militare ruse.”

(Va urma)

Tabloul pictat de Körösfői Kriech Aladár surprinde momentul proclamării Edictului

EDICTUL DE LA TURDA DIN 1568

HUNOR ELEMÉR MÁRKOS
preot paroh Biserica Unitariană, Mediaș

Între 6 – 13 ianuarie 1568 s-a ținut în orașul Turda o Dietă, unde s-au decretat următoarele: „Măria-Sa, Domnul Nostru, precum a hotărât în adunările precedente împreună cu țara și obștea în privința religiei, așa și în adunarea de față reafirmă cum ca predicatorii să propovăduiască evanghelia pretutindeni, fiecare după credința lui, și obștea dacă-l vrea, bine, dacă nu, nimeni să nu-l oblige, căci ar tulbura liniștea sufletului său, dar să țină predicator a cărui învățătură îi place. Și pentru aceasta nimeni dintre superintendenți, nici alții, să nu încerce a-i vătăma pe predicatori, nimeni să nu fie ocărat pentru religie de nimeni, așa cum am hotărât în constituțiile precedente. Nu i se permite nimănui ca pentru învățătură să amenințe pe cineva cu privarea de libertate sau funcție, căci credința e darul lui Dumnezeu, ce vine în urma auzirii, iar auzirea prin cuvântul lui Dumnezeu.“

Biserica Unitariană datează de la acest edict și este singura biserică fondată în Transilvania. Fondatorul și primul episcop este martirul David Francisc (în limba maghiară Dávid Ferenc – 1520, Cluj-Napoca – 1579, Deva). Acest decret este unul dintre foarte rarele din Europa acelor timpuri, când aproape în fiecare țară europeană romano-catolicii se războiau cu protestanții.

La 31 octombrie 1517 Martin Luther (*Magazin istoric*, nr. 8, 9/2017) a bătut în cuie cele 95 de teze despre practica indulgențelor pe ușa bisericii din Wittenberg. Acestea arătau că foarte multe tradiții practicate de Biserica Catolică, dar și multe învățături ale acesteia nu erau în concordanță cu Biblia. Cu ajutorul mai multor factori – cum ar fi tiparul recent descoperit de Johannes Gutenberg, și tensiunea generată între lumea clericală și cea laică –, cele 95 de teze au fost răspândite în

toată Germania și în întreaga Europă într-un timp foarte scurt. Nevoia unei reforme a Bisericii Romano-Catolice apăruse de câteva secole. Prereformatorii, precum John Wyclif, Jan Hus, Ieronim din Praga, Johann Pupper, Johan Ruchrath von Wesel, Johann Wesse, Francesco Petrarca, Girolamo Savonarola sau Erasmus din Rotterdam, au fost acci teologi și preoți romano-catolici care au considerat că starea în care se afla Biserica Romano-Catolică nu mai era în conformitate cu standardele

cerute de Cuvântul lui Dumnezeu și au încercat să lupte împotriva acestui sistem plin de abuzuri și nepotism. Luther a avut și sprijinul prinților electori din Germania, mai ales cel al lui Friedrich cel Înțelept. Fără acesta, cel mai probabil, reformatorul ar fi sfârșit rapid în flăcările rugului, asemenea altor prereformatori.

Ideologia protestantismului s-a răspândit în toată Europa ajungând și în Transilvania la începutul anului 1530. Johannes Honterus, un brașovean sas, a studiat la Viena,

Trei dintre vorbitori (de sus în jos): conf.univ.dr.hab. Gheorghe Cojocaru, directorul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Republicii Moldova, dr. Ion Negrei și prof.univ.dr. Ioan Bolovan, prorector al Universității „Babeș-Bolyai“

și conf.univ.dr.hab. Gheorghe Cojocaru, directorul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Vorbitorii au evocat cu emoție contextul în care a avut loc constituirea Sfatului Țării, rolul excepțional jucat de cei care au înțeles corect misiunea lor istorică de a aduce ținutul la patria-mamă: Ion Inuleț, primul președinte al Sfatului Țării, Ioan Pelivan, Pantelimon Halippa, Constantin Stere, Vasile Stroescu ș.a. Acesta a fost

organismul care, după proclamarea, la 2 decembrie 1917, a Republicii Democratice Autonome Moldovenești, a hotărât, la 27 martie 1918, cu majoritate de voturi (din cei 125 deputați prezenți, 86 au votat pentru, trei împotriva, 36 s-au abținut, 13 fiind absenți), unirea acestei provincii istorice cu România.

Numărului impresionant de cercetători de la diferite instituții științifice și cadre didactice din Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina și Letonia li s-au adăugat numeroși cercetători români din institute de istorie și centre universitare din București, Iași, Cluj-Napoca, Constanța, Galați, Pitești, Târgu-Mureș și Oradea, care au prezentat comunicări interesante în cadrul celor patru secțiuni: „Statul modern român și Basarabia în secolul națiunilor și în anii Marelui Război“; „Românii din teritoriile înstrăinate. Probleme ale mișcării de emancipare politică, națională și culturală din Basarabia în contextul revoluției ruse“; „Unirea Basarabiei cu România. Impact și consecințe. Făurirea Marii Uniri: interpretări și dezbateri istoriografice actuale“; „Perspective de valorificare a educației istorice prin abordarea științifico-metodologică a temei Sfatului Țării în contextul evenimentelor din anii 1917 – 1918 la orele de istorie“.

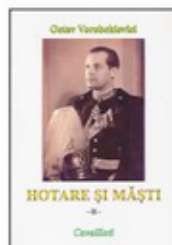
Discuțiile purtate în aceste secțiuni au avut darul de a clarifica problemele abordate, de a completa informațiile transmise. Expunerile colegilor din Republica Moldova au demonstrat, dacă mai era nevoie, succesele incontestabile ale acestora în punerea în valoare a documentelor din arhivele Republicii, în interpretarea lor, în scrierea istoriei autentice a poporului din Republica Moldova.

La încheierea lucrărilor, participanții au adoptat în unanimitate o Rezoluție, în care au subliniat importanța evenimentului istoric al constituirii Sfatului Țării și au făcut o serie de recomandări menite să perpetueze în conștiința contemporanilor memoria artizanilor Unirii Basarabiei cu România, la 27 martie 1918, primul act spre desăvârșirea formării statului național unitar român la 1 Decembrie 1918. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ioan C. Popa – FAȚA NEVĂZUTĂ A AGRESORULUI. PACTUL RIBBENTROP – MOLOTOV ȘI URMĂRILE LUI PENTRU ROMÂNIA**
Editura Semne, București, 2017, 558 pp.

● **Octav Vorobchievici – HOTARE ȘI MĂȘTI – II. CU LUCIAN BLAGA ÎN PORTUGALIA** (ediție îngrijită de Dumitru Preda)
Editura Cavallioti, București, 2016, 146 pp.

● **Ion Giurcă – ARMATA ROMÂNĂ DE LA BUCUREȘTI LA MĂRĂȘEȘTI 1916 – 1917**
Editura Militară, București, 2017, 304 pp.

● **Nicoleta Ionescu-Gură – MUNCA FORȚATĂ DIN ROMÂNIA ÎN REGIMUL COMUNIST. INTERNĂRILE ADMINISTRATIVE DIN PERIOADA GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ (1948-1965)**
Editura Corint, București, 2017, 544 pp.

● **„NE TREBUIE OAMENI!” ELITE INTELECTUALE ȘI TRANSFORMĂRI ISTORICE ÎN ROMÂNIA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ** (coord. Cristian Vasile)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, 442 pp.

● **Robert Păiușan – SOMBART ȘI ECONOMIȘII ROMÂNI**
Editura ASE, București, 2017, 127 pp.

● **Gabriel Badea-Păun – DE LA PALATUL DOMNESC DE PE PODUL MOGOȘOAI LA PALATUL REGAL DE PE CALEA VICTORIEI. ARHITECTURĂ ȘI DECORURI (1866 – 1947)**
Editura Corint, București, 2017, 140 pp.

● **Horia Alexandrescu – LA MICROFON, CRISTIAN ȚOPESCU** (prefață de Ion Țiriac; postfață de Radu Cosașu)
Editura Militară, București, 2017, 222 pp.

● **John Hughes-Wilson – SERVICIILE SECRETE** (traducere din limba engleză de Eugen Damian)
Editura Meteor Publishing, București, 2017, 496 pp.

● **Florin Ghețău – TRĂSĂ DE MEMORIA NOASTRĂ SAU ZECE PIESE DESPRE PROBLEME INACTUALE**
Editura Karina, Deva, 2017, 174 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW** (sub egida Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies)
Volume XXVI, no. 3, Autumn 2017, 159 pp.

● **ESPOIR** (Revue de la Fondation Charles de Gaulle)
Nr. 188, HIVER 2017, 71 pp.

Ștefan Bathory

Cracovia, Basel. În 1532, după ce la Basel a cunoscut învățăturile lui Luther de la discipolii săi din Elveția, revine la Brașov, unde întemeiază a doua tipografie din Transilvania în 1532 după tipografia de la Sibiu, care funcționa deja din anul 1529. Cu ajutorul tipografiei începe să distribuie lucrările lui Martin Luther, punând bazele Bisericii Lutherane. În 1543 este chemat în fața Dietei de la Alba Iulia, unde primește imunitate și astfel își poate continua activitatea. Comunitatea săsească adoptă în unanimitate religia lutherană în 28 noiembrie 1545, la întrunirea de la Sibiu. La 6 februarie 1553 sinodul clerical săsesc al preoților lutherani își alege primul superintendent (episcop) în persoana lui Paul Wiener.

Comunitatea maghiară din Transilvania nu rămâne indiferentă la curentul reformei. Prima dată acesta ajunge sub forma credinței lutherane, care este adusă la Cluj-Napoca de sasul Caspar Helth în anul 1544, devenit preot romano-catolic la o parohie din oraș. Chiar în primul an se căsătorește și începe să predice în noua credință. Majoritatea clujenilor devin lutherani. Orașele mai mici din jurul Clujului, precum Dej și Turda, s-au aliniat preluând noua religie. Mare parte a enoria-

șilor lui Caspar Helth sunt maghiari, de aceea începe să vorbească și să scrie exclusiv în limba maghiară. Își modifică numele în maghiară: Heltai Gáspár. În 1550 Heltai, cu ajutorul lui Hoffgreff György, întemeiază prima tipografie maghiară. Împreună publică lucrările lui Luther, dar și propriile lucrări. Hotărăște să traducă Biblia în limba maghiară. Primește ajutor de la câțiva preoți tineri entuziaști. Printre acești tineri se afla și un sas pe nume Franz Hertel, care predica și scria ca și Heltai, mai ales în limba maghiară. Ulterior și-a modificat numele în Dávid Ferenc (David Francisc).

În 1554 se înființează Biserica Evanghelică Maghiară, primul episcop devenind un fost călugăr, pe nume Toma, până în 1556, când David Francisc este ales noul episcop. Între timp apare și o nouă ramură a protestantismului: învățăturile lui Calvin și Zwingli. La început, adepții acestei religii erau numiți sacramentarii (în latină: sacramentarii), apoi ei au devenit reformați. David Francisc și adepții lutherani au purtat dispute (dezbateri pe tema religiei) câțiva ani până când el s-a întâlnit cu Petrus Melius, cel care i-a influențat perspectiva asupra credinței. Astfel în 1559 a renunțat la scaunul de episcop lutheran și a devenit reformat. În 1564, la sinodul de la Aiud, s-a format Biserica Reformată, David Francisc fiind ales episcop.

În Transilvania au ajuns foarte mulți filosofi, doctori, teologi ai acelor timpuri. Pe când în toată Europa oamenii erau persecutați pentru convingerile lor, în Transilvania erau organizate dezbateri, pentru a ajunge la libera convingere și credință fără a fi constrânși prin forță.

Ca să nu izbucnească un război civil între adepții reli-

Heltai Gáspár

giei catolice și cei ai noilor biserici, Dieta Transilvaniei a luat, la 6 – 13 ianuarie 1568, o hotărâre despre libera credință, unică în lume în acea perioadă. Pentru că religia ortodoxă nu era recunoscută, românii nu beneficiau de prevederile lui, fiind doar tolerați. Edictul de la Turda nu precizează care sunt confesiunile recepte, ceea ce a dus la conflicte între diferite confesiuni protestante. Edictul dat la Târgu Mureș, în 1571, de catolicul Ștefan Bathory preciza că religiile recepte sunt cea romano-catolică, calvinistă, lutherană și unitariană, interzicând în același timp orice altă inovație religioasă. Nici cu această ocazie ritul greco-ortodox nu este menționat.

Originalul documentului este păstrat la Muzeul Bruken-thal din Sibiu. În muzeul de istorie din Turda este păstrat un tablou care surprinde momentul proclamării Edictului de la Turda din 1568. Tabloul a fost pictat de artistul maghiar Körösfői Kriech Aladár în 1895 – 1896. Opera de artă a fost comandată de către consiliul orașului Turda, după consultarea Bisericii Unitariene.

Este păcat că acest moment istoric nu este cunoscut mai bine, nu trăiește în conștiința noastră, deși are o valoare culturală foarte importantă chiar și astăzi. ■

**A fost
odată
ca
niciodată**

ALBINA ȘI MIEREA ÎN MITURI ȘI LEGENDE

Dr. GEORGETA ROȘU

„Cică atunci când a făcut Dumnezeu lumea și viețuitoarele, a dat fiecărui animal câte o armă de apărare. Unora le-a dat colți ascuțiți, altora gheare cu care să sfâșie. Albinei i-a dat un ac micuț și i-a zis:

Îți dau ac să birui toți dușmanii cu el. Când vei înțepa cu el, să usture și să se umfle carnea în jurul înțepăturii!

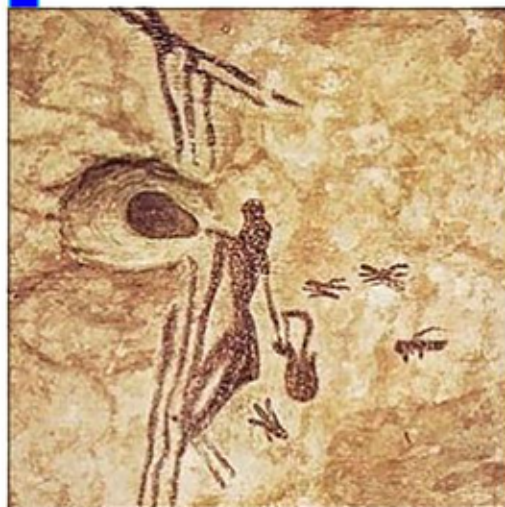
Doamne, dar arma mea e atât de mică! Fă măcar să fie mai puternică și cel pe care îl voi înțepa să moară!

Supărat, Dumnezeu a grăit:

Vai albină, ești tare rea la suflet. Fie ca mierea ta să fie cea mai dulce, dar, pentru că ai gândit atât de urât, când ai să înțepi pe cineva cu acul, tu ai să mori, nu cel înțepat!

Și așa a rămas, cum a decis Dumnezeu!“ (Legende populare românești, 1983).

*Pictură rupestră din grotă de la Araña
(Valencia, Spania) care probează creșterea
albinelor în urmă cu 9.000 de ani*

Între viețuitoarele despre care se spune că l-ar fi hrănit pe Zeus prunc s-au aflat și albinele. Tot ele l-au și păzit în peștera din Creta, în care acesta s-a născut, întrucât se adăposteau acolo și astfel, în peșteră, nu puteau pătrunde nici zeii, nici oamenii... În mentalul colectiv albinele simbolizează dragostea, alianțele, echilibrul în viață și comunicarea. Sunt considerate viețuitoare divine, înzestrate cu puteri deosebite, chipul lor fiind sacralizat, dându-li-se și o a doua viață, de ordin spiritual, alături de alte două viețuitoare – broasca și ariciul –, pentru truda lor, alături de Creator, la crearea Universului.

Stupul este modelul perfect pentru a exprima iubirea între membrii aceleiași familii, buna înțelegere între aceștia, creșterea pruncilor cu dragoste, puterea celor care își unesc forțele. Mierea, rezultatul muncii neîntrerupte a albinelor, reprezintă simbolic o răsplată a

FĂURAR

10

1942. Compania americană RCA Victor decernează primul Disc de Aur muzicianului american Alton Glenn Miller (1904 – 1944, dispărut în timpul războiului mondial, în Canalul Mânecii), trompetist și șef al unei orchestre de jazz, pentru vânzările single-ului *Chattanooga Choo Choo* (1,2 milioane copii).

11

1229. Sultanul Egiptului, al-Kamil, suveranul Palestinei, cedează regatului cruciaților, în urma unor tratative cu împăratul german Frederic al II-lea, Ierusalimul, Betleemul și Nazaretul și un coridor care leagă Ierusalimul de mare. O lună mai târziu Frederic își face intrarea în Orașul Sfânt, recunoscut ca atare de sultan pentru ambele culte, musulman și creștin. Niciodată ispitit de cruciade, găsind diferite pretexte de a amâna să plece, vreme de vreo 15 ani, în primul rând pentru că avea o mare admirație pentru cultura arabă – întreținea chiar o corespondență pe teme de matematică cu sultanul al-Kamil –, împăratul a reușit să provoace mânia Papei Inocențiu al III-lea, iar următorul, Grigorie al IX-lea, chiar l-a excomunicat. Iar acum, cruciații, fără a scoate măcar spada din teacă, conduși de un suveran excomunicat, eliberează Sfântul Mormânt! Este succesul paradoxalei cruciade a VI-a, o cruciadă „diplomatică”, de fapt, triumful personal al împăratului romano-german.

25

1711. În piața Catedralei, la Kremlin, Petru cel Mare organizează o procesiune religioasă și militară pentru a binecuvânta cruciada sa de eliberare a creștinătății ortodoxe de sub ocupația otomană, în alianță cu voievodul moldovean Dimitrie Cantemir, și de nimicire a „dușmanilor lui Hristos”. Pune să fie înscrisă pe stindardele sale deviza lui Constantin cel Mare: „Prin acest semn vei învinge!”. Totuși, el este luat prin surprindere de iuțea cu care oastea otomană înaintează spre Ucraina și Polonia. Trebuie neapărat să ajungă el primul la Dunăre. Se simte singur, duce lipsă de oameni și muniții și dă vina pe demnitarii lui, pe care îi amenință că îi va condamna ca „trădători ai patriei”. E convins că dacă-i scapă din ochi, „se comportă ca racul, când lucrează”, scrie el. „N-am cum să tratez cu ei cu vorbă bună, ci cu pumnul”, așa că uneori își mai bate cu bastonul demnitarii.

28

1848. La Dresda, altfel un oraș mic, de 70.000 de locuitori, dar centru cultural important, cu o viață muzicală întrecută doar de cea a Vienei, gazdă a unor dezbateri politice aprinse între liberali, democrați și anarhiști, oamenii ies în stradă cu cereri referitoare la reforme liberale, republicane, adresate regelui Saxoniei, Frederic August al II-lea. Este începutul unei revoluții ce va cuprinde toate cele 38 de state ale confederației germane. Suveranul răspunde pozitiv și imediat. Dizolvă cabinetul, promite că va relaxa cenzura, că va introduce procesele cu jurați, că va garanta reformele electorale și va aboli drepturile și dijele feudale. Revoluționarii nu primesc republica, dar în rest li se acordă aproape tot ce au cerut. Regele este aclamat pe străzi. În martie pare că revoluția a fost înfăptuită. Totul sau aproape totul era promis. Dar curând devine clar că reforme nu vor fi. Richard Wagner, dirijor al Curții Regale saxone, lasă muzica și se implică în conducerea rebeliunii. Scrie articole, tipărește afișe, ține discursuri („Treziti-vă! Renunțați la rezistența voastră impotentă și inutilă. Nu vă poate aduce decât suferință și ruină!”), face grenade de mână. Dar curând regele Frederic August se simte încurajat de atitudinea regelui prusac, care face apel la trupe, și schimbă foaia. Cheamă trupe prusace să facă ordine și la el. Urmează o explozie de violență. Prietenii lui Wagner putrezesc în închisoare, iar marele compozitor nu scrie o notă muzicală timp de cinci ani.

După spusele bătrânilor, prisăcarii nu ar trebui să se căsătorească, pentru că numai cei curați, fără viață sexuală, ar trebui să crească albine. Se crede că altfel albinele ar putea fugi, ar roi în alte părți și ar muri. În unele sate din Vâlcea, prisăcarii nu umblă la stupi dacă nu s-au abținut de la relațiile sexuale, dacă nu au haine curate, dacă au pățit un necaz și sunt supărați sau dacă au adresat vorbe grele cuiva. Prisăcarul îngrijește albinele ca pe prunci. Are grijă să nu lase persoane străine să intre în prisacă și să privească fix la albine; le descântă de deochi, pentru că, întocmai ca pruncii, albinele se pot deochia. Dacă neglijează aceste reguli, albinele „se pot pricăji și mor”. Ele devin nervoase, nu mai zboară după polen, îi mușcă pe cei ce le ies în cale.

Crescătorii de albine le sărbătoresc de Ziua Ursului (2 februarie) și le stropesc cu aghiazmă pentru a feri stupii de rele și de boli. Pentru sacrificiile lor, prisăcarii sunt răsplătiți cu mierea dulce și hrănitoare, iar după moarte, sufletul lor va fi însoțit de roiuri de albine în călătoria spre lumea cealaltă. În unele sate se vorbește despre faptul că, după moarte, sufletul omului se transformă în albină, explicând că albinele pe care le vedem zburând sunt suflete care cer pomană. Se mai crede că acei prisăcari care nu vând ceara pe bani și o dăruiesc bisericii vor fi însoțiți la mormânt de roiuri de albine și li se vor ierta toate păcatele făcute în lumea terană.

Așadar, mitologia românească păstrează imaginea albinei-mesager, înzestrată cu puteri magice, a unei insecte sacre, care l-a ajutat pe Dumnezeu la crearea lumii, aducându-i vestea salvatoare prin care a putut să îndrepte croiala strâmbă a începutului lumii. Se crede că pentru a produce mierea atât de gustoasă harnicele albine zboară într-o zi peste șapte hotare. Atât mierea cât și ceara produse de albine sunt prezente în viața omului la naștere, la nuntă și la moarte, fiind în același timp surse importante pentru prosperitatea unei familii. Se zice că acela care fură din mierea cuiva nu va muri de

Cupidon, hoțul de miere, înțepat în deget de albine, aleargă spre Venus, temă exploatată de Lucas Cranach cel Bătrân (1530)

moarte bună, iar cei ce îngrijesc albinele sunt ocrotiți de necazuri și le este protejată gospodăria. În satele din Moldova și Bucovina se sărbătorește Tunsul stupilor, ziua în care se stoarce mierea din stupi și se pregătește ospățul la care se strâng neamurile, vecinii, prietenii pentru a gusta mierea și a se cinsti cu țuică îndulcită cu miere. Comportamentul albinelor îi ajută pe gospodari să descifreze tainele vremii. Dacă albinele ies din stup încă de dimineață și caută polen și nu se depărtează de stupi, e semn că va ploua; dacă din stup se aude un zumzet puternic este semn că vremea frumoasă se va schimba; iar dacă albinele vor intra în stup înainte de venirea serii e semn că va urma o furtună puternică. Când albinele acoperă toamna urdinișul stupului cu ceară, e semn că iarna se va instala devreme (Iași, Tecuci).

Cei mai bătrâni spun că, dacă un flăcău visează albine, acestuia îi va merge bine în viață (Suceava).

Ca să fie îndrăgite și jucate la horă de flăcăi, fetele au grijă să rupă și să păstreze o rămurică dintr-un pom pe care s-a prins un roi de albine (Muntenia). Dacă cineva se visează că e atacat de albine se pare că va fi atacat de dușmani (Suceava).

Hărnicia și curajul albinelor în apărarea stupului le conferă un loc important în tezaurul înțelepciunii populare. Despre ele se spune: albinele care au miere în gură au ac în coadă; albina fără ac nu face miere; albina are și miere, are și fiere; albina e cuminte cât ai minte; albina te duce la miere și musca la scârână; harnic precum o albină, strângător ca o furnică; nu toate muștele fac miere; mulți bâzâie precum albina și se miră că nu iese miere; un copil e aidoma albinei care adună nectarul pentru a face miere; un copil preface totul în miere. ■

Instalație tradițională de făcut lumânări (Muzeul ASTRA, Sibiu)

eforturilor făcute de acestea, senzualitatea și bogăția, aceasta fiind asociată adesea cu aurul. Albinele dăruiesc și viața florilor și celorlalte plante pe care le polenizează atunci când zboară, din floare în floare, pentru a strânge neprețuitul nectar.

In Egiptul antic alina era asociată cu regalitatea, simboliza forța. Se spunea că s-ar fi născut din lacrima lui Ra, zeul Soarelui. În Grecia antică alina o reprezenta pe zeița pământului și era asociată cu bogăția recoltelor, cu roadele păstrate în hambare. În China alina simboliza norocul, fericirea, prosperitatea și pacea, buna înțelegere între oameni, căsătoria și dragostea.

La români alina este prețuită de oameni și este iubită de Dumnezeu, pentru că e sfântă; e păcat să fie omorâtă, pentru că produce ceara pentru lumânările care se ard în biserică.

Mentalul colectiv păstrează imaginea sacră a albinei pentru că l-a ajutat pe Dumnezeu la facerea lumii. Numeroase legende vorbesc despre faptul că Dumnezeu, la facerea lumii, crease întâi de toate Pământul, drept și neted ca o câră. Apoi a creat Cerul, dar acesta s-a dovedit prea mic, nu putea să acopere tot Pământul, pentru că fusese creat strâmb.

Supărat, Dumnezeu a trimis alina la înțeleptul arici să-l întrebe cum ar putea îndrepta lucrurile. Morocănosul arici a refuzat să dezvăluie taina cosmogonică și nu i-a dat albinei niciun răspuns. Dar alina știa că ariciul obișnuia să vorbească atunci când era singur și s-a ascuns în spatele unui frunziș, pentru a-l asculta. Atunci l-a auzit spunând că Dumnezeu ar trebui să facă munți, dealuri și văi și astfel Cerul ar ajunge să învâluie tot Pământul. Când alina a zburat din frunziș, ariciul a înțeles că fusese păcălit și a blestemat-o să se hrănească toată viața cu propriile excremente.

Cum Dumnezeu prețuia alina pentru hrănicia ei, a schimbat blestemul și excrementele ei au fost transformate în miere, spre a-i fi mai ușor albinei, dar și oamenilor, care aveau să-i folosească mierea și ca aliment, și ca medicament.

Alte legende vorbesc despre coloritul special al corpului albinelor. Unele măr-

În Vechiul Egipt mierea era folosită în medicină, bucătărie și cosmetică (reprezentare din Templul soarelui de la Abou Ghorab, Egiptul Inferior, sud-vest de Cairo)

turisc despre faptul că alina ar fi fost o fiică neascultătoare și, pentru că nesocotea sfaturile părinților, a fost lovită de fulgerul Sfântului Petru, acesta provocându-i arsuri. În altă legendă se vorbește despre faptul că, la început, corpul ei era alb. Dumnezeu se pare că a trimis-o la Diavol să-l întrebe dacă nu ar fi mai bine să creeze mai mulți Sori. Alina s-ar fi așezat pe capul Diavolului fără ca acesta să știe și i-a citit gândurile. Când a înțeles că fusese păcălit, acesta ar fi lovit-o cu biciul gata, gata să-i frângă corpul. De atunci corpul ei ar fi rămas brăzdat de dungi și negru și subțire la mijloc.

La noi, imaginarul popular acreditează ideea că alina s-a născut din cele câteva grăuncioare aruncate de Dumnezeu peste florile din grădina Raiului sau din lacrimile Maicii Domnului, când își jelea Fiul răstignit pe cruce. În imaginarul popular alina este celibatară. Se spune că bondarul, admiratorul ei, o cere în căsătorie în fiecare primăvară, dar atunci

alina este slăbită de frigul iernii și e preocupată de găsirea hranei, nu de gândul căsătoriei. Toamna, când a reușit să adune mierea florilor și a prins putere, e rândul bondarului să stea cu gândul la găsirea proviziilor pe care trebuie să și le facă pentru iarnă și astfel alina rămâne castă, așa cum ar trebui să fie și crescătorii de albine.

Cultivatori de albine, cu fețele acoperite, într-un desen de Pieter Brueghel cel Bătrân, din 1568

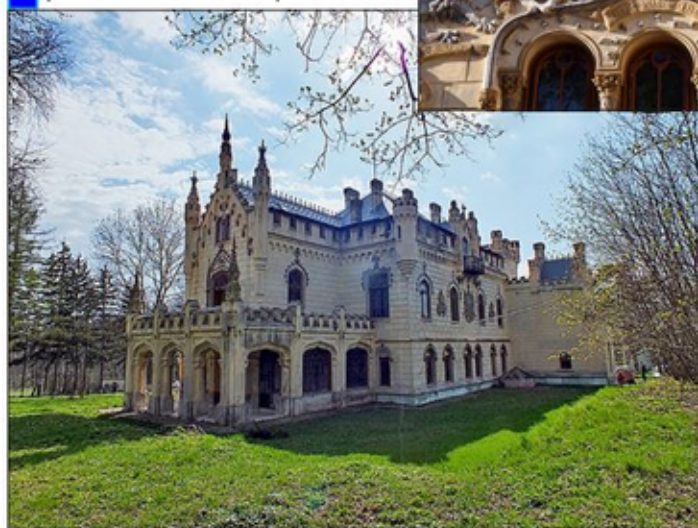

Sturdza au avut nouă copii, după cum urmează: Dimitrie (1833 – 1914), alintat Mitică sau Mitiță de prieteni și „Bădiță” de frații săi, fiind cel mai mare dintre ei; Elena (1834 – 1910), alintată Elenco, Constantin (1835 – 1836), Alexandru (1836 – 1837), Zoe (1837 – 1866), alintată Zinica, Ioan (născut la 21 octombrie 1838 și decedat la câteva zile după naștere), Matei (născut în 1839, a fost răpus în 1870 la Neapole de „un typhus cumplit”) alintat Matteo sau Matellino, Gheorghe (1841 – 1909), alintat George sau Iorgu, și Ruxandra (1842 – 1878), alintată Rucsăndrița.

Născut într-o familie cu un anumit statut social, Dimitrie A. Sturdza a avut parte de o copilărie fericită și lipsită de griji. Iată cum descria Dimitrie A. Sturdza anii de copilărie petrecuți alături de frați și părinți la conacul Miclăușeni: „Din copilărie am învățat în casa părintească credința creștinească, iubirea de muncă și devotamentul către țară. Aceste temelii ale vieții mi-au fost așezate de părinții mei, a căror viață era pildă vie pentru noi, copiii lor”.

Dimitrie A. Sturdza și-a petrecut, așadar, cei mai frumoși ani ai copilăriei la Miclăușeni, unde părinții dețineau o întinsă și bogată moșie. Pe lângă această moșie părinții lui Dimitrie A. Sturdza mai stăpâneau, de altfel, și altele.

Palatul de la Miclăușeni
și un detaliu din decorațiune

Potrivit documentelor, primul profesor al lui Dimitrie A. Sturdza a fost I. Kormann, care a fost angajat de Alecu Sturdza să acorde copiilor săi cunoștințe de latină, germană, pian, violină etc. În secolul al XIX-lea, era un obicei ca boierii să aducă profesori particulari acasă ca să predea copiilor lor primele cunoștințe.

Aplecări spre viață monahală

Un fapt semnificativ din copilăria sa este acela că în anul 1842, împreună cu sora sa Elena și cu ajutorul profesorului I. Kormann, Dimitrie A. Sturdza a construit la Miclăușeni un balon cu lungimea de 7,128 m și cu o lățime de 14,256 m. Acesta a fost confecționat din 4 kg de hârtie fabricată în Moldova, la fabrica lui Gheorghe Asachi, deschisă cu un an înainte la Piatra Neamț. Pe o parte a balonului era scris: „acest balon s-au lucrat la satul Miclăușeni și s-au slobozit la octombrie 1842. Cine va găsi acest balon și îl va aduce înapoi, la numitul sat, va lua doi galbeni”.

Din păcate, în anul 1848 tatăl său a fost răpus de holeră, iar mama, Ecaterina, a decis să-l trimită pe Dimitrie A. Sturdza la studii în străinătate, în Germania, sub atenta supraveghere a lui Petru M. Câmpeanu, care era plătit cu 400 de franci, o sumă substanțială pentru acele vremuri.

Dimitrie A. Sturdza a urmat cursurile mai multor universități din Germania, precum München, Göttingen, Freiburg, Jena, Bonn și Berlin, unde a studiat științe economice, financiare și politice.

Astfel, potrivit documentelor, din punct de vedere cronologic, între anii 1850 – 1851, Dimitrie A. Sturdza figurează, încă de la

CRÂMPEIE DIN VIAȚA LUI DIMITRIE A. STURDZA

NICOLETA STAN-ȚURCANU

Din când în când este bine să ne amintim de faptele oamenilor iluștri ai țării noastre, care au contribuit la dezvoltarea societății românești prin actele lor. Unul dintre acești oameni a fost și Dimitrie Alexandru Sturdza Miclăușanu, un erudit. În decursul vieții sale de opt decenii, a fost om politic, istoric, academician, publicist, colecționar, traducător, diplomat; a fost, așadar, una dintre figurile emblematice ale societății românești din secolul al XIX-lea.

Personalitate complexă, cu o capacitate de muncă ieșită din comun, apreciat și criticat, deopotrivă, de contemporani, Dimitrie A. Sturdza are merite incontestabile în toate domeniile în care a activat.

Dimitrie A. Sturdza provenea dintr-o familie de viță nobilă, una dintre cele mai vechi și mai influente familii boierești din Moldova. Această familie binecuvântată de Dumnezeu a dat țării mai mulți oameni de seamă de-a lungul anilor, precum domnitorii Ioniță Sandu Sturdza și Mihail Sturdza, actrița Lucia Sturdza Bulandra, istoricul Mihai Dimitrie Sturdza și prințul Dimitrie Sturdza (strănepoții domnitorului Mihail Sturdza), arhitectul Șerban Sturdza (strănepotul lui Dimitrie A. Sturdza), ca să amintesc doar câteva dintre personalitățile de prestigiu ale neamului Sturdzeștilor.

Temelia vieții așezată de părinți

Dimitrie A. Sturdza (botezat Dimitrie, la fel cum se numea bunicul său patern) s-a născut la 25 februarie 1833, la conacul Miclăușeni, județul Roman (azi județul Iași).

Conacul Miclăușeni, cunoscut și cu numele de Castelul Miclăușeni, este un monument de artă neo-gotică. Se află în satul Miclăușeni, localitatea Butea, la 20 km de Roman. În prezent Castelul Miclăușeni se află în proprietatea Mitropoliei Moldovei și Bucovinei. Pereții exteriori ai castelului sunt împodobiți cu decorațiuni și blazonul familiei Sturdza. Fiind născută și eu pe meleaguri moldovene, în apropiere de Castelul Miclăușeni, am avut ocazia să-l vizitez de câteva ori.

Era fiul marelui vornic Alexandru (Alec) Dimitrie Sturdza Miclăușanu, căsătorit cu Ecaterina Sturdza, născută Sturdza, deoarece era fiica logofătului Costache Sturdza de la Ruginoasa (Suceava). Alec și Ecaterina

Industriei, Comerțului și Domeniilor, a fost ministru de Război, membru al Comisiei Centrale de Statistică, senator, membru în comisia onorifică a monumentelor publice, a deținut și funcția de președinte al Consiliului de Miniștri în intervalele 1895 – 1896, 1897 – 1899, 1901 – 1904, 1907 – 1908, iar timp de doi ani (3 decembrie 1868 – 18 decembrie 1870) a fost agent diplomatic la Istanbul.

Un aspect mai puțin cunoscut din cariera lui Dimitrie A. Sturdza este faptul că în paralel cu funcțiile politice pe care le îndeplinea la diverse ministere a practicat și avocatura, profesie pe care a exercitat-o încă din tinerețe.

Cu alte cuvinte, Dimitrie A. Sturdza și-a desfășurat activitatea pe scena politică într-o perioadă marcată profund de numeroase mutații, a fost martor și participant la evenimente importante, a debutat încă din tinerețe în viața politică. Activitatea sa a luat sfârșit în 1908, când s-a retras din viața politică, unul dintre motive fiind faptul că „Sturdza nu mai era stăpân pe mintea lui și mania lui de a începe la orice discuție cu Adam și Eva devine zilnic mai supărătoare”, cum nota Nicolae Iorga.

„Bine ți-a zis, cine ți-a zis, cum ți-a zis!”

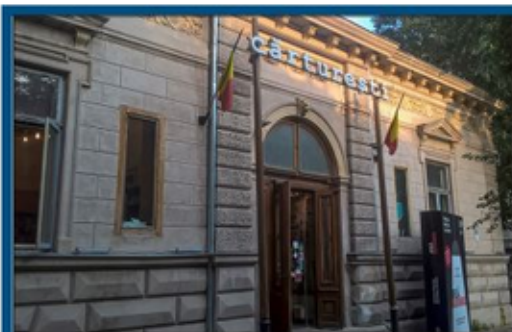
În paralel cu activitatea politică, Dimitrie A. Sturdza a lucrat timp de 43 de ani și la

Academia Română. A fost ales membru al acestei instituții la propunerea lui Alexandru Odobescu, la 15 septembrie 1871. Până în octombrie 1914 a îndeplinit funcțiile de vicepreședinte (2 iulie 1879 – 21 martie 1882), președinte (21 martie 1882 – 5 aprilie 1884) și secretar general al Academiei Române (18 martie 1885 – 8 octombrie 1914). A fost sufletul Academiei.

Casa în care a locuit Dimitrie A. Sturdza, aflată în apropierea Academiei, este azi un monument istoric și găzduiește librăria Cărturești.

Tot „scotocind” prin arhive pentru a găsi noi informații despre Dimitrie A. Sturdza, am avut bucuria de a descoperi, printre altele, că Dimitrie A. Sturdza avea mai multe pasiuni, pe lângă cele cunoscute deja (colecționar de monete, medalii, timbre, documente vechi, fel de fel de manuscrise etc.). Una dintre aceste pasiuni era vânătoarea. Trebuie spus că în tinerețe era și un bun călăreț. Iar ca un autentic moldovean ce era îi plăceau și „mămăliguța, alivențele, plăntele”, iar dintre fructe îi plăcea să mănânce, printre altele, cireșe și vișine.

De asemenea, iubea foarte mult plimbările în aer liber și obișnuia să facă drumeții pe munți. Avea chiar un atestat de alpinist. După ce termina de scris corespondența, diverse acte etc., se plimba, mai ales, când se afla la Miclăușeni, unde îi plăcea să petreacă timpul

Niciodată n-am fost bogat. Averea ce mi-a venit de la părinți s-a sleit mai totă, grație unor buni amici. În timpul când ei mă despuiau, am dus o viață grea; dar atunci, ca și acum, tot ce posed mai scump și mai prețios este onoarea și probitatea mea.

Însemnatele mele colecțiuni le-am dăruit Statului și Academiei, ale cărei diurne le întrebuintez, de ani, în favoarea ei.

Este de notorietate publică că casa în care locuiesc am clădit-o cu banii veniți soției mele la împărțeala averii rămase de la răposatul ei părinte Ion Cantacuzino. Ea este mobilată cu simplitate și fără lux.

Dimitrie A. Sturdza

vârsta de 17 ani, la Universitatea Ludwig-Maximilian din München.

Între anii 1851 – 1852 Dimitrie A. Sturdza urmează cursurile Universității Georg August din Göttingen, unde îi are ca profesori, între alții, pe dr. Roesler, dr. Hanssen, dr. Fink.

Urmează apoi cursurile Universității Rheinischen Friedrich-Wilhelm din Bonn, între anii 1852 – 1854, iar în final, între anii 1854 – 1856, își finalizează studiile cu un doctorat la Universitatea din Berlin.

Istoricul Nicolae Iorga nota în volumul *Supt trei regi* că la Jena Dimitrie A. Sturdza a studiat Teologia și Dreptul, avea chiar „aplecări spre viața monahală”.

La Universitatea din Freiburg, din păcate din lipsa datelor, nu știm cu exactitate ce a studiat și în ce perioadă a urmat cursurile, dar, după cum menționează istoricul Elena Siupiur, în universitățile germane, în secolul XIX, se pare că studenții frecventau câteva semestre la o universitate, apoi se duceau la altă universitate, iar în final, reveneau la prima universitate pentru încheierea studiilor sau pentru doctorat.

Mania de a începe orice discuție cu Adam și Eva

Trebuie subliniat faptul că Dimitrie A. Sturdza a fost puternic influențat de cultura germană și a rămas atașat toată viața de această țară, atât din punct de vedere politic, fiind, după cum scria memorialistul Constantin Bacalbașa, „un călduros filogerman”, cât și din punct de vedere cultural. Aceeași influență germană i-a fost transmisă, ulterior, și fiului său Alexandru, care a fost trimis la studii în Germania. Și acesta la rândul lui va avea o deosebită admirație față

D.A. Sturdza își poartă crucea, caricatură de N. Petrescu-Găină

de această țară și îndeosebi față de armata germană.

De altfel, cultura germană l-a influențat pe Dimitrie A. Sturdza în toate domeniile de activitate. Cercetând cu atenție opera sa, am observat că aproape tot timpul în lucrările și discursurile sale amintea de „învățații eminenți ai Germaniei”. Astfel, amintea de „renumitul economist List” (este vorba despre economistul german Friedrich List, 1789 – 1846), „oracolul Germanilor în cestiunile economice”, de arhivistul August Boeckh (1785 – 1867), de compozitorul german Ludwig van Beethoven, de istoricul și

fostul său profesor Leopold

von Ranke etc.

Lui Dimitrie A. Sturdza i-a fost hărăzit să trăiască într-o perioadă cu profunde schimbări în istoria noastră națională: Revoluția din anul 1848, Divanurile ad-hoc din Moldova, Unirea, Independența, Regatul. A participat și a lucrat pentru Divanurile ad-hoc (1857), ca secretar al Căimăcămiei de trei (1858), apoi, în urma proclamării Unirii de la Iași la 5 ianuarie și la București la 24 ianuarie 1859, Dimitrie A. Sturdza a fost secretarul particular în primii ani ai domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

La început colaborarea dintre Dimitrie A. Sturdza și Alexandru Ioan Cuza a decurs bine, dar ulterior s-a „răcit”. Soția domnitorului, Elena Cuza, mărturisea că era „văr primar cu mine, căci mama mea era soră bună cu tatăl lui Sturdza”, dar, cu toate că se înrudeau, Dimitrie A. Sturdza a devenit mai târziu adversarul lui Cuza.

Dimitrie A. Sturdza a fost membru fondator, iar apoi a devenit președintele Partidului Național Liberal, între anii 1892 – 1909.

Ulterior, Dimitrie A. Sturdza a ocupat de mai multe ori portofoliile Ministerelor Lucrărilor Publice, Finanțelor, Cultelor și Instrucțiunii Publice, Afacerilor Străine,

CENTENARUL

Celebrarea Centenarului, a celor 100 de ani de la Marea Unire, reprezintă un moment de bucurie națională, dar și un episod de reflecție a ceea ce suntem, a „lucrării poporului asupra lui însuși”, ca să îl cităm pe Nicolae Bălcescu. Realizarea României Mari nu a fost o întâmplare, nu a fost doar rezultatul unei conjuncturi externe favorabile, ci și al eforturilor elitei românești, urmată îndeaproape de toți românii, de pe un versant sau celălalt al Carpaților.

Generații de patrioți au gândit și au lucrat această operă, începută cu prima unire a Țărilor Române de la 1600, „supt” Mihai Voievod Viteazul, și desăvârșită prin jertfa supremă a eroilor din Primul Război Mondial. Prin inteligență și persuasiune, românii au reușit, cu politica pașilor mărunți și a faptului împlinit, să-și realizeze dezideratul național: mai întâi Mica Unire (1859), apoi independența (1877), instaurarea Regatului României (1881) și, în cele din urmă, Marea Unire (1918).

Noi, cei de azi, suntem datori să ne arătăm recunoștința față de înaintașii care, prin jertfa lor, au construit România Unită. Din păcate, Marea Unire din 1918 nu beneficiază încă de o lucrare monografică cuprinzătoare, care să înfățișeze publicului larg efortul depus în urmă cu 100 de ani pentru realizarea visului românilor. Marea Unire nu are, după 100 de ani, un monument reprezentativ. Nu există un mare roman, un mare film sau un serial de televiziune care să aibă ca temă Marea Unire.

Anul Marii Uniri a început la 27 martie, la Chișinău. (Sfatul Țării care a votat unirea Basarabiei cu România)...

... a continuat la 28 noiembrie la Cernăuți,...

... la 1 decembrie la Alba Iulia...

Iar principalii săi înfăptuitori pe care instaurarea regimului comunist i-a mai prins în viață au pierit în închisori sau și-au sfârșit zilele în arest la domiciliu.

Departamentul Identitate Națională din cadrul Ministerului Culturii și Identității Naționale are misiunea istorică să promoveze această mare sărbătoare în întreg spațiul românesc. Rolul nostru este să canalizăm toate forțele în vederea realizării actului de conștientizare a acestui eveniment astral al istoriei noastre. În acest sens,

... și la București
(revenirea suveranilor în Capitală)

Departamentul, în colaborare cu Fundația Culturală Magazin Istoric, va începe să publice, începând cu numărul din luna martie al revistei *Magazin istoric*, o serie de articole dedicate Centenarului. Ele vor înfățișa cititorilor momente ale desfășurării proiectelor consacrate sărbătoririi a 100 de ani de la Marea Unire, dar și rezultate de ultimă oră ale cercetării istorice privind Marea Unire.

Costel OPREA

Mormântul lui D.A. Sturdza

liber și unde a scris, de altfel, numeroase lucrări. Era interesat, de asemenea, de agronomie; în anul 1864 a făcut un curs în acest sens cu „un foarte bun și renumit profesor”, scria el. Tot în anul 1864, după cum reiese din documente, Dimitrie A. Sturdza a simțit primii fiori ai dragostei: „am fost norocit să fiu cu ea câteva ore, și mă rog în totă oara către a Tot Puternicul să-mi ajute în dorința mea după cureția simțămintelor inimei mele. Din ce în ce mai mult o cunosc, tot mai mult apreciez o mobilitate și o bunătate de inimă nespūsă. Știu că asi fi cel mai fericit om, când dorința mea s-ar împlini!”

S-a însurat însă cu Zoe Cantacuzino, fiica lui Ion Cantacuzino. Au avut un singur copil, Alexandru, alintat când era mic „Mustafa”.

Dimitrie A. Sturdza, om foarte exigent și sobru, era împotriva luxului și a corupției. Nicolae Iorga scria că Dimitrie A. Sturdza îi spunea birjarului să ocolească Palatul Poștei (în prezent Muzeul Național de Istorie a României), considerând că s-au irosit prea mulți bani pentru construirea clădirii. Nu degeaba își spunea „Caton Cenzorul”.

Se spune că, odată, în timp ce ocupa postul de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul Ion C. Brătianu, Dimitrie A. Sturdza a făcut o vizită la o școală de fete, să vadă cum își îndeplinesc profesorii atribuțiile. Și uite așa, Dimitrie A. Sturdza al nostru, la ora trecută în program pentru începerea cursurilor, s-a dus la catedra uneia dintre

clase și ce să credeți, a stat... și iar a stat... și tot a stat. Profesoara cu pricina, se vede treaba că nu știa ce o așteaptă. Elevele din clasă, neștiind cine stă așezat la catedră, tot chicoteau și râdeau. Într-un târziu s-a gândit și profesoara să vină la oră. Și cum veni, începu să țipe tot ea nevoie mare: „Cine ți-a dat voie d-tale să te așezi în locul meu pe catedră? Ce cauți d-tale aici și cine ești?” Răspunsul a fost: „Sunt Dimitrie Sturdza, ministrul Școalelor, și am venit să văd dacă profesoarele vin exact la oră și dacă își fac datoria”. Ce-a urmat se înțelege!

Se pare că lui Dimitrie A. Sturdza nu-i plăcea să pronunțe vreun cuvânt insultător. Așa se face că odată, când s-a supărat foarte rău pe un prieten care avea o poreclă ce i se părea lui necuviincioasă, s-a ridicat deodată și, roșu de mânie, i-a spus: „Bine ți-a zis, cine ți-a zis, cum ți-a zis!” ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Veronica Micle

Cu concursul românilor de pretutindeni

Ambiționată de o asemenea viziune total negativă asupra rolului și locului femeii în societate, Cornelia Emilian hotărăște să înființeze o asociație de femei, cu scopul de a le ajuta pe fetele nevoiașе și de a deschide o școală, unde acestea să învețe „cusătoria, croitoria, fabricarea florilor, gospodăria, pentru a-și putea agonisi într-un chip cinstit traiul de toate zilele”. Drumul pentru realizarea școlii n-a fost ușor, dar ea l-a urmat, pas cu pas, cu perseverență și cu tact. Trebuia, mai întâi, înființată o asociație a femeilor, prima de acest fel din Iași, și redactate statutele asociației.

De elaborarea lor s-a ocupat redactorul șef de la una dintre publicațiile girate de M. Kogălniceanu. Circulând în copii, din mână în mână, pentru a putea fi cunoscute de cât mai multe doamne interesate să sprijine această îndrăzneată inițiativă, statutele au fost semnate în cadrul unei serate dansante, organizate acasă la Cornelia Emilian, de

peste 20 de membre, printre care și Veronica Micle. Lor li s-a alăturat, ceva mai târziu, și soția prefectului de Iași, Matilda Sihleanu. Cu diplomație, animată de cele mai nobile intenții, dar și cu exemplară modestie, inițiativa și organizatoarea, am zice și creierul și inima acestei acțiuni, Cornelia Emilian, când s-a constituit, la 8 noiembrie 1867, „Reuniunea femeilor române din Iași” și s-a ales „comitetul dirigiuitor”, a preferat s-o lase, în prim-plan, ca președintă, pe doamna prefect. S-a trecut imediat la redactarea unui *Apel*, ce lămurea scopul asociației, acela de „a instrui femeia clasei nevoiașе, a o educa, a o moraliza”. În același timp se solicita „generosul concurs al românilor de pretutindeni”.

Răspunsul a venit, prompt, fie sub forma unor scrisori de încurajare, fie a unor donații. Au trimis ofrande în bani femei din România, Bucovina și Ardeal, ca și din numeroase orașe, printre care Vaslui, Buzău, Piatra-Neamț etc. Studenții de la Paris s-au arătat entuziasmați de inițiativa „umană și binefăcătoare”; actorul și dramaturgul Matei

Spiru Haret cu soția

Millo a cedat drepturile bănești ale unei reprezentații teatrale. Se pare că cel mai impresionant mesaj a venit de la „Reuniunea” soră din Brașov, ale cărei membre au trimis bani, dar mai cu seamă le-au împărțășit celor de la Iași experiența lor de 19 ani. Între realizări este enumerată înființarea în trei ținuturi ale Transilvaniei a trei școli, în care învățau 100 de fete, urmând ca, în curând, să se subvenționeze cea de a patra școală națională.

Demolând, prin ridiculizare

Cu banii agonisiți din donații, în cele patru încăperi oferite de parohia bisericii „Dancu”, s-a adunat materialul școlar și profesional ce a făcut posibilă deschiderea școlii de la Iași, la 28 septembrie 1869, cea dintâi școală profesională din țară. La început au funcționat două ateliere – de lenjerie și de croitorie –, frecventate de doar opt eleve. La 28 septembrie 1870 numărul lor ajunsese deja la 20. Din regulamentul școlii reiese cum era organizată și administrată insti-

Doamna Elena Cuza

DOUĂ DOAMNE PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC

MĂDĂLINA NICOLAU

Școala „Reuniunii femeilor române din Iași“

Puțini sunt cei care mai știu astăzi cine au fost Cornelia Emilian (1840 – 1910) și Elena Miller Verghy (1839 – 1922). Personalități fascinante, iradiind voință, fermitate, curaj, ele nu și-au precupețit forțele pentru a demola prejudecăți și a da astfel o reală șansă de afirmare celor interesați să se instruiască.

Când a luat inițiativa, alături de soț, Ștefan Emilian, de a sensibiliza autoritățile și opinia publică față de suferința și de lipsurile materiale în care se zbătea la Botoșani, în ultimii ani de viață, poetul național, Mihai Eminescu, Cornelia Emilian era deja cunoscută pentru multiplele ei opere de binefacere.

Născută în 1840, la Zlatna, în Transilvania, dintr-o fami-

lie cu rădăcini nobiliare, vine de foarte tânără în Moldova, alături de soțul ei, profesor la Universitatea din Iași. A preocupat-o, de la început, situația femeii în societate și a fost nevoie doar de o simplă provocare pentru a trece de la discursuri la fapte. La o serată, prin preajma Crăciunului 1865, unde era de față protipendada ieșeană –, înalți prelați și profesori universitari –, profeso-

rul de istorie Neculai Ionescu, cu vervă și cu multă ironie, a delectat asistența vorbind despre „nimicurile dulci“ cu care-și umplu viața femeile. Între defectele genului frumos erau enumerate lipsa de mândrie, dorința de a se face plăcute cu orice chip, preocupările pentru lucruri inutile. În plus, val-sează ca niște titireze „și n-au fost în stare să inventeze nici măcar... fusul.“

Pentru candidați, nu și pentru canditate

În București, o muncă de pionierat asemănătoare va desfășura Elena Miller Verghy. Cu o singură, remarcabilă însă, deosebire: în timp ce Cornelia Emilian pune bazele învățământului profesional pentru fetele sărace de la periferia orașelor, cu scopul de a le asigura independența economică, Elena Miller Verghy își va îndrepta atenția către un cu totul alt segment social. Ea își propune să desăvârșească instruirea tinerelor provenite din mediul burhez, deschizându-le astfel drumul către obținerea diplomei de bacalaureat și chiar a celei de licență.

Descendentă a unei familii moldave bine cunoscute în epocă, cu potențial economic, dar și cu tradiții intelectuale, Miller Verghy a făcut studii temeinice la facultăți din Geneva și la Sorbona. Curând după ce s-a stabilit în București, a știut să strângă în jurul său o bună parte din elita intelectuală a vremii, dar și pe tinerii care, deși își confirmaseră valoarea, aveau nevoie de un mentor. Corespondența cu Delavrancea sau cu Duiliu Zamfirescu dezvăluie tenacitate, dârzenie și un caracter puternic, refractar la compromisuri. Toate aceste calități se vor regăsi în calitatea ei de fondatoare, directoare de școală și modelatoare de personalități.

Prin 1875, Elena Miller Verghy a înființat și condus „Institutul Nou Normal de Domnișoare”, de fapt, prima școală secundară de fete din România. Vechea casă boierească unde a funcționat, mărită și reclinată de directoare, avea

Margareta Miller Verghy,
fiica Elenei

o grădină imensă, ce se învecina cu locul unde avea să fie construită casa lui Tache Ionescu.

Ar fi interesant de menționat că strada Primăverii, pe care se afla, a devenit ulterior Nicolae Bălcescu, iar în spațiile grădinii se afla strada Căminu, fostă Costaforu și apoi Atena. Numele străzilor se schimba periodic, de două-trei ori, după bunul plac și fantezia inepuizabilă și bine cunoscută a edililor bucureșteni. Planul Bucureștiului din 1943 înregistrează aceste schimbări succesive și notează cu acuratețe de unde începe și unde se sfârșește fiecare stradă. Strada Nicolae Bălcescu, de pildă, fosta Primăverii, pleca din Lahovari și ajungea la Piața Catargiu, iar Atena avea un cap în Lahovari și celălalt în Bălcescu. Urmărind harta de atunci, ne putem face o idee cât de întinse erau grădinile caselor boierești, cum era și cea a lui Nicolae Rahodă, unde Elena Miller Verghy își instalase școala de domnișoare. De altfel, odată cu trasarea Bulevardului Lascăr Catargiu, bătrânul edificiu a fost demolat, nelăsând în urmă niciun fel de vestigiu.

În anii lui de glorie, Institutul a oferit un spațiu generos pentru găzduirea a cel puțin

80 de interne, ca și pentru sălile de clasă, unde învățau tot atâtea eleve externe. Între profesorii și conferențiarii de la Institutul de domnișoare regăsim nume de primă mărime în cultura română: Spiru Haret, dr. I.C. Istrati, Anghel Demetrescu, Alexandru Vlașă, Duiliu Zamfirescu, Barbu Delavrancea. Instruirea era solidă, diversificată, serioasă, așa cum o dorise și o planificase ambițioasa directoare, care a trebuit să lupte din greu cu mentalitatea epocii, pentru a-și prezenta elevele la bacalaureat. Ministrul de pe atunci, Gheorghe Chișu, se opunea vehement acestui act de emancipare, invocând „litera” legii: se stipulau condițiile de admitere pentru „candidați”, nu însă și pentru „canditate”. Nu i-a fost greu licențiatei de la Sorbona să demoleze aserțiunile ministrului cu argumente logice, de bun simț. Dacă se afirmă că toți oamenii sunt muritori, susține ea, nu este nevoie să se adauge și „toate femeile, de asemenea”, pentru că femeile intră în termenul mai larg de oameni.

Elena Miller Verghy a câștigat bătălia instituțională, iar elevele ei au demonstrat, la primul bacalaureat mixt, că nu sunt cu nimic mai prejos decât colegii lor. Dintre 140 de candidați, prima a reușit Maria a lui Pașcu, viitoarea soție a lui Delavrancea și directoarea Institutului din 1906 până în 1911. La plecarea ei, când a fost numită directoare a Școlii Centrale, Institutul de domnișoare și-a închis porțile. Chiar dacă nu îl regăsim pe harta Bucureștiului, avem convingerea că acest institut de domnișoare va figura modest, dar ca un pas absolut necesar și important, în istoria dezvoltării și modernizării învățământului din România. ■

Gheorghe Chițu

tuția respectivă: erau șase eleve interne și un număr variabil de eleve externe, vârsta lor fiind cuprinsă între 12–16 ani; cursurile erau de patru ani. O măsură lăudabilă a fost cea care hotărâ ca elevele să participe la beneficiu, primind 2/3 din profitul școlii. S-a constituit și un fond, din care se împrumutau bani celor ce doreau să-și deschidă propriile ateliere, cel mult 500 lei, fără dobândă, plătibili în cinci ani. Școala de la Iași a constituit un model, după care s-au organizat, ulterior, de către Ministerul Instrucțiunii Publice, școlile profesionale pentru fete.

Odată încheiat acest proiect, Cornelia Emilian a început, cu aceeași perseverență și dăruire, să se dedice altor cauze nobile. În războiul din 1877 a îngrijit răniții, ca soră de caritate, și a fost decorată cu „Crucea Elisabeta”. Întru ajutorarea lui Eminescu a lansat liste de subscripție în întreaga țară, tuturor prefecților, altor autorități, ca și unor persoane particulare. În trecerea prin Iași, spre cura de băi de la Halle (în epocă apare

și forma Hall), Eminescu și sora sa Henrietta au fost găzduiți în casa Cornелии Emilian. Și tot aici au locuit numeroși studenți săraci din Transilvania, veniți la studii în Iași.

În 1886, când s-a început construirea Ateneului Român din București, Constantin Esarcu s-a adresat Cornелии Emilian cu rugămintea de a strânge fonduri pentru realizarea acestui deziderat național. Dând curs respectivei solicitări, inimoasa doamnă a organizat reprezentații la Teatrul Național, festivaluri, unde un rol de vază l-a jucat talentata actriță Aristița Romanescu.

Răsunător a fost și *Apelul* din decembrie 1893. În urma demersului făcut în presă, se constituie „Liga Femeilor”, cu scopul „de a scoate femeia din rândul copiilor și al interdicțiilor”, unde o încadra un articol de lege ce interzicea acestor categorii să depună și să retragă economiile lor. În Anglia funcționa deja „Uniunea universală a femeilor”, cu care Cornelia Emilian intră în legătură și face un fructuos schimb de experiență. Aserțiunea „bărbatul pentru stat, femeia pentru familie” este

Aristița Romanescu

demolată prin ridiculizare. Concluzia că trei părți din statul condus de bărbați sunt constituite din iresponsabili, femei, copii, nebuni, stârnete nedumeriri, zămbete, glume. Tot prin Ligă se fac petiții către Corpurile legiuitoare, pentru recunoașterea paternității, și se organizează (în 1896) primele mese gratuite pentru elevii săraci de la periferia Iașului. Însăși doamna Elena Cuza a sprijinit cu donații aceste cantine iar, mai târziu, când Spiru Haret stipulează înființarea cantinelor pentru școlari, responsabilul cu acest serviciu se adresează Cornелии Emilian pentru consiliere.

Puterea de muncă, spiritul de inițiativă, perseverența, intuiția în sesizarea problemelor stringente ale momentului au făcut din Cornelia Emilian un model de urmat în epocă. La moartea sa, în 1910, drumurile desțelenite de ea s-au dovedit de mare folos pentru societatea, dar mai cu seamă pentru școala românească.

Matei Millo

mitetul de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistemizare și Comitetul de Stat al Planificării au avizat proiectul de execuție a aerogării internaționale București-Otopeni. Se acordă atenție și vechiului București. Consiliul tehnico-științific de pe lângă Comitetul executiv al Sfatului popular al orașului București a aprobat ieri detaliul de sistematizare a zonei cu caracter istoric cuprins între străzile: 1848, Blănari, Smârdan, Halelor. Punctul central îl vor constitui Curtea Veche și Palatul Domnesc, ultimul urmând a fi în întregime reconstruit. Se vor reface Cafeneaua veche, situată la intersecția străzilor Șepcari și Covaci, și se

va construi un lapidarium pe locul actualei Piețe cu flori. Reconstrucția Hanului lui Manuc și a pivnițelor din strada Soarelui se vor încheia anul acesta. La Hanul Gabroveni, construit cu 230 ani în urmă, bolțile, adevărate tuneluri subterane care corespund din strada Gabroveni în strada Lipscani, vor fi transformate într-un restaurant modern, cu aer condiționat. Restul încăperilor, folosite până acum ca depozite sau lăsate în părăsire, vor fi transformate în magazine de artizanat. La Hanul cu Tei, construit în 1830, în cele 28 bolți din cărămidă, cu uși și ferestre cu obloane din fier (unele originale), vor fi deschise magazine cu obiecte de artă. Subsolul va fi rezervat unei expoziții cu vinuri, iar etajul, refăcut cu geamlăc de la un capăt la altul, va fi destinat expozițiilor.

La începutul lunii februarie s-a constituit întreprinderea hotelieră „Intercontinental”, care va organiza, în calitate de beneficiar, lucrările de proiectare și construcție a complexului hotelier și apoi, după darea lui în folosință, în 1970, îl va administra. Hotelul va fi racordat la sistemul internațional de rezervare de camere „Panamac”. Va avea 800 locuri în 400 de camere, dotate cu aer condiționat. Va avea 21 de etaje și peste 80 m înălțime.

Orașul acoperit de zăpadă

Pentru cei 1,5 milioane de locuitori ai Capitalei, este nevoie, zilnic, de 660.000 m³ de apă. Este echivalentul unui tren-cisternă cu 66.000 vagoane, care s-ar întinde de la București la Oradea. Complexul de instalații prin care se tratează și furnizează zilnic apa bucureștenilor poate asigura zilnic 630.000 m³, motiv pentru care, în zilele călduroase, mai ales în orele de vârf, se înregistrează un deficit, adică scade presiunea și apa nu mai ajunge la ultimele etaje ale blocurilor din multe cartiere.

Din 3 ianuarie se înființează linia 22 de tramvai și linia 96 de troleibuz, iar la 12 februarie linia de autobuze

36, care lega cartierul Militari de centrul orașului. Pe linia de autobuze 31 au fost introduse primele șase (în final vor fi 60) autobuze noi, din import. Au trei uși și un spațiu mai mare pe platforma din spate, instalații de ventilație și încălzire performante. Călătoresc zilnic cu vehiculele I.T.B. 2.000.000 de călători, unui vehicul revenindu-i 3.000 de persoane. Nu este de mirare că mulți bucureșteni sunt în situația acestui cititor al *României libere*: „Locuiesc în Drumul Taberei și lucrez la o întreprindere din Băneasa. Ca să ajung la serviciu, trebuie să aștept trei troleibuze: 90, 98 și 81.” Transportul îi ia cel puțin trei ore pe zi.

Duminică, 14 ianuarie, după îndelungate lucrări de renovare, se redeschide Teatrul Mic. Emanoil Petruț scrie în *România liberă* despre spectacolele destinate specialiștilor, nu o dată plicticoase și care, întrunind maxim zece reprezentații, se numesc

„succese de prestigiu”, și spectacolele care întrunesc sute de reprezentații și care se numesc „succese de public”. I se pare o împărțire falsă, căci nu pot exista succese de prestigiu fără public, nici succese de public fără prestigiu. Sunt spectacole care au înregistrat și un tip de

Și fotoreporterul s-a declarat surprins de imaginea prinsă pe peliculă

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„În eforturile pe care le depunem suntem animați de convingerea că forțele socialismului, democrației și progresului social vor obține noi succese în lupta împotriva imperialismului, a reacțiunii, pentru încetarea războiului din Vietnam, pentru restabilirea păcii în Orientul Apropiat, pentru apărarea păcii în lume.“ Fragmentul face parte din cuvântarea rostită la posturile de radio și televiziune de secretarul general al partidului Comunist Român și președinte al Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, în noaptea de Anul Nou. Până la noi succese ale forțelor socialismului, anul avea să aducă o serie de confruntări între poziția P.C.R. și cea a Moscovei, secondată de partidele comuniste din țările satelit.

Un Comunicat publicat în *Scânteia* anunță că în ziua de 14 februarie a avut loc plenara C.C. al P.C.R., care a aprobat propunerile prezentate de Nicolae Ceaușescu privind organizarea județelor și municipiilor. De asemenea, a examinat problemele legate de invitarea P.C.R. la întâlnirea consultativă anunțată pentru 26 februarie la Budapesta, în vederea pregătirii unei conferințe internaționale a partidelor comuniste și muncitorești. Se cere ca toate partidele comuniste și muncitorești, fără excepție, să poată participa. O astfel de întâlnire nu trebuie să pună în discuție sau să critice linia politică internă sau internațională a vreunui partid frățesc. Participarea sau neparticiparea unui partid frățesc la o astfel de manifestare nu trebuie să fie un prilej de etichetare în vreun fel a respectivului partid. Vizat era partidul comunist chinez. Delegația P.C.R. avea să părăsească lucrările conferinței, din cauza divergenței de poziții.

Potrivit ziarului *Scânteia*, la ora 00.45, la maternitatea „Filantropia“ se naște primul copil al acestui an, Elena Iorga. Până la ora 24, în București s-au născut, numai la „Filantropia“ și „Polizu“, 30 de fete și băieți. Conform ziarului *România liberă*, primul copil al anului 1968 s-a născut la maternitatea „Polizu“, era un băiat, Alexandru Radu, și a venit pe lume la un minut și jumătate după miezul nopții.

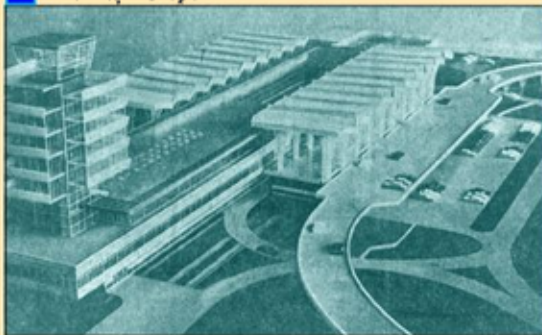
„Iarna, care părea duminică foarte pașnică, s-a zburlit brusc, abătând asupra orașului un viscol destul de puternic. Pe alocuri, vântul a atins o viteză de peste 70 km/h“ – citim în *Informația Bucureștiului* din 9 ianuarie. După 48 de ore, în București circulația mijloacelor de

transport în comun se face cu mare dificultate. În stația din Piața Unirii, un mare număr de bucureșteni așteptau ivirea unui vehicul providențial. Pentru că stațiile nu erau deszăpezite, mașinile liniei 34 opreau pe Bulevardul 1 Mai alandala, între stații. La dispoziția celor în drept au stat 38 de tractoare cu pluguri, 22 autocamioane pentru împrăștierea sării și 48 de perii speciale. Doar că acestea din urmă au

fost puse în funcțiune târziu! Multe mașini cu pluguri se plimbau fără folos prin oraș. În multe cartiere zăpada nici nu a început să fie ridicată. În ziua de 20 ianuarie s-a înregistrat un record de tampo-nări: 60.

În primele zile ale noului an, Ministerul Transporturilor Auto, Navale și Aeriene, Co-

Macheta viitorului Aeroport Internațional București Otopeni

Poveștile animalelor

URSUL OPT IPOSTAZE MAI PUȚIN CUNOSCUTE

DORINA MIHALCEA

În societatea primitivă, dominată de spiritul vânătorii, animalele reprezentau puterea supremă. A le vâna devenea un ritual ce pleca de la credința că Stăpânul Animalelor veghea asupra tuturor, inclusiv a oamenilor, pentru a nu-i lăsa să irosească prea multe vieți. Lui trebuia să i se ofere daruri, în special cele mai importante oase ale scheletului prăzii (craniu, oasele lungi...), de la care zeitatea putea reconstitui o nouă ființă. De aceea era interzisă spargerea oaselor.

1. Cultul preistoric al ursului

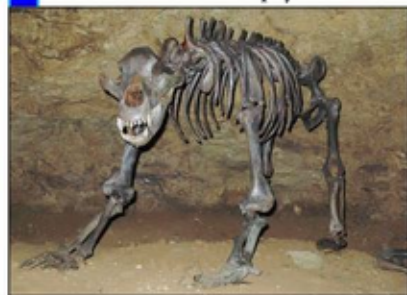
Cele mai puternice animale – printre care ursul de peșteră reprezenta o specie aparte, impresionantă prin mărime și forță – s-au transformat în simboluri speciale, protegitoare în relația cu Stăpânul Animalelor. Modele de argilă sau chiar părți din schelete de urși sau lei au fost descoperite în multe dintre peșterile Europei Occidentale. Surprinde și astăzi numărul foarte ridicat de resturi de oseminte ale acestui animal, descoperite în peștera Chauvet din sudul Franței, în special craniile (150), așezate în forma unui altar, având, în centru, pe un gen de pedestal, un alt craniu; dar și urmele de labe, gheare sau resturi de păr. Cum, încă de la descoperirea sa, de către speologul Jean-Marie Chau-

vet, în decembrie 1994, peștera a rămas inaccesibilă vizitatorilor, specialiștii francezi, recunoscându-i valoarea, au creat o copie perfectă, realizată nu departe, la o scară redusă (3.000 m²), dar care prezintă, la milimetru, reproduceri după desenele originale, scanate în prealabil. Costul întregii operațiuni, care s-a întins pe durata a doi ani (2014 – 2015), s-a ridicat la aproximativ 55 de milioane de euro, sumă acoperită atât de la bugetul național, cât și prin finanțare de la Uniunea Europeană.

Cea mai veche reprezentare din argilă a unui urs a fost scoasă la lumină din peștera Montespan, din Haute-Garonne, datând din urmă cu 20.000 de ani. Statueta, căreia îi

lipsește capul (dar nu s-a putut trage cu certitudine concluzia că acesta ar fi fost tăiat special sau s-a distrus de-a lungul timpului!) poate fi interpretată, alături de altele asemănătoare, ca dovezi ale așa-numitului cult al magiei vânătorii. Străpungând cu săgeți, tăind canini sau chiar decapitând animalele vânată, oamenii preistorici încercau să-l îmbuneze pe Stăpânul Animalelor și să readucă spi-

Scheletul unui urs de peșteră

succes și pe celălalt, precum *Oameni și șoareci*. În repertoriul unui teatru trebuie să își găsească loc ambele genuri, iar actorii trebuie să le joace la fel de bine.

Irina Petrescu s-a întors, după două luni, dintr-o călătorie de studii la Hollywood, la cererea regizorului Gheorghe Vitanidis, pentru a juca în filmul acestuia *Neliniște*. Cât a fost acolo i s-a propus să joace în filmul *După cădere*, o adaptare a piesei lui Arthur Miller, în care este evocată figura lui Marilyn Monroe și epoca lui Mc Carthy. Nu se știe încă cine va interpreta rolul feminin principal, poate Julie Christie, poate Faye Dunaway. Irinei Petrescu i s-a propus rolul feminin secundar. Scenaristul filmului, Abby Mann, s-a aflat în juriul festivalului de la Mar del Plata, care a premiat filmul românesc *Duminică la ora 6*, în care a jucat și Irina Petrescu.

Să mai consemnăm că la sfârșitul lunii februarie s-a înființat Inspectoratul școlar al Municipiului București.

În zilele de 22 – 24 ianuarie a făcut o vizită în țara noastră senatorul american Walter Mondale, care a fost primit de Gheorghe Gaston Marin, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Ilie Murgulescu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale, și a avut întrevederi la Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Comerțului Exterior și Banca Națională. Joi, 15 februarie, a sosit în Capitală o delegație a Ministerului Învățământului Public din R.S.S. Moldovenească, condusă de I.P. Ciornîi, adjunct al ministrului.

Marți, 6 februarie, la Grenoble, în Franța, încep Jocurile Olimpice de iarnă, iar la 11 februarie România obține prima medalie olimpică din istoria participării sale la jocurile de iarnă: medalia de bronz obținută

la bob de echipajul Ion Panțuru și Nicolae Neagoe.

Pentru un salariat care se îmbolnăvește și se prezintă la medic, acesta, pentru a-i acorda și concediu medical, înscrie datele în fișa individuală de consultație, prescrie rețeta (dacă este gratuită, trebuie completată în dublu exemplar), face notă de trimitere la laborator sau la specialist, completează certificatul de concediu medical, scriind aceleași date de trei ori (pe cotor, în certificatul propriu-zis și în buletinul de certificat medical), îl înregistrează în registrul de concedii medicale. Pentru un bolnav, un medic consumă, în medie, trei minute pentru consultație și 15 minute pentru completarea datelor.

De ce nu apelează cetățenii la casele de comenzi și preferă să meargă zilnic și să stea la coadă la magazinele alimentare? Casele de comenzi „Unic” și „Mercur” au doar câte o mașină, insuficient pentru a livra la domiciliu, în timp util, comenzile. De multe ori nu primesc marfă suficientă de la furnizori. Pentru rentabilizarea activității, cei de la casa de comenzi

„Mercur” au desființat postul persoanei care prelua comenzile telefonice. Acum, când sună telefonul, răspunde cine se află (dacă se află) prin preajmă. În 24 ore, „Mercur” expediază în medie 27 comenzi, iar „Unic” 10. Un total de 37 comenzi pentru toată Capitala.

Printre sortimentele intrate recent în papetărie se numără guma școlară „Jolly”, din material plastic parfumat, cu figurine de animale în diferite culori, și setul „Carioca”, având șase culori, cu încărcătură de tuș.

În final, două anunțuri de interes. De mâine, 10 februarie, începe în Capitală vânzarea măștișoarelor. Al doilea este, de fapt, un titlu de ziare: *În viitor, transplant de creier?* Din păcate, un vis nerealizat. ■

În câteva locuri mai aglomerate din oraș (Fabrica de confecții și tricotaje de pe Bulevardul Armata Poporului sau lângă magazinul „Eva” de pe Bulevardul Magheru) s-au instalat rulote comerciale, de unde populația poate cumpăra produse alimentare, între orele 09.00 – 17.00

apostrofat părintele: „Tată, poate tu m-ai blăstămat, ori ursoaica m-a ursat, de-am rămas cu neînsurat?”.

4. Animal heraldic

A vâna un urs a reprezentat, multă vreme, o faptă de-a dreptul eroică. Istoria consemnează că însuși contele Balduin I (c. 830 – 879) de Flandra, cel supranumit „Braț de fier”, ar fi reușit să ucidă o bestie ce teroriza orașul Bruges. Iar legendarul cavaler Godefroy de Bouillon (1060 – 1100), eroul cruciadelor, ar fi salvat un pelerin, luându-se la trântă cu un urs ce îl atacase.

Până în jurul veacului al XII-lea, ursul a fost asociat regalității. Capetelor încoronate le plăcea să își impresioneze atât supușii, cât, mai ales, vizitatorii cu animalele capturate, mulți creându-și propriile menajerii din care urșii nu puteau lipsi. Haakon al IV-lea al Norvegiei (1204 – 1263), ce stăpânea peste tărâmurile înghețate, i-a oferit regelui Henric al III-lea al Angliei (1207 – 1272) un urs polar. De la Windsor, regele ar fi scris, la 30 octombrie 1252: „ursul alb pe care l-am primit de curând din Norvegia va fi bine legat cu lanțuri de fier și o coardă serioasă, pentru a-l lăsa să se scalde în Tamisa”.

Mulți nobili l-au transformat în animal heraldic. Jean

Demon urs, stampă japoneză

de Berry (1340 – 1416) colecționa animale în grădina sa din Mehun sur Yèvre: lebede, cămile, struți, ogari și câini de vânătoare. Și, bineînțeles, urși (există opinii conform cărora însuși numele ducelui ar proveni din forma germană a cuvântului urs!), care au fost preferații acestuia (ei regăsindu-se inclusiv pe monumentul său funerar). În multe dintre deplasările sale, Jean de Berry își lua și urșii (istoria consemnând și numele a trei dintre ei: Chapelain, Martin și Valentin), transportându-i într-o trăsură specială. Unii erau destul de agresivi, după cum o atestă documente ale epocii, conform cărora un anume Lorin ar fi primit de la duce suma destul de importantă de 45 de sous pentru „a-și trata rănilor provocate de urșii stăpânului”.

5. Lighioană a Diavolului...

Scrierile Sfântului Augustin și ale lui Plinius cel Bătrân au impus un portret diavolesc ursului. Animalul va deveni fie favoritul, fie întruparea Dracului. În iconografia creștină, acesta este adesea reprezentat cu picioare și blană de urs. Mai mult, în unele legende medievale, sub forma ursului le bântuia visele sfinților, regilor sau călugărilor, împingându-i la păcat.

Culoarea închisă a blănii va fi, apoi, vinovată pentru apropierea de Necuratul. În multe dintre credințele Evului Mediu, brunul era asociat Iadului, în unele legende consemnându-se chiar că, în perioada hibernării, ursul ar coborî în Iad, pentru a negocia cu însuși Diavolul pentru a-și obține o blană nouă.

Teologii vremurilor de demult au ajuns să conceapă o listă cu cele șapte păcate mortale, cărora le-au asociat și animalele despre care credeau că le încarnează. Imaginea orgoliului erau leul, vulturul, păunul, calul și cămila. Pentru cupiditate: veverița, cârtița, maimuța și furnica. Cei atrași de bogăție puteau fi asemuiți cu țapul, ursul, porcul, iepurele și câinele. Lacomii – cu ursul, porcul, vulpea, lupul, vulturul pleșuv și corbul. Cei loviți de invidie, cu vulpea,

Tapiseria de la Devonshire, realizată la mijlocul secolului al XV-lea și înfățișând o scenă de vânătoare de urși și bouri

Statuetă votivă dedicată lui Artio, zeita celtă a urșilor, descoperită la Muri, lângă Berna, în anul 1832

ritul celui ucis din nou pe pământ. Sau, după cum susțin unii istorici (în special Michel Pastoureau, a cărui principală lucrare, *Ursul, istoria unui rege decăzut*, a apărut și în varianta românească în 2007), pot fi mărturii ale unui cult preistoric al ursului în Europa de Nord.

2. Pielea de urs și puterile miraculoase

Vă mai aduceți aminte de basmul *Harap Alb* din copilărie?! De craiul care avea trei feciori și, pentru a le testa vitejia și ascuțimea minții, s-a îmbrăcat într-o piele de urs și le-a ieșit în cale, de sub un pod? Primii doi s-au speriat și au dat bir cu fugiții. Numai cel mic a ridicat buzdușul și a vrut să pălească fiara...

Ritualuri de asemenea fel nu au fost singulare în istorie. Pentru istoricul și geograful grec Pausanias (? - 180), războinicii din Arcadia, în războiul împotriva spartanilor, au purtat piei de urs, animal de la care credeau că pot prelua forța și virilitatea. Același veșmânt l-au avut și *bersekerii*, luptătorii care, potrivit credințelor nordice, au jurat credință zeului Odin. Numele lor, în opinia unor cercetători, ar fi de origine germană, însemnând chiar piele de urs.

În *Gesta Danorum*, Saxo Grammaticus (c.1150 - 1220)

relatează un episod de vitejie a tânărului Skioldus, care a reușit, cu mâinile goale, să prindă un urs, pe care apoi l-a prezentat, legat, celorlalți camarazi. Fapta i-a atras respect și faimă, propulsându-l până pe tronul Danemarcei.

Potrivit cercetărilor întreprinse de Romulus Vulcănescu, însuși Zalmoxis ar însemna

tot „piele de urs“ (*zalmō*, piele, respectiv, *olxis*, urs). Astfel, numele ar putea fi considerat un apelativ cu valoare de tabu al zeului cerului și al soarelui, văzut într-o ipostază umană, ca purtător de piele de urs, dar și de mască - un cap de urs, ambele folosite în ritualurile dacilor pentru a venera ursul carpatin. Alții consideră că Zalmoxis ar fi fost un așa-numit zeu al urșilor (*Bären-gott*). Iar profesorul american Rhys Carpenter (1889 - 1980) a mers și mai departe, propunând varianta identității dintre Zalmoxis și Gebelezis, demonstrând că *Beleizis* ar proveni de la *Meleizis*, în limba tracă însemnând „mâncător de miere“.

3. Moș, hoț de miere, unchiuș...

Fiecare limbă și-a creat propria variantă de nume pentru urs, provenită pe o filieră sau alta. În limba latină, era folosit *ursus*, în limba celtă - *art*, în greacă - *arkt*, iar în sanscrită - *rksa*. În limbile germanice, culoarea brună a blănii animalului a fost cea care a născut conceptul *bjorn*, *bear*. În acest spațiu, multe dintre numele proprii au la bază radicalul *urs*: Ber, Bern, Bero, Bera, Bero, Per, Pern, Björn...

Există și cazuri în care sunt folosite perifrize, provenite dintr-o veche credință, potrivit căreia numele animalului nu trebuia rostit decât foarte rar, iar atunci când o făceai trebuia să arăți mare respect. Mai ales în cazul societăților nordice ale Evului Mediu, unde se utilizau denumiri precum *Mâncăul*, *Hoțul de miere*, *Unchiul*, *Bunicul*, *Strămoșul*. Aceași pasiune pentru miere se recunoaște și în cuvântul slav *medvedi*, „mâncătorul de miere“.

Denumirea de *moș* sau chiar cu varianta de *âl bătrân* - în ideea de strămoș - este foarte prezentă și în lumea rurală românească. *Moș Martin* apare și în descântecele fetelor pentru măritiş: „Urs, ursitul meu/ Care-i dat de Domnul Zeu/ Vin și stai cu noi la masă“...

Etnolingvistica Lucia Berdan a încercat să demonstreze și o posibilă filiație între *urs* și acțiunea de a *ursi* sau *ursitoare*, apelând la unele credințe descoperite în zona Munților Apuseni (în secolul al XIX-lea de T. Frâncu și G. Candrea) sau în unele basme românești. La moți, odată ce un copil era adus pe lume, primul lucru ce i se dădea era o linguriță de grăsime de urs, pentru a-l scăpa de influențele negative ale ursitoarelor. În povestea *Broasca-roască*, eroul principal - Dinu Făt-Frumos -, cu jale în glas, și-a

Diavolul înfățișat sub forma unui urs, miniatură medievală

De pildă, în ultima Sâmbăta Ursului (a treia sâmbătă din Postul Paștelui) – femeile din unele zone din Muntenia și Moldova pregătesc plăcinte de dovleac pe care, mai apoi, le dau de pomană pentru ca vara să nu le iasă ursul în cale când vor cutreiera codrii în căutare de fructe sau plante, dar și pentru a-și proteja animalele din ogradă de mânia acestuia. Dovedindu-i animalului respect, în acea zi din an, femeile trebuie să urmeze niște reguli stricte: să nu pomenească numele ursului, să nu coasă, să nu facă nicio activitate ce presupune zgârieturi.

O altă sărbătoare tradițională este și Stretenia, inclusă în așa-numitul ciclu al Martinilor de Iarnă (1 – 3 februarie, numiți în unele părți și Sân Martini), sau Ziua Ursului sau Martinul cel Mare (2 februarie). Atunci, ciobanii din Banat nu scot deloc oile în câmp și oficiază mai multe ceremonii pentru a feri mioarele de lupi. Este momentul când se deschide Anul Nou Viticol și Pomicol și, după credințele populare, ursul iese din bârlog, iar dacă este o zi frumoasă și senină vara va fi una îmbelșugată.

8. Delicatesă și panaceu la chinezi și la... români

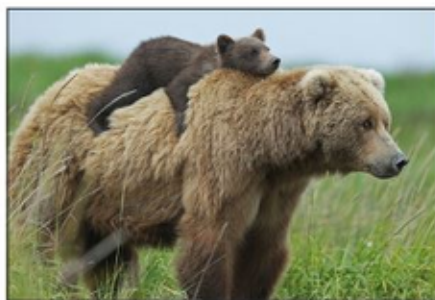
În multe dintre bucătăriile lumii, carnea de urs – în special, labele! – este considerată o delicată. Și asta încă din cele mai vechi timpuri. De pildă, în societatea arhaică chineză, există povești despre un anume conducător local care și-ar fi certat și pedepsit supușii pentru că nu au știut cum să îi prepare niște delicioase labe de urs.

Wojtek s-a numit acest pui de urs adoptat de soldații polonezi în Al Doilea Război Mondial. În timpul luptelor date la Monte Cassino, i-a ajutat să transporte lăzile de muniții. Și-a încheiat viața la Grădina zoologică din Edinburgh

Personajul Winnetou, creat de Karl May, considera că nimic pe lume nu este mai bun decât o labă de urs, lăsată să se fezeze în bătaia vântului și dogoarea soarelui, până începeau să colcăie viermii, și apoi friptă la foc iute. Cam același mod de preparare este atestat și în zona noastră de munte, vânătorii, pentru a nu se chinui să curețe laba de blană, o secționau pur și simplu, apoi, o lăseau să se „frăgezească”, învelită în frunze de brustur, după care o perpeleau într-o țepușă deasupra jarului.

Preparatul a ajuns până în zilele noastre, rămânând unul dintre cele mai costisitoare feluri de mâncare – atât în restaurantele din China, cât și în cele din România, dar nu putem garanta că tehnica de realizare este aceeași!

În medicina tradițională chineză, ursul este considerat purtător de adevărate virtuți. Într-una dintre cele mai cunoscute lucrări din domeniu – *Bencao gangmu* (Compendiul artei medicale), Li Shizhen (1518 – 1593) consemnează o listă impresionantă de remedii pe bază de secreții sau diverse părți din corpul acestui animal. Pentru a scăpa de calviție sau a-ți vindeca mai repede rănilor trebuie folosită untura;

carnea te proteja de reumatism, iar picioarele din față îți readuceau forța și cheful de viață.

În puterea miraculoasă a fierii de urs cred și chinezii de astăzi, cu toate că procedeul extragerii este unul extrem de violent și dureros pentru animal. Căci, pentru a fi utilizată la parametrii optimi, bila trebuie să fie extrasă de la un urs viu. Eresurile populare o consideră foarte bună pentru dizolvarea calculilor biliari și renali, pentru calmarea unor inflamații sau chiar având virtuți afrodisiace. Într-unele dintre legendele vechi nipone, samurarii o beau înaintea tuturor marilor confruntări pentru a deveni invincibili.

Încă din Evul Mediu, și la alte popoare europene aceeași grăsime este considerată a fi vindecătoare în bolile de ochi sau de piele.

Și în spațiul românesc, unele plante cu putere vindecătoare au primit denumiri legate de urs: Brânca ursului (pentru tratarea afecțiunilor genitale și urinare), Barba ursului (cunoscută și sub forma de Coadă calului, pentru afecțiuni renale, reglări ale tractului digestiv). ■

câinele, maimuța, ursul și coțofana. Iar leneșii măgarul, ursul, porcul, pisica și veveștița. Concluzia e simplă: ursul și porcul pot fi considerate cele mai păcătoase!

Impresia a fost și mai mult amplificată odată cu apariția fabulelor lui La Fontaine (1621 – 1695), unde ursul este prezent în șapte dintre ele, ca o ființă leneșă, destul de îngustă la minte, lacomă și neîndemânatică.

Ideea este preluată, după cum o demonstrează și medicul francez Michel Pastoureau, și în multe dintre proverbele Europei Occidentale: „A te odihni pe o piele de urs” (cu sensul de a lenevi); „Cauți ursul și el se află în fața ta”; „Pacea domnește între lupi și urși”; „Mai bine să-l faci scăpat pe urs, decât să-l prinzi”; „Un urs care nu e pus în lanțuri nu dansează”; „Cine vrea să zgârie un urs trebuie să aibă gheare de fier”. Dar și în proverbe românești, precum: „Nu deștepta pe urs, când doarme”; „Mulți câini îl latră pe urs, dar niciunul nu-l mușcă”; „Ca ursul la prisacă”; „Așa ia și ursul cașul”; „A vinde pielea ursului din pădure”...

6. Simbol al vrăjitoarelor și al desfrâului...

Încă din Antichitatea greco-romană, unele zeități au fost asociate ursului, în special,

... ci și celui britanic, cum ne dovedește acest tablou al pictorului William Frederick Witherington (1785 – 1865)

Miniatură medievală înfățișând cele șapte păcate; în dreapta jos un călugăr călărește un urs, simbol al lacomiei

Artemis, denumită deseori chiar „zeița urșilor”. Preotesele templului său purtau numele de *arktoi*, „micile ursoaice”. Atracția sexului slab pentru opus – putere, forță brută – a luat, treptat, în perioada Evului Mediu, chipul ursului, circulând multe istorii de copii rezultați dintr-o legătură a unei femei de moravuri ușoare cu un urs sau de copii abandonati/furați/încredințați cu bună știință unor ursoaice. Relevant poate fi, de pildă, poemul de secol XV, *Valentin și Orson*. Acțiunea se petrecea la Constantinopol, unde împărăteasa Belissant, refuzând avansurile arhiepiscopului, a fost nevoită să ia calea exilului, refugiindu-se în Galia. Însărcinată, a dat naștere, într-o pădure din Orléans, la doi gemeni. Unul este furat de o ursoaică și devine un sălbatic ce va teroriza regiunea (Orson), iar celălalt (Valentin), crescut la Curtea regelui Pepin, un tânăr curajos și puternic. Când se întâlnesc, cei doi se luptă, învingător ieșind,

după cum era și firesc de dragul moralei, Valentin. După ce îl pune în lanțuri și îl aduce, triumfător, la Curte, descoperă că e chiar fratele pierdut. Cu toate că i se oferă o viață în lux și distracție (care mergea, uneori, spre desfrâu, povestea subliniind că el devenise atracția tuturor femeilor), Orson nu rezistă departe de pădurea-mamă și se întoarce la viața de urs.

Încetul cu încetul, ursul a devenit parte a bestiariului vrăjitoresc medieval. O istorie datând de pe la începutul veacului al XVII-lea, din Franța, o are protagonistă pe Antoinette Culet, o păstoriță răpită, la 16 ani, de un urs, cu care va trăi trei ani și pentru

Ursul dansator nu era specific doar spațiului românesc (desen de Theodor Aman)...

care va naște o dragoste fără margini. Salvată de niște vecini, nu poate trăi însă fără alesul inimii, care, de altfel, vine, seară de seară, să încerce să o ia. Ursul este ucis, până la urmă, iar femeia trimisă la mânăstire!

Aceeași analiză a lui M. Pastoureau a scos la iveală posibila origine a expresiei franceze *d'amours* formată din jocul de cuvinte *dame* (femeie) și *ours* (urși).

7. ... sau un sfânt

Pentru țărănul român, ursul a căpătat un statut aparte, fiindu-i închinată câteva zile în calendarul popular: Martinii de Iarnă, Martinii de Vară, Ziua Ursului, Sâmbăta Ursului.

Giovanni Domenico Cassini și discipolii săi nu recunoșteau teoria gravitației emisă de Newton

acel oraș, cu care a discutat despre determinarea liniei meridiene.

Celsius a zăbovit ceva mai mult la Bologna, unde a lucrat cu Eustachi Manfredi (1674 – 1739), profesor de astronomie la Universitate, devenit celebru datorită lucrării sale intitulate *Ephemeris motuum celestium* (1715 – 1725). Acolo s-a familiarizat cu utilizarea quadrantului mobil și cu două cadrante de perete ale universității. A făcut, de asemenea, câteva experiențe fotometrice, pe care le practicasese deja la Uppsala. După un sejur de șapte luni la Bologna, a plecat la Roma. A fost recomandat Papei Clement al XII-lea, care l-a autorizat să observe corpurile cerești din Palatul Quirinale, de pe Monte Cavallo, și, pentru a-i facilita munca, Papa a dispus chiar ca una dintre ferestrele palatului să fie marcată.

La Roma Celsius și-a continuat experimentele de optică. A măsurat luminozitatea Lunii la luna plină și în descreștere. A descoperit că luna plină este de opt ori mai strălucitoare decât pătratul lunii și, de asemenea, că Soarele este de 300.000 de ori mai strălucitor decât luna plină.

Anul următor, la Paris, a făcut cunoscute aceste rezultate, care au fost însă criticate de academicianul francez D'Ortous de Mairan.

Pensie de la regele Franței

În timpul șederii la Paris, Celsius a frecventat societățile științifice care, în epoca respectivă, dezbăteau teoria gravitației a lui Newton. Giovanni Domenico Cassini și discipolii săi nu o recunoșteau. Școala lui Cassini era convinsă că Terra este alungită către poli, în timp ce după teoria lui Newton, rezultatul este exact inversul. Pentru tranșarea problemei, Academia Franceză a decis să trimită o expediție în Peru, sub conducerea lui Charles Marie de la Condamine (*Magazin istoric*, nr. 1/1988). Pe de altă parte, Pierre Louis Moreau de Maupertuis era convins că, în afară de măsurătorile făcute în apropierea Ecuatorului, trebuia măsurat și un grad de meridian în apropierea polului. Și-a folosit

relațiile și a reușit să găsească finanțare pentru o expediție în Laponia, la care i-a propus lui Celsius să participe. Cel din urmă a jucat un rol esențial în alegerea locului, recomandând să se facă măsurători gheței în Golful Botnic, în Marea Baltică, între Suedia și Finlanda.

Deoarece Celsius se pregătea să înceapă o nouă călătorie, în Anglia, a fost însărcinat să comande câteva

instrumente pentru expediție, care a plecat către Stockholm la bordul vasului „Le Prudent”. A ajuns la destinație la 20 mai 1736. Cercetările s-au derulat timp de un an, în condiții foarte dificile. Rezultatele măsurătorilor efectuate au arătat că în regiunea polară, arcul de meridian de un grad este mai lung decât cel măsurat lângă Paris, ceea ce însemna că Terra este plată la poli: dilema fusese rezolvată o dată pentru totdeauna. În decembrie 1741, Celsius a prezentat rezultatele expediției în raportul către Academia Suedeză, sub titlul *Forma și dimensiunea reală a Terrei*. Importanța lui contribuție a fost apreciată inclusiv de regele Ludovic al XV-lea, care i-a acordat o pensie anuală de 1.000 de livre.

După întoarcerea din expediție, Celsius a abordat diferite probleme astronomice, între care descrierea unor eclipse de Lună și de Soare, determinarea longitudinii orașelor Uppsala, Turku, Linköping, Tornea, calculul înălțimii polului ceresc etc.

Martin Folkes, vicepreședinte al Royal Society

ANDERS CELSIUS

ASTRONOMUL CĂLĂTOR

DOINA IONESCU

Fizician, astronom, matematician, geodez, profesor universitar sunt numai câteva dintre calificările ce pot fi atribuite bogatei personalități a lui Anders Celsius, considerat inventatorul termometrului suedez. Totuși, după cum vom vedea, Anders Celsius nu a fost singurul inventator al termometrului, el contribuind, de fapt, la punerea la punct a acestui instrument.

Descendent dintr-o familie aristocratică, Celsius s-a născut la 27 noiembrie 1701, la Uppsala, la nord de Stockholm, în Suedia. A studiat la universitatea din orașul natal, iar în 1719 a devenit membru al Societății Științifice Regale. Din 1725 a fost ales secretar al Societății, apoi, în octombrie 1728, conferențiar la Universitatea din Uppsala. După moartea profesorului Erik Burman, cu care studiasse astronomia, Celsius a devenit, în 1729, titular al catedrei de matematică și fizică.

În primii ani la catedră a predat arta observației astronomice și trigonometria sferică. În același timp dădea lecții particulare de cronologie, de calcul ecleziastic și alte materii înrudite cu astronomia. Importanța activității universitare a lui Celsius este indiscutabilă, el fiind ales „Rector Magnificus” de două ori. De asemenea, s-a consemnat că 118 studenți și-au susținut teza de licență sub con-

ducerea sa, o cifră considerată record în acea epocă.

Berlin, Bologna, Roma

În ianuarie 1731, Facultatea de Filosofie a decis să-l trimită pe Celsius în străinătate, pentru a se perfecționa în științele matematice. În martie 1723 a primit autori-

Regele Suediei, Frederic I

zația de a-și păstra în continuare salariul pe durata viitoarelor sale călătorii. În plus, el a obținut de la universitate o bursă cu o durată de doi ani, însă nu și-a putut începe călătoria de studiu decât în august 1732. O primă etapă a fost Berlinul, unde a petrecut iarna. În mai 1733 a observat acolo o eclipsă parțială de soare. După aceea a plecat la Wittenberg, unde a făcut cunoștință cu J.F. Weidler, care studiasse auroarele boreale și publicase rezultatele la Nürnberg. A măsurat înălțimea polului ceresc cu ajutorul unui cuadrant mic, cumpărat din fonduri proprii. A stabilit că înălțimea polului ceresc este de $49^{\circ} 27' 28''$.

După trei luni Celsius și-a continuat călătoria în Italia. La Veneția l-a cunoscut pe Martin Folkes, vicepreședinte al Royal Society. În timpul unei scurte vizite la Padova, l-a întâlnit pe marchizul Giovanni Poleni, profesor de matematică la universitatea din

și ale Paștelui să fie calculate după regula lui Celsius. Reforma a creat o adevărată dezordine în calculul calendarului. Unul dintre rezultatele imprevizibile a fost acela că Paștele avea loc prea aproape de Crăciun.

Confuzia era atât de mare, încât regele îi ceru lui Celsius să găsească o soluție. În loc să adopte calendarul gregorian, Celsius și un alt profesor universitar, Samuel Klingensstierna (1698 – 1765), au recomandat efectuarea a două noi modificări în calendar. Prima, bazată pe soluția calendarului, făcea mobile toate sărbătorile creștine, în vreme ce a doua prezenta un nou calendar, în care ianuarie începea la solstițiul de iarnă și februarie în momentul în care Soarele intra în semnul Vărsătorului. Nu existau ani bisecți, iar numărul de zile din an era calculat prin mijloacele astronomiei. Pe scurt, Celsius s-a aflat în spatele acestor două reforme și, numai după moartea sa, colegul său universitar Klingensstierna s-a declarat partizan al calendarului gregorian.

Daniel Gabriel Fahrenheit a realizat, pentru prima oară, în 1724, un termometru științific

dența punctului de fierbere al apei de presiunea atmosferică. În iulie 1742, el a prezentat Academiei de Științe un raport asupra lucrărilor sale pentru un nou termometru, iar lucrarea i-a fost publicată în anul următor.

În acel raport Celsius preconiza stabilirea a două puncte de

Intervine Linné

Primul savant care a construit un termometru în întregime științific a fost fizicianul german Daniel Gabriel Fahrenheit, în 1724. El a utilizat la început alcoolul, apoi a ales mercurul. A decis să ia ca puncte de referință punctele de îngheț și cel de fierbere ale apei. La Amsterdam, Fahrenheit s-a împrietenit cu naturalistul suedez Carl von Linné.

În timpul călătoriilor sale în străinătate, Celsius a făcut cunoștință cu numeroși savanți naturaliști preocupați de problema realizării unui termometru rațional. Între ei, Le Monnier și Delisle au fost printre cei mai competenți. Ultimul i-a stârnit interesul lui Celsius, care, la întoarcerea la Uppsala, a început să experimenteze diferite termometre, punând accentul pe depen-

dența punctului de referință pe scara de temperatură: 0°, pentru punctul de fierbere al apei, și 100°, pentru punctul de îngheț al apei. Aici a intervenit Linné. Acesta a comandat unui maestru artizan în instrumente de fizică un termometru cu o sută de grade, unde punctul zero era punctul de îngheț al apei. La sesiunea consiliului universității din 2 decembrie 1745 (la acea dată Celsius era mort), Linné a prezentat termometrul și a cerut pentru el o remunerație, care i-a fost acordată. Faptul că Linné a inversat scara de temperatură a lui Celsius este atestat în operele complete ale lui François Arago, precum și în *Enciclopedia Britanică*. Linné însuși nu a încercat să-și valorifice acțiunea, iar după 1750 acest termometru a fost cunoscut în literatură sub numele de „termometrul suedez”. ■

DRUM DE ȚARĂ (Biverb: 7, 7)

Laurian BUTURE – Bacău

Soluția integralei **MITOLOGICĂ**, din nr. 1/2018

HERACLES – P – ADER – APOLO – MIMAS – BOUS – APU – ILUS – E – D – SINIS – II – RS – SOL – IAD – IASON – BUSO – ATIS – RA – IN – DIV – IOLAU – ERATO – ISSA.

Soluția jocului **ISTORICĂ**, din nr. 12/2017

CAZACII ÎNVING LEȘII

(CA – Z – ACI – I / IN – V – IN – G – LE – SI – I)

Charles Marie
de la Condamine

În 1744, anul morții, a scris un tratat despre diferența de gravitație prin compararea perioadei de oscilație a unui pendul din Londra și a unui din Uppsala. Explica această diferență prin teoria lui Newton.

Cheltuieli din fonduri proprii

După un periplu de cinci ani în străinătate, Celsius s-a întors la Uppsala, unde îl așteptau o mulțime de sarcini urgente, reluarea cursurilor universitare, precum și activitățile de la Societatea Regală, care stagneră în timpul călătoriilor sale.

Mai mult decât orice, Celsius visa, și încă de multă vreme, la înființarea unui observator astronomic. La început a construit unul în propria casă, într-un turn care permitea observarea stelelor, dar nu putea satisface decât un amator. Din fericire, punerea în vânzare a casei profesorului Reftelius i-a dat lui Celsius ocazia să primească de la Universitatea Uppsala suma de 17.000 de taleri, pentru a o transforma în observator. Nu s-a mulțumit cu atât și a obținut surse financiare complementare pentru publicarea unei broșuri intitulată *Despre*

utilitatea unui observator suedez. În această broșură el expunea cele patru misiuni importante ale observatorului: dezvoltarea artei navigației, participarea la cartografierea precisă a țării, asigurarea serviciului orei și furnizarea de observații meteorologice, ca să nu mai vorbim de misiunea educativă pentru națiune. Între timp, savantul a procurat mai multe instrumente și telescoape moderne pentru observator. Registrul contabil arată că, pentru construcția observatorului, a cheltuit 31.007 taleri din fonduri publice, la care a adăugat din fonduri proprii 25.551 taleri (în 1748, la patru ani după stingerea sa, suma a fost înapoiată mamei și surorii lui Celsius).

Reformator al calendarului

La întoarcerea în țară, Celsius a început să se ocupe și de reforma calendarului. Până atunci, în Suedia se folosiseră calendarul gregorian, iar proiectul său nu se referea decât la calcularea datei de „foire du disting”. În Evul Mediu „le disting” era o adunare care se ținea la Uppsala, la începutul lui februarie, adunare direct legată de un ritual de sacrificiu, în conformitate cu vechea mitologie scandinavă. Obiceiul acesta se perpetuează și în zilele noastre.

În epoca păgânismului, anul începea la solstițiul de iarnă, moment în care era sărbătorit „Nule” (Crăciunul suedez), iar luna lui Nule debuta la Luna plină cea mai apropiată de solstițiul de iarnă. Luna calendaristică următoare era luna lui „disting”. Adoptarea religiei creștine deplasa Nule la 25 decembrie, iar luna lui Nule

începea când luna plină avea loc la 25 decembrie sau după. Dacă însă luna plină avea loc la 24 decembrie înainte de apusul soarelui, atunci luna Crăciunului începea la luna plină următoare.

Această regulă fusese introdusă de bunicul lui Celsius, Magnus Celsius, însă nu fusese acceptată de toți creatorii de calendare. Pentru evitarea neînțelegerilor, profesorul recomanda întoarcerea la regula veche, conform căreia ziua de Bobotează marca începutul lunii Crăciunului, fie că luna era în creștere sau nu. Clericii au examinat propunerea și au hotărât să nu o respingă, dar nici să o accepte, deoarece dădea peste cap toate sărbătorile creștine care nu aveau dată fixă.

Celsius a răspuns la această decizie printr-un memorandum, în care recomanda calcularea sărbătorilor prin mijloace astronomice, cum se proceda în Germania și Danemarca. Clericii au vrut să claseze propunerea, așa cum procedaseră cu precedentă. Între timp Celsius a apelat la bunele sale relații pentru a câștiga sprijinul clerului. În consecință, la 30 ianuarie 1739, regele Frederic I a ordonat ca datele „disting”-ului

Observatorul
ridicat de Celsius

Telex Telex Telex Telex Telex

MORMÂNTUL SFÂNTULUI NICOLAE, DESCOPERIT ÎN TURCIA?

Arheologii din Turcia susțin că ar fi descoperit locul în care este înmormântat Sfântul Nicolae.

Potrivit presei turce, cercetările efectuate în localitatea Demre din provincia Antalya au indicat prezența unui templu intact și a unor morminte într-un spațiu subteran izolat, aflat sub biserica Sfântului Nicolae.

Orașul Demre, cunoscut anterior sub denumirea de Mira, este considerat locul în care s-a născut în secolul al III-lea Nicolae, cel care avea să devină episcop și apoi o legendă. „Am obținut rezultate foarte bune, însă munca adevărată abia acum începe“, a declarat Cemil Karabayram, directorul Centrului pentru studiul monumentelor din Antalya.

Cu ajutorul unor geo-scanere care pătrund prin podeaua bisericii, arheologii turci au cercetat atent structurile inferioare și au identificat un spațiu gol în care se află un templu intact și mai multe morminte. Accesul este deocamdată îngreunat de faptul că podeaua bisericii este pavată cu un mozaic de o valoare istorică inestimabilă, care impune într-o primă etapă lucrări atente de demontare și protejare.

Arheologii speră însă că eforturile le vor fi încununuate de succes, iar autoritățile locale spun că eventuala descoperire a mormântului Sfântului Nicolae va impulsiona și mai mult turismul în zonă.

Există dispute vechi de secole privind locul în care s-ar afla rămășițele lumești ale Sfântului Nicolae. Unii specialiști au afirmat că sicriul a fost transportat în Italia, la Bari, atunci când o parte a Imperiului

Bizantin a căzut în mâinile invadatorilor musulmani, în timpul Primei Cruciade, la aproximativ 700 de ani după moartea sfântului. Alții au susținut că sicriul ar fi ajuns la Veneția, unde există numeroase relicve care îi aparțin.

Acum, arheologii afirmă că mormântul Sfântului Nicolae se află sub biserica din Demre, în interiorul templului ascuns. Este posibil ca osemintele transportate de la Demre în Italia să fi aparținut unui alt învățat care a fost îngropat în biserica de la suprafață, după ce a fost închis accesul la templul subteran.

Considerat protector al copiilor, femeilor, săracilor, marinarilor sau al comercianților, Nicolae din Mira a fost recunoscut drept sfânt în secolul al VI-lea. Sfântul Nicolae a devenit de-a lungul timpului patron spiritual al mai multor orașe din Europa. Mai mult decât orice însă, el este cunoscut de cei mici drept moșul care le aduce cadouri în ziua de șase decembrie și deschide calea fratelui mai mare, Moș Crăciun, care este așteptat aproximativ două săptămâni mai târziu.

De altfel, a existat mult timp o suprapunere a celor două personaje. Varianta olandeză a

lui Moș Nicolae este „Sinterklaas“, nume care ulterior pare să fi dat forma „Santa Claus“ din engleză. În anumite culturi, există un singur „moș“ care aduce cadouri copiilor în luna decembrie, însă în alte țări, precum România, există două astfel de evenimente. ■

Cemil Karabayram

ADDENDA ET CORRIGENDA

Constant colaborator și prieten al revistei noastre, domnul Adrian-Silvan Ionescu ne-a trimis rândurile ce urmează.

Am citit, cu mult interes, articolul *Inventarul sovietic al Tezaurului restituit în 1956* semnat de dr. Carmen Tănăsioiu și apărut în revista dumneavoastră nr. 4 (601) 2017. Dar, spre marea mea surpriză, am depistat câteva inadmisibile erori la numele unora dintre cei desemnați a face parte din comisia de academicieni și de specialiști care au plecat la Moscova pentru preluarea lăzilor cu inestimabilele valori ale țării.

Astfel, pe directorul Muzeului de Artă al R.P.R. de atunci, pictorul Bunesu, îl chema Marius și nu Marin (p. 11). Se pare că autoarea are o propensiune pentru numele de Marin, căci tot așa l-a rebotezat de distinsul istoric de artă Mircea Popescu, ani de zile cercetător la Institutul de Istoria Artei și, într-o vreme, chiar director al acestuia (1970 – 1973; p. 12). În schimb, pe Marin Mihalache numit chiar Marin! nu-l consemnează decât cu inițială. Cum, la fel, sunt enumerați doar cu inițială a prenumelui și alți cunoscuți oameni de știință dedicați studiului plasticii sau arheologiei, precum Eleonora Costescu, asistentă a profesorului G. Opreșcu, șefă a Cabinetului de Stampe, apoi cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene, sau Bucur Mitrea, arheolog cu lungă activitate și cercetări valoroase în domeniu. Este regretabil că autoarea, care lucrează la Muzeul Național de Artă, nu cunoaște numele exacte ale acestor distinși cercetători și al unuia dintre foștii directori ai instituției unde este angajată! Ce-i drept, semnătura acelor rânduri este încă suficient de tânără și nu avea de unde afla despre înaintași!

Referitor la expunerea Tezaurului la Muzeul de Artă, acela a fost un mare eveniment al anului 1956 și, deși aveam doar patru ani pe atunci, tatăl meu, arhitectul și portretistul Silvan Ionescu, m-a dus să o văd. Am așteptat mult, într-o coadă imensă, în plin soare, până să intrăm în sălile răcoroase și fastuoase, cu paviment de marmură și decorații în stuc pe pereți și plafoane. Pentru un copil era marea șansă de a păși într-un palat ca acelea din basmele ce-mi erau spuse în mod frecvent. Eram însă prea mic să pot reține multe dintre cele văzute. Totuși, îmi amintesc perfect Cloșca cu pui și enormul tablou al lui G.D. Mirea „Vârful cu Dor”, care era panotat pe un întreg perete și impresiona atât prin dimensiuni cât și prin realizare. Tata mi-a relatat trista poveste a ciobanului care a urcat pe piscul muntelui și a înghețat în somn și care oferise subiectul acelei pânze de excepție. Poate de aceea nici nu am uitat-o! Nu sunt sigur dacă a mai fost vreodată expusă acea lucrare de mare anvergură sau doar schițe pregătitoare, de dimensiuni reduse, a operei de căpetenie a însemnatului artist, profesor de pictură și apoi director al Școlii de Belle-Arte în intervalul 1899 – 1927.

Sper ca observațiile mele să nu supere nici redacția și să nu o offenseze nici pe autoare, iar corecturile să fie făcute pentru ca publicul cititor să nu fie indus în eroare la lectura articolului.

Adrian-Silvan IONESCU

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 martie 2018, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum se numea principalul muzeu de artă privat din Beirut?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna decembrie 2017 este:

Generalul Afanasie Curikov

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Virgiliu Tomescu**, din comuna **Porumbacu de Jos**, județul Sibiu.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2018.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

PORECLE DOMNEȘTI ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

BASARAB CCA 1310 – 1352 CERCETĂRI		CASTEL REGAL CEPEI RADU II		VLAD, III, 1448; 1456 – 1462; 1476 INTREG BASARAB CEL TANAR 1474 – 1475			VLAD, IV, 1841 1842 – 1949 BICEI PETRU 1583 – 1585
					DINTR-UN MELEAG!		
RĂSPUNS ...NERVOS (p)		DÂNSUL NOTĂ MUZICALĂ		ASTA GHEMUIT (reg.)		RELE!	
					FINAL... SUDIST VLAD (nearL) 1530 – 1532		
ȘORICEL LA PC DEASUPRA				ÎN PUSCI! MIFCEA CEL... 1386 – 1418		DIN VEGA! ABISI	
		DRESOR DE ȘOIMI	PĂTRAȘCU CEL... 1554 – 1557 ÎN PLĂCINTE!		ACELA ÎNTR-O STEA!		
DIN PISA! MITROPOLIT 1840 – 1849		CU BIJUTERII RADU CEL...				ȘTEFAN (nearL) 1591 – 1592	
				ÎNTREBARE		LA MĂSURĂ NEGARE	
TRAS CU AFIMA APARTINE TUTUROR			NEBUNĂ		FĂRĂ EFFECT AGRICOL		
				LA CORIDĂ DEȚIN			VLAD, II
CREANGĂ INDIAN DIN S.U.A.			ȚINE PUNCT ASTRAL		PORNIT LA ATAC	DUD GOL! DÂNSUL	
				RADU CEL... 1495 – 1508			SE PRINDE LA ...HORĂ
CETE!		FULAR GRAMINEE		ȘIRAG A INTRA ÎN POSESIE			
	UNU GOL!	ÎMPREUNĂ	AUGUR ȚEPE!			RECE! BIR!	
						MIHNEA CEL... 1508 – 1509	
MIHNEA 1585 – 1591 VLAD, I 1394 – 1397							

Ioan SONEA, Bistrița

CAZUL COMAN

Continuăm prezentarea scrisorii în care Radu Cuțarida, fost diplomat român aflat la Buenos Aires, îi relatează lui Constantin Vișoianu întâlnirea cu șoferul Legației României din capitala Argentinei, care ceruse azil politic. Documentul este păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a publica acest document.

În Legația R.P.R. cari sunt funcționarii și ce atribuții au? Și dacă s-ar putea pune în legătură cu ei?

Răspuns. Cunoaște bine pe Albu (Weiss), atașat comercial, care a lăsat o valiză la el. S-ar putea pune în legătură cu Averbuc, ca să mijlocească o întrevvedere cu Albu la biroul din Cangallo 460, primul etaj, în fața Librăriei Tallade. Ar fi și Kușnil! sau Kușief!

(Legătura cu funcționarii Legației R.P.R. este dorită aci pentru posibilități de informațiuni și în urma afirmării lui Coman că mai toți ar dori să rămână aci.) În schimb, cu Rosowski nu ar dori să se pună în contact, acesta nefiind membru al Legației, dar un agent simpatizant din Buenos Aires.

Întrunirile cu membrii Legațiilor Republicilor Populare se fac afară din oraș, la Ceascomus, unde merg cu o barcă cu motor, pe care o închiriază pentru întreaga zi (200 peso) chiar Coman. Acolo fac un picnic afară, ca să nu poată fi auziți sau spionați. Iau parte rușii, bulgarii, cehoslovacii, polonezii și românii. La ultimele întâlniri, polonezul a răspuns că este bolnav, Coman ducându-se să-l ia cu automobilul. Se mai duc și la Campo de Mayo, la vânătoare cu puști, pe care nu le întrebuințează, deoarece nu vânează.

Printre persoanele cari vin la legatie este dr. Nunciada, membru în partidul comunist, care a operat pe consulul Croitoru, și dr. Reillani, și el membru în partidul comunist, care a operat de hernie pe Vasile Bejan, care a stat destul de puțin la Legație și nu știe ce post ocupa, „chiar dacă

l-am omorî”. Doctorul Reillani lucrează direct cu rușii, iar Vasile Bejan era lector la școala politică din București și era prieten cu Croitoru, care a plecat subit în țară, iar după două luni doi agenți veniți de la București au luat pe sus și pe Bejan.

La Cifru lucrează Gheorghe Ion (însurat cu fata directorului Securității). În ultimul timp apare Constantinescu, agent de la Securitate, care face garda de noapte și care, presupune Coman, are să înlocuiască la Cifru pe Gheorghe Ion, care se va întoarce în țară.

Cine s-a întors în România?

Bendezi, președintele clubului Törökvesh (este un club comunist ungar, în care sunt mulți transilvăneni, ca președintele Bendezi), împreună cu doamna Bendezi, care era președinta doamnelor. De asemenea s-a întors secretarul clubului Munteanu Ion.

Agenții maritime.

Legația nu are o companie de navigație cu care să lucreze în special. În general, se trimit bagajele celor repatriați, extrem de puțini, cu cargourile cari merg în țară. Se găsesc însă încă în vamă mai multe lăzi cu material trimis din țară, care nu s-au putut scoate, fiindcă s-au pierdut conosementele [document care însoțește transporturile efectuate pe apă]. Sunt pe adresa fostului ministru și pe a lui Moisescu.

La Legație Croitoru era cel ce avea legături cu Cercul Uniunea Română. La Legație au venit președinții celor două cluburi românești.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) • **D. Bolintineanu** How a country may collapse • **M.E. Ionescu** The Stachhood of Romanians during the „Dark Millennium“ • **S. Musteață** How do the school textbooks from the Republic of Moldova present the year 1918? • **B. Murgescu** The Centenary at the University of Bucharest under the sign of President Woodrow Wilson's Fourteen Points • **A. Pop** An American diplomatic telegram sent from Bucharest about the situation of the country in 1948 • **I.C. Popa** Dimitrie Gusti in the archives of the secret services of Carol II, Antonescu and of the Securitate • **D. Toma** An educational project to celebrate the Centenary • **V. Prună** Recollections about the Professor Virgil Cândea • **E. Latham Jr.** The Securitate file of an American cultural attaché (III) • **M. Vasileanu** Father Benedict Ghiuș, the Confessor of the Burning Bush • **C. Nițulescu** From the exile Constantin Xenăi congratulates Prime Minister Petru Groza • **I. Giurcă** The presence of the Romanian Army in Bessarabia until the Union of March 1918 (II) • **V. Buga** Scientific meeting dedicated to the Country Council Centenary in Chisinau • **H.E. Markos** The 1568 Turda Edict of religious tolerance in an Europe torn by religious wars • **G. Roșu** Once upon a time: the bees and honey in myths and legends • **N. Stan-Turcanu** Glimpses from the life of D.A. Sturdza • **M. Nicolau** Two ladies of the Romanian education system • In Bucharest, 50 years ago • **A.-S. Ionescu** Addenda et corrigenda • Romanian Documents at Hoover Institution (CXLIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • **Д. Болинтиняну** Как может разрушиться государство? • **М.Е. Ионеску** Государственный строй румын во время «Тёмного тысячелетия» • **С. Мустицэ** Изображение 1918 года в школьных учебниках Республики Молдовы • **Б. Мурджеску** Столетие Великого Объединения 1918 г. в симпозиуме бухарестского университета, под знаком Четырнадцати пунктов президента Вильсона • **А. Поп** Американский дипломатический доклад, отправленный из Бухареста, о положении страны в 1948 г. • **И.К. Попа** Димитрие Густы в архивах секретных служб короля Кароля II, маршала Антонеску и Securitate • **Д. Тома** Проект по воспитанию для отчисления Столетия Великого Объединения • **В. Прунэ** Профессор Вирджил Кында в моих воспоминаниях • **Е. Латэм мл.** Личное дело в Securitate американского культурного атташе (III) • **М. Василяну** Отец Бередикт Гиуш, духовник Горящего Куста • **Ч. Ницулеску** Изсылки Константин Ксени поздравляет премьера Петру Гроза • **И. Джуркэ** Присутствие румынской армии в Бессарабии до объединения в марте 1918 (II) • **В. Буга** Научная конференция, посвящённая столетию Сфагул Цэрий, в Кишинёве • **Х.К. Маркос** Эдикт религиозной толерантности, изданный в Турде, в 1568 г., в растерзанной религиозными войнами Европе • **Дж. Рошу** Жили-были, Пчёлы и мёд – мифы и легенды • **Н. Стан-Туркану** Отрывки из жизни прозаика Димитрие А. Стурдзы • **М. Николэу** Две замечательные госпожи румынского просвещения • В Бухаресте 50 лет тому назад • **А.-С. Ионеску** Addenda et corrigenda • Румынские документы в Гуверском Институте (CXLIII)

magazin istoric

Аpare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

UN SEMNAL
DE ALARMĂ

Am văzut la un post de televiziune un reportaj despre situația căilor ferate din România în anul 2017. Materialul respectiv m-a determinat să vă scriu aceste rânduri, **ne spune domnul NICOLAE ABOGDANEI, din Brașov.**

Primul contact cu trenurile l-am avut încă din copilărie, la Ivești, în județul Galați, atunci când aveam grijă de vitele părinților ce pășteau iarba de lângă linia ferată ce lega Galațiul de Tecuci. Și am rămas lângă trenuri toată viața. Datorită unor împrejurări favorabile am ajuns să lucrez la C.F.R. încă de la vârsta de 17 ani, în gara Tecuci, ca simplu muncitor. Câțiva ani mai târziu am reușit să intru la Facultatea de Transporturi, în cadrul Institutului Politehnic, inițial la cursurile cu frecvență redusă.

Cu timpul, am avansat, iar la pensionare eram șef de tren în cadrul Regionalei C.F.R. Călători Brașov.

Revenind la reportajul apărut la televizor, m-a întristat să văd situația gărilor din România. Nu spun că era mai bine „pe vremea mea”, dar parcă nu exista nepăsarea de acum. Primul exemplu: gara din Brașov, unul dintre cele mai importante noduri feroviare din România. Dacă ai ghinionul să nimeresti dimineața devreme sau să aștepti un tren de noapte cu plecare din Brașov, trebuie să ai mare grijă să nu pățești ceva, pentru că gara este ocupată de tot felul de persoane dubioase. De multe ori, călătorii care stau în gară se refugiază într-un colț, cu speranța că nu vor fi deranjați de persoanele fără adăpost care au ocupat zona de așteptare.

Din ce am aflat din presa locală, autoritățile au ajuns la un compromis cu conducerea C.F.R. pentru reabilitarea gării și a zonei adiacente prin darea în folosință a clădirii către o companie privată care se va ocupa de administrare și de organizarea ei într-un spațiu comercial asemănător cu cel din zona de așteptare a ac-

reporturilor. Ideea nu este rea și este mai mult decât nimic, în orice caz.

Alte gări sunt practic abandonate și fără nicio speranță că vor scăpa de la autodistrugere.

O soluție ar fi transformarea lor în monumente istorice, mai ales pentru gările din zona Ardealului, unele dintre ele, adevărate realizări arhitectonice ale secolului al XIX-lea și începutului de secol XX. Este cazul și al gării din Brad, din județul Hunedoara. Construită după modelul unei gări din Tirolul austriac, clădirea pare că mai are puțin și se prăbușește. Chiar dacă este încadrată drept monument istoric, iar gradul de degradare este vizibil pentru toată lumea, nu s-a pornit niciun proces de reabilitare.

Sper ca situația să se schimbe în viitor, iar conducerea C.F.R., autoritățile locale și Ministerul Culturii să ajungă la o înțelegere pentru ca aceste clădiri, care fac parte din patrimoniul istoric al țării, să fie salvate de la picire.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

